

Contents

ज्ञानकोश मासिक चालू घडामोडी फेब्रुवारी 2024.....	2
राष्ट्रीय बातम्या.....	2
राज्य बातम्या.....	8
आंतरराष्ट्रीय बातम्या.....	9
नियुक्ती बातम्या.....	12
अर्थव्यवस्था बातम्या.....	Error! Bookmark not defined.
समित आणि कॉन्फरन्स बातम्या.....	17
कराराच्या बातम्या.....	18
रॅक्स आणि अहवाल बातम्या.....	19
विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या.....	21
पुरस्कार बातम्या.....	21
क्रीडा बातम्या.....	23
पुस्तके आणि लेखक बातम्या.....	26
संरक्षण बातम्या.....	28
महत्वाचे बातम्या.....	30
निधन बातम्या.....	37
विविध बातम्या.....	37
सर्व स्पर्धा परीक्षांसाठी महत्वाचे मुद्दे:.....	Error! Bookmark not defined.

राष्ट्रीय बातम्या

भारतीय मुद्रांक विधेयक, 2023

- केंद्राने विद्यमान इंडिया स्टॅम्प कायदा, 1899 च्या जागी नवीन भारतीय मुद्रांक विधेयक, 2023 आणण्याचा प्रस्ताव दिला आहे.

मुख्य बदल:

- तरतुदी राज्ये आणि केंद्राला मुद्रांक शुल्कासाठी नवीन साधने सादर करण्यास परवानगी देतात.
- या विधेयकात जहाजे आणि जहाजांसाठी असलेली ड्युटी सूट मागे घेण्याची सूचना केली आहे.
- महसूल प्राप्ती जारी करण्यासाठी आर्थिक उंबरठ्यामध्ये 20 रुपयांवरून 1,000 रुपयांपर्यंत वाढ.
- डिजिटल स्वाक्षरीसाठी तरतुदींचा समावेश.
- माहिती तंत्रज्ञान (IT) कायदा, 2000 द्वारे परिभाषित केल्यानुसार इलेक्ट्रॉनिक रेकॉर्ड आणि स्वाक्षरीसह "स्वाक्षरी केलेले" आणि "स्वाक्षरी" याचा अर्थ "अंमलबजावणी" आणि "अंमलबजावणी केली" सारख्या शब्दांची पुनर्व्याख्या.

भारतात संशोधन आणि नवोपक्रमाला चालना

- अर्थमंत्री निर्मला सीतारामन यांच्या अंतरिम अर्थसंकल्पीय भाषणात 1 लाख कोटी रुपयांच्या निधीची घोषणा केली.
- निधी किमान किंवा शून्य व्याजदरावर उपलब्ध असेल.
- सूर्योदय क्षेत्रातील संशोधन आणि विकासासाठी खाजगी क्षेत्रातील गुंतवणुकीला प्रोत्साहन देण्याच्या उद्देशाने.
- नॅशनल रिसर्च फाउंडेशन विधेयक
- DST ने नॅशनल रिसर्च फाउंडेशनसाठी 2024-25 मध्ये ₹2,000 कोटी वाटप केले.

बद्दल:

- संपूर्ण भारतातील शैक्षणिक आणि संशोधन संस्थांमध्ये संशोधन आणि विकास (R&D) ची बीजे, वाढ आणि प्रोत्साहन देण्यासाठी राष्ट्रीय संशोधन प्रतिष्ठान (NRF) स्थापन करण्याचे या विधेयकाचे उद्दिष्ट आहे.

राष्ट्रीय क्वांटम मिशन

- नॅशनल क्वांटम मिशन, डीएसटीच्या बहुचर्चित योजनेसाठी प्रथमच ₹2,819 कोटींची तरतूद करण्यात आली आहे.

बद्दल:

- माननीय पंतप्रधान श्री नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखाली केंद्रीय मंत्रिमंडळाने 19 एप्रिल 2023 रोजी राष्ट्रीय क्वांटम मिशन (NQM) ला मंजूरी दिली.

- मिशनच्या उद्दिष्टांमध्ये सुपरकंडक्टिंग आणि फोटोनिक तंत्रज्ञानासारख्या विविध प्लॅटफॉर्मवर 8 वर्षांत 50-1000 भौतिक क्यूबिट्ससह इंटरमीडिएट-स्केल क्वांटम संगणक विकसित करणे समाविष्ट आहे.

उच्च शिक्षणातील सूक्ष्म प्रमाणपत्रे

- भारतातील उच्च शिक्षण संस्थांना (HEIs) विद्यार्थ्यांना भविष्यातील करिअर संघर्शाशी जोडून त्यांच्यामधील रोजगारक्षमतेतील अंतर सक्रियपणे दूर करण्याचे आवाहन केले जाते.
- HEI मध्ये मिळवलेले ज्ञान आणि रोजगारासाठी आवश्यक कौशल्ये यांच्यातील असमानता नाविन्यपूर्ण उपायांची आवश्यकता अधोरेखित करते.

सूक्ष्म-क्रेडेन्शियल समजून घेणे:

- मायक्रो-क्रेडेन्शियल हे प्रमाणीकृत परिणामांसह अल्प-मुदतीचे शिक्षण क्रियाकलाप आहेत, जे ऑनलाइन, भौतिकरित्या किंवा संकरित मोडमध्ये ऑफर केले जातात.
- पारंपारिक पदवीच्या विपरीत, ज्यासाठी अनेक वर्षांचा अभ्यास आवश्यक असतो, सूक्ष्म-प्रमाणपत्रे आधुनिक कौशल्ये आत्मसात करण्यासाठी योग्य वेळेत दृष्टीकोन प्रदान करतात.
- औपचारिक पदवी कार्यक्रमांना उपस्थित राहू शकत नसलेल्या कार्यरत व्यावसायिकांसह ते आजीवन शिकणाऱ्यांची पूर्तता करतात.
- अॅकॅडेमिक बँक ऑफ क्रेडिट्स (ABC) सारख्या डिजिटल प्लॅटफॉर्मवर पोर्टेबल आणि स्टॅक करण्यायोग्य मायक्रो-क्रेडेन्शियल्स, विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिक्षणामध्ये विविध कौशल्ये एकत्रित करण्यासाठी लवचिकता देतात.

पुढे जाण्याचा मार्ग:

- भारतीय HEIs (उच्च शैक्षणिक संस्थांनी) त्यांच्या धोरणात्मक उद्दिष्टांमध्ये सूक्ष्म-प्रमाणपत्रे समाविष्ट करून परिवर्तनाच्या एजंटची भूमिका स्वीकारली पाहिजे.
- नियामक आणि HEI ने स्पष्ट प्रमाणीकरण मेट्रिक्स स्थापित करून, विद्यमान शैक्षणिक कार्यक्रमांसह सूक्ष्म-क्रेडेन्शियल्स एकसंध करण्यासाठी सहयोग केले पाहिजे.

C-CARES वेब पोर्टल

- केंद्रीय कोळसा, खाण आणि संसदीय कामकाज मंत्री, श्री प्रल्हाद जोशी यांनी नुकतेच CMPFO साठी C-DAC द्वारे विकसित केलेल्या C-CARES वेब पोर्टलचे उद्घाटन केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- C-CARES, सेंटर फॉर डेव्हलपमेंट ऑफ अँडव्हान्स्ड कॉम्प्युटिंग (C-DAC) द्वारे डिझाइन केलेले, CMPFO च्या डिजिटलायझेशन आव्हानांना संबोधित करते, त्याचे रेकॉर्ड-कीपिंग आणि ऑपरेशनल प्रक्रियांचे आधुनिकीकरण करण्याच्या उद्देशाने.
- कोळसा मंत्रालयाच्या अंतर्गत 1948 मध्ये स्थापित, CMPFO ही कोळसा क्षेत्रातील कामगारांसाठी भविष्य निर्वाह निधी आणि पेन्शन योजनांचे व्यवस्थापन करणारी एक स्वायत्त संस्था आहे.
- सध्या, कोळसा क्षेत्रातील 3.3 लाख भविष्य निर्वाह निधी सदस्य आणि 6.1 लाख पेन्शनधारकांना सेवा देते.

CBSE ने शाळांना राष्ट्रीय क्रेडिट फ्रेमवर्क तयारीसाठी आग्रह केला

- CBSE ने संलग्न शाळांना नॅशनल क्रेडिट फ्रेमवर्क (NCrF) च्या अनुषंगाने क्रेडिट ऍलोकेशन पॅटर्नचे नियोजन करण्याची विनंती केली आहे.
- मसुदा मार्गदर्शक तत्त्वे सीबीएसईने प्रस्तावित केली आहेत, जी सध्या फीडबॅकसाठी खुली आहेत.

क्रेडिट वाटप आणि विषय संरचना:

- CBSE 9वी ते 12वीच्या वर्गासाठी नवीन क्रेडिट फ्रेमवर्क सादर करण्याची योजना आखत आहे, ज्यामध्ये विषयांना क्रेडिट्सच्या वाटपावर जोर देण्यात आला आहे.
- शारीरिक शिक्षण, आरोग्य, कला शिक्षण आणि तृतीय भाषा यांसारख्या विषयांच्या अंतर्गत मूल्यमापनासाठी अतिरिक्त तास वाटून विद्यार्थ्यांना पाच विषय उत्तीर्ण करणे आवश्यक आहे.

विषयांचा विस्तार:

- या प्रस्तावात इयत्ता 9वी आणि 10वीसाठी अनिवार्य विषयांचा 5 वरून 10 पर्यंत विस्तार करण्याची सूचना आहे.
- अतिरिक्त विषयांमध्ये अनिवार्य तिसरी भाषा, आंतरविषय अभ्यास, शारीरिक शिक्षण, कला शिक्षण आणि कौशल्य-संबंधित विषय समाविष्ट आहेत.

पुढील वर्षी अधिकृत अंमलबजावणीसाठी सज्जता सुनिश्चित करण्यासाठी शाळांना अंतर्गत क्रेडिट प्रणाली स्वीकारण्यास प्रोत्साहित केले जाते.

परिसीमन अभ्यास

- राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 82 आणि 170 नुसार, SC आणि ST साठी राखीव जागांसह, मतदारसंघांच्या जागांची संख्या आणि सीमा निश्चित करणे समाविष्ट आहे.

- हे प्रत्येक जनगणनेनंतर परिसीमन आयोगाद्वारे केले जाते.

पार्श्वभूमी:

- लोकसंख्या नियंत्रण उपायांना प्रोत्साहन देण्यासाठी 1971 च्या जनगणनेनुसार सीमांकन गोठवण्यात आले आहे.
- हे 42 व्या दुरुस्ती कायद्याद्वारे 2000 पर्यंत केले गेले आणि 84 व्या दुरुस्ती कायद्याद्वारे 2026 पर्यंत वाढवले गेले.

समस्या:

- राज्यांमधील असमान लोकसंख्या वाढीमुळे आव्हाने आहेत.
- राज्यांमध्ये जागांचे पुनर्वितरण करणे किंवा एकूण जागांची संख्या वाढवणे, दोन्ही काही विशिष्ट प्रदेशांसाठी संभाव्य गैरसोयीच्या भोवती चर्चा फिरते.

आंतरराष्ट्रीय पद्धती

- युनायटेड स्टेट्स: हाऊस ऑफ रिप्रेझेंटेटिव्हजमधील जागा प्रत्येक जनगणनेनंतर पुनर्वितरित केल्या जातात, ज्याचा उद्देश राज्यांमध्ये समान प्रमाणात प्रतिनिधित्व आहे.

- युरोपियन युनियन: युरोपियन युनियन संसद घटित प्रमाणाच्या तत्वावर आधारित जागांचे वाटप करते, जेथे लोकसंख्येचा आकार जागांच्या संख्येवर प्रभाव टाकतो. (उल्लेखित आकृती फक्त एक अंदाज आहे)

तटस्थतेची विनंती

- युनायटेड नागा कौन्सिल (UNC) ने मैतेई-कुकी-झो संघर्षात नागांना सहभागी न करण्याचे आवाहन केले आहे.
- मणिपूरमधील नागांचे प्रतिनिधित्व करणारी UNC, मैतेई आणि कुकी-झो यांच्यातील चालू असलेल्या वांशिक संघर्षापासून नागांना दूर ठेवण्याचा प्रयत्न करते.

मणिपूरमधील वांशिक हिंसाचाराचा आढावा

- 3 मे 2023 रोजी, मणिपूर, भारतातील ईशान्येकडील राज्य, प्रामुख्याने इम्फाळ खोऱ्यात राहणारा मैतेई समुदाय आणि आसपासच्या टेकड्यांवर राहणारा कुकी-झो आदिवासी समूह यांच्यात जातीय तणाव निर्माण झाला.

कारणे:

- 14 एप्रिल 2023 रोजी न्यायालयाच्या निर्देशानंतर, मणिपूर उच्च न्यायालयाने राज्य सरकारला अनुसूचित जमातीचा दर्जा मिळण्याच्या मैतेई समुदायाच्या मागणीबाबत केंद्र सरकारकडे प्रस्ताव पाठविण्याचे निर्देश दिले.

मल्टी-ट्रॅकिंग प्रकल्पांना कॅबिनेटची मंजूरी

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखालील आर्थिक घडामोडींच्या मंत्रिमंडळ समितीने भारतीय रेल्वेमधील सहा मल्टी-ट्रॅकिंग प्रकल्पांना मंजूरी दिली आहे.
- प्रवासाची सोय वाढवणे, लॉजिस्टिक खर्च कमी करणे, तेलाची आयात कमी करणे आणि CO2 उत्सर्जन कमी करणे हे या प्रकल्पांचे उद्दिष्ट आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- बांधकामाच्या टप्प्यात, प्रकल्पांमुळे अंदाजे **तीन कोटी मनुष्य-दिवस थेट रोजगार** निर्माण होण्याची अपेक्षा आहे.
- 2029-30** पर्यंत पूर्ण होण्याच्या अपेक्षित वेळेसह या प्रकल्पांसाठी आर्थिक परिव्यय अंदाजे **12,343 कोटी** रुपये असेल.
- राजस्थान, आसाम, तेलंगणा, गुजरात, आंध्र प्रदेश आणि नागालँड** या सहा राज्यांमधील 18 जिल्हांमध्ये हे प्रकल्प विस्तारित आहेत आणि **भारतीय रेल्वे नेटवर्कचा 1020 किलोमीटरने विस्तार करत आहेत.**
- हे प्रकल्प **PM-गती शक्ती नॅशनल मास्टर प्लॅनचा** भाग आहेत, ज्यामध्ये मल्टीमॉडल कनेक्टिव्हिटी आहे, ज्यामध्ये लोक, वस्तू आणि सेवांची अखंडित हालचाल सुलभ करण्यासाठी एकात्मिक नियोजनावर भर देण्यात आला आहे.

जम्मू-काश्मीरमध्ये कायदेमंडळात बदल

- जम्मू आणि काश्मीरमधील अनुसूचित जमाती (एसटी) आणि अनुसूचित जाती (एससी) यादीमध्ये विविध समुदायांचा समावेश करण्यासाठी राज्यसभेने अलीकडेच विधेयके मंजूर केली.
- दुरुस्त्यांमध्ये, **गुजर-बकरवाल समाजाच्या सुरू असलेल्या निदर्शनास** संबोधित करून **पहाडी वंशीय गटाचा एसटी यादीत** समावेश करण्यात आला.
- याशिवाय, या विधेयकात पडारी जमाती, गड्डा ब्राह्मण आणि कोळी समुदायांचा **एसटी यादीत** समावेश करण्यात आला आहे.
- वाल्मिकी समाज आणि त्या सारख्या समाजांचा **अनुसूचित जातीच्या** यादीत समावेश करण्यात आला.

डिजीरेडी सर्टिफिकेशन (डीआरसी) पोर्टल

- DRC पोर्टल **भारतीय गुणवत्ता परिषद (QCI) आणि ओपन नेटवर्क फॉर डिजिटल कॉमर्स (ONDC)** यांच्यातील एक सहयोगी प्रयत्न आहे.

- ONDC प्लॅटफॉर्मवर विक्रेते म्हणून अखंड एकीकरणासाठी सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योगांच्या (MSMEs) डिजिटल सज्जतेचे मूल्यमापन करणे आणि प्रमाणित करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.

संसदेत श्वेतपत्रिका

- अलीकडेच सरकारने संसदेत भारतीय अर्थव्यवस्थेवर श्वेतपत्रिका सादर केली.

पार्श्वभूमी:

- मोदी सरकारने 1 फेब्रुवारी 2024 रोजी केंद्रीय अंतरिम अर्थसंकल्पादरम्यान 'श्वेतपत्रिका' जारी करण्याचा आपला इरादा जाहीर केला.
- या दस्तऐवजाचा उद्देश काँग्रेसच्या नेतृत्वाखालील यूपीए सरकारच्या दहा वर्षांतील आर्थिक कामगिरीची भाजपच्या नेतृत्वाखालील एनडीए सरकारशी तुलना करण्याचा आहे.

श्वेतपत्रिकेची व्याख्या:

- श्वेतपत्रिका हे एक सरकारी प्रकाशन आहे जे नवीन धोरणे आणि कृत्ये प्रदर्शित करण्यासाठी, समर्थन आणि सार्वजनिक अभिप्राय मिळवण्यासाठी डिझाइन केलेले आहे.
- सामान्यतः, ते पांढऱ्या कव्हरमध्ये बांधलेले असते. या श्वेतपत्रिकेमध्ये भारत सरकारच्या आर्थिक धोरणांचे विश्लेषण करणे अपेक्षित आहे, ज्यात वित्तीय, आर्थिक, व्यापार आणि विनिमय दर धोरणे यांचा समावेश आहे.

प्रमुख दावे:

- यूपीएने दशकभरात एकेकाळी मजबूत अर्थव्यवस्थेचे व्यवस्थापन केले.
- दुर्लक्षित आर्थिक सुधारणांमुळे स्थूल आर्थिक अस्थिरता निर्माण झाली.
- 2008 नंतर, उच्च आर्थिक वाढीमुळे महागाई आणि वित्तीय तूट वाढली.
- अनुत्पादक कर्जामुळे भांडवली खर्च कमी झाला आणि पायाभूत सुविधांकडे दुर्लक्ष झाले.
- एकूण खर्चाच्या टक्केवारी (व्याज देयके वगळून) भांडवली खर्च FY04 मधील 31% वरून FY14 मध्ये 16% पर्यंत निम्म्यावर आला (हे प्रमाण चालू वर्षात 28% आहे).
- यूपीएच्या कार्यकाळात आरोग्यावरील खर्चात अत्यल्प सुधारणा झाली.
- पॉलिसी पॅरालिसिसमुळे 2012 पर्यंत संरक्षण सज्जतेचा तुटवडा निर्माण झाला.
- यूपीएचा कार्यकाळ घोटाळे आणि धोरणात्मक चुकांमुळे खराब झाला.

अमृत धरोहर उपक्रम: रामसर साइट्सवर समुदाय आणि संवर्धन मजबूत करणे

- केंद्राने 'अमृत धरोहर' क्षमता-निर्माण योजनेअंतर्गत प्रशिक्षणाचा चौथा टप्पा सुरू केला आहे.
- हा उपक्रम **भितरकनिका** राष्ट्रीय उद्यानाजवळ राहणाऱ्या लोकांसाठी आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- **सहयोग:** या उपक्रमात पर्यटन मंत्रालय (MoT) अंतर्गत स्वायत्त संस्था IITM-भुवनेश्वर आणि पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्रालय (MoEFCC) यांच्यातील सहकार्याचा समावेश आहे.
- **उद्दिष्ट:** निसर्ग पर्यटन बळकट करण्यासाठी आणि पर्यायी उपजीविका प्रदान करण्यासाठी रामसर साइटच्या आसपास 60 स्थानिक समुदाय सदस्यांची क्षमता निर्माण करणे हे उद्दिष्ट आहे.
- **प्रशिक्षण:** स्थानिक समुदाय सदस्यांना प्रशिक्षित केले जाईल आणि निसर्ग मार्गदर्शक म्हणून प्रमाणित केले जाईल.

बद्दल:

- **ध्येय:** अमृत धरोहरचे ध्येय 'रामसर स्थळांच्या अद्वितीय संवर्धन मूल्यांना प्रोत्साहन देणे' हे आहे.

उद्देश

- रामसर साइट्सचे निरोगी आणि प्रभावीपणे व्यवस्थापित नेटवर्क राखणे हा उद्देश आहे:
- पाणी आणि अन्न सुरक्षा प्रदान करण्यासाठी
- पुर, दुष्काळ, चक्रीवादळ आणि इतर अत्यंत घटनांपासून लँडस्केप बफर करण्यासाठी
- स्थानिक रोजगार निर्माण करणे आणि उपजीविकेसाठी आधार देणे
- स्थानिक, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय संवर्धन महत्त्व असलेल्या प्रजातींसाठी निवासस्थान प्रदान करणे
- कार्बन सिंक राखण्यासाठी आणि वाढविण्यासाठी
- समृद्ध सांस्कृतिक वारसा जतन आणि साजरा करण्यासाठी.

कृषी वनीकरण (GROW) पोर्टलसह पडीक जमिनीचे हरितकरण आणि पुनर्संचयन करणे

- अलीकडेच, NITI आयोगाने भारतभर पर्यावरण संवर्धन आणि शाश्वत जमीन वापरासाठी प्रयत्नांना चालना देण्याच्या उद्देशाने कृषी वनीकरण (GROW) अहवाल आणि पोर्टलसह वेस्टलँडचे हरितकरण आणि पुनर्संचयित करणे सुरू केले.

अहवाल

- **अत्याधुनिक रिमोट सेन्सिंग आणि GIS तंत्रज्ञानाचा** वापर करते.
- सर्वसमावेशक राज्यवार आणि जिल्हावार विश्लेषण देते.
- ग्रीनिंग आणि रिस्टोरेशन प्रकल्पांमध्ये गुंतलेल्या सरकारी विभाग आणि उद्योगांसाठी महत्त्वपूर्ण अंतर्दृष्टी प्रदान करते.

पुढाकार विहंगावलोकन

- नीती आयोगाचे नेतृत्व.
- मूल्यमापनासाठी रिमोट सेन्सिंग आणि GIS तंत्राचा वापर करते.
- राष्ट्रीय स्तरावरील प्राधान्यक्रमासाठी कृषी वनीकरण योग्यता निर्देशांक (ASI) सादर करतो.
- पडीक जमिनीचे उत्पादक कृषी वनीकरण झोनमध्ये रूपांतर करण्याच्या क्षमतेवर प्रकाश टाकतो.

वर्तमान स्थिती

- भारताच्या एकूण भौगोलिक क्षेत्रापैकी 8.65% कृषी वनीकरण व्यापते.
- अंदाजे 28.42 दशलक्ष हेक्टर क्षेत्र व्यापते.

GROW पोर्टल

- "ग्रीनिंग अँड रिस्टोरेशन ऑफ वेस्टलँड विथ अँग्रो फॉरेस्ट्री (GROW)-सुइटेबिलिटी मॅपिंग" पोर्टल 'भुवन' वर सुरू करण्यात आले.
- राज्य आणि जिल्हा-स्तरीय डेटावर सार्वत्रिक प्रवेश प्रदान करते.
- सरकारी संस्थांकडून कृषी वनीकरण उपक्रमांना चालना मिळण्याची अपेक्षा आहे.

सर्वोच्च न्यायालयाने जंगलाची व्यापक व्याख्या कायम ठेवली

- **1996 च्या आदेशानुसार**, सर्वोच्च न्यायालयाने केंद्र सरकारला सध्या **जंगलाच्या व्यापक व्याख्येचे पालन करण्याचे निर्देश** दिले आहेत.
- या निर्णयामुळे **1.97 लाख चौरस किमी अघोषित वनजमीन** जंगलात समाविष्ट होणार आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- भारताचे सरन्यायाधीश डी.वाय. चंद्रचूड यांच्या नेतृत्वाखालील तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने वन (संवर्धन) कायदा, 1980 मध्ये 2023 च्या सुधारणांना आव्हान देणाऱ्या याचिकांवर सुनावणी करताना हे निर्देश दिले.

- हा कायदा मूळतः जंगलतोड आणि पर्यावरणीय असंतुलन रोखण्यासाठी लागू करण्यात आला होता.

शिफारसी:

- 2023 च्या सुधारणांमध्ये 1980 नंतर सरकारी नोंदींमध्ये केवळ घोषित जंगले आणि जंगले म्हणून नोंद झालेल्या जमिनींचा समावेश करण्यासाठी जंगलाची व्याख्या संकुचित करण्यात आली होती.
- तथापि, न्यायालयाने टी.एन. गोदवर्मन थिरुमुलपड प्रकरणात स्थापित केल्याप्रमाणे 'जंगल' या शब्दकोषातील अर्थाचे पालन करण्याच्या गरजेवर जोर दिला.
- न्यायालयाने स्पष्ट केले की 'जंगल' हे सरकारी रेकॉर्डमध्ये जंगल म्हणून नोंदलेल्या जमिनींपुरते मर्यादित असू नये.
- याने राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांना सरकारी नोंदींमध्ये 'जंगल' म्हणून नोंदवलेल्या सर्व जमिनींचे एकत्रित रेकॉर्ड संकलित करण्याचे निर्देश दिले आणि पर्यावरण मंत्रालयाला हे रेकॉर्ड 15 एप्रिल 2024 पर्यंत त्यांच्या वेबसाइटवर प्रकाशित करण्याचे निर्देश दिले.
- याव्यतिरिक्त, न्यायालयाने आदेश दिले की कोणत्याही सरकार किंवा प्राधिकरणाद्वारे प्राणीसंग्रहालय किंवा सफारीच्या स्थापनेला सर्वोच्च न्यायालयाकडून अंतिम मान्यता मिळणे आवश्यक आहे.
- जुलै 2024 मध्ये या प्रकरणाची पुन्हा सुनावणी होणार आहे.

उसाची रास्त व किफायतशीर किंमत (FRP).

- आर्थिक घडामोडींच्या मंत्रिमंडळ समितीने 2024-25 साखर हंगामासाठी उसासाठी ₹340 प्रति क्विंटल एफआरपी मंजूर केली आहे, जी चालू हंगामाच्या एफआरपीपेक्षा 8% वाढली आहे.
- ही नवीन किंमत 1 ऑक्टोबर 2024 पासून लागू होईल.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- केंद्रीय माहिती आणि प्रसारण मंत्र्यांनी शेतकऱ्यांच्या समस्यांचे निराकरण करण्याच्या सरकारच्या वचनबद्धतेवर भर दिला, की भारतीय ऊस उत्पादक शेतकऱ्यांना त्यांच्या उत्पादनासाठी इतर देशांच्या तुलनेत सर्वाधिक भाव मिळतो.
- एफआरपी वाढवण्याचा उद्देश ऊस उत्पादक शेतकऱ्यांची समृद्धी वाढवण्याच्या उद्देशाने आहे आणि त्याचा फायदा साखर क्षेत्रातील अंदाजे पाच कोटी शेतकऱ्यांना आणि इतरांना होण्याची अपेक्षा आहे.
- 9.5% रिकव्हरी दर असलेल्या उसासाठी एफआरपी ₹315.10 प्रति क्विंटल निर्धारित करण्यात आली आहे

आणि रिकव्हरी रेटच्या आधारे पुढील किंमत समायोजन केले जाईल.

FRP:

- एफआरपी, रास्त आणि फायदेशीर किमतीसाठी संक्षिप्त रूप, ही सरकारने ठरवलेली किंमत आहे जी कारखान्यांनी शेतकऱ्यांना त्यांच्या खरेदी केलेल्या उसासाठी कायदेशीररित्या दिली पाहिजे.
- देशभरात FRP चे पेमेंट 1966 च्या शुगरकेन कंट्रोल ऑर्डरद्वारे नियंत्रित केले जाते, 1955 च्या अत्यावश्यक वस्तू कायद्यांतर्गत जारी केले जाते, जे ऊस वितरणाच्या 14 दिवसांच्या आत पेमेंट अनिवार्य करते.
- FRP कृषी खर्च आणि किंमती आयोगाच्या (CACP) शिफारशींवर आधारित आहे आणि आर्थिक घडामोडींच्या कॅबिनेट समितीने (CCEA) जाहीर केले आहे.
- 2021-22 साखर हंगामासाठी, 10% बेस रिकव्हरीसह FRP प्रति टन 2,900 रुपये निर्धारित करण्यात आली आहे. साखर वसुलीची गणना उसाचे गाळप केलेल्या साखरेचे गुणोत्तर म्हणून केली जाते, टक्केवारी म्हणून व्यक्त केली जाते. उच्च पुनर्प्राप्ती दर उच्च एफआरपी आणि वाढलेल्या साखर उत्पादनाशी संबंधित आहे.

भारतातील पहिले गति शक्ती संशोधन पीठ

- केंद्रीय बंदरे, जहाज आणि जलमार्ग (MoPSW) आणि आयुष मंत्री, श्री सर्बानंद सोनोवाल यांनी 23 फेब्रुवारी 2024 रोजी MoPSW आणि भारतीय व्यवस्थापन संस्था (IIM) शिलाँग यांच्यातील सामंजस्य करार (MoU) स्वाक्षरी समारंभात भारतातील पहिले 'गति शक्ती संशोधन पीठ' स्थापन करण्यासाठी भाग घेतला.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- पीठ ईशान्येकडे लक्ष केंद्रित करून मल्टीमॉडल लॉजिस्टिकवरील उच्च दर्जाच्या शैक्षणिक संशोधनाचे नेतृत्व करतील.
- उद्दिष्ट: पूर्व आणि ईशान्य क्षेत्राच्या लॉजिस्टिक क्षमतेसाठी पीएम गति शक्ती मास्टरप्लॅनला समर्थन देत लॉजिस्टिक उद्योग, सरकारी संस्था आणि स्थानिक प्राधिकरणांसारख्या महत्त्वाच्या भागधारकांसह मल्टीमॉडल लॉजिस्टिक संशोधन आणि क्षमता-निर्मिती क्रियाकलापांमधील दुवे मजबूत करणे.

इतर उपक्रम:

- अर्थ गंगा आणि महाबाहू ब्रह्मपुत्रा हे गंगा आणि ब्रह्मपुत्रा नदीच्या काठावर सर्वांगीण सामाजिक-आर्थिक विकासाला चालना देण्यासाठी भारत सरकारने सुरू केलेले महत्त्वाकांक्षी प्रकल्प आहेत.

- अर्थ गंगा प्रकल्पाचे उद्दिष्ट ईशान्य भारताच्या सर्वांगीण विकासाला हातभार लावत **अंतर्देशीय जलमार्ग** सुधारण्याचे आहे.
- **महाबाहू ब्रह्मपुत्रा** हा ब्रह्मपुत्रा नदीवर लक्ष केंद्रित करणारा समान उद्देश असलेला आणखी एक महत्वाचा उपक्रम आहे.
- हे प्रकल्प **राष्ट्रीय लॉजिस्टिक मिशनच्या** अनुषंगाने प्रादेशिक लॉजिस्टिक क्षमतांना अनुकूल करण्याच्या व्यापक धोरणाचा भाग आहेत.
- या प्रमुख नदी नेटवर्कसह सामाजिक-आर्थिक विकासाला चालना देण्यासाठी ते महत्त्वपूर्ण आहेत.

सरोगसी नियम

- केंद्र सरकारने 21 फेब्रुवारी रोजी **सरोगसी (नियमन) नियम, 2022** मध्ये बदल केले, ज्याने **विवाहित जोडप्यांना सरोगसीसाठी दात्याची बीज किंवा शुक्राणू वापरण्याची परवानगी दिली, वैद्यकीय समस्या असलेल्यांना दिलासा.**

महत्त्वाचे मुद्दे:

- **सरोगसी, ही एक अशी प्रक्रिया आहे जिथे एक स्त्री (गर्भाशय दायीनी) एखाद्या जोडप्यासाठी (अपेक्षित पालक) मूल जन्माला घालते आणि वाढवते. हे एक गुंतागुंतीचे आणि सतत विकसित होणारे क्षेत्र आहे.**
- यामध्ये मुख्यत्वे दोन प्रकार आहेत: **पारंपारिक सरोगसी**, जिथे गर्भाशय दायीनी ही बाळाची जैविक आई देखील असते, आणि **गर्भाधान सरोगसी**, जिथे **इन विट्रो फर्टिलायझेशन (IVF) द्वारे तयार केलेले भ्रूण** गर्भाशय दायीनीच्या गर्भाशयात रोपले जाते, ज्यामुळे तीचा बाळाशी आनुवंशिक संबंध नसतो.
- भारतात, **सरोगसी (नियमन) कायदा, 2021** लागू झाल्याने सरोगसीमध्ये लक्षणीय बदल झाले आहेत. हा कायदा व्यावसायिक सरोगसीला प्रतिबंधित करतो आणि परोपकारी सरोगसीला परवानगी देतो, जिथे एखादी महिला वैद्यकीय खर्च आणि विमा वगळता कोणतीही आर्थिक भरपाई न देता स्वेच्छेने पालकांसाठी सरोगेट म्हणून काम करू शकते.

सरोगसी (नियमन) कायदा 2021

- भारतातील **सरोगसीचे नियमन करणे, नैतिक पद्धती सुनिश्चित करणे, शोषण रोखणे आणि इच्छुक पालक, सरोगेट माता आणि जन्मलेल्या मुलांच्या हक्कांचे रक्षण करणे हे या कायद्याचे उद्दिष्ट आहे.**
- हे केवळ परोपकारी सरोगसीला परवानगी देते आणि सरोगेट माता आणि इच्छुक पालकांसाठी विशिष्ट निकषांची रूपरेषा देते.

- हा कायदा सर्व सरोगसी क्लिनिकसाठी नोंदणी अनिवार्य करतो, सरोगेट आईकडून सूचित संमती आणि काही प्रथा प्रतिबंधित करते.
- हे सरोगसी पद्धतींवर **देखरेख आणि नियमन करण्यासाठी राष्ट्रीय आणि राज्य सरोगसी बोर्ड स्थापन करते.**
- कायद्याचे उल्लंघन केल्यास 10 वर्षांपर्यंत तुरुंगवास आणि 10 लाख रुपयांपर्यंत दंड होऊ शकतो.

मोदी यांच्या हस्ते इस्रोच्या तीन सुविधांचे उद्घाटन होणार आहे

- **गगनयान मानवी अंतराळ उड्डाण कार्यक्रमाच्या** प्रगतीचा आढावा घेण्यासाठी आणि भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) च्या तीन नवीन सुविधा राष्ट्राला समर्पित करण्यासाठी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी **तिरुवनंतपुरममधील विक्रम साराभाई स्पेस सेंटरला भेट देतील.**
- **2025 साठी** नियोजित असलेल्या गगनयान मोहिमेचे उद्दिष्ट **अंतराळवीरांना कक्षेत पाठवून आणि त्यांना सुरक्षितपणे पृथ्वीवर परत आणून मानवी अंतराळ उड्डाणात भारताची क्षमता प्रदर्शित करणे हे आहे.**

महत्त्वाचे मुद्दे:

- ज्या सुविधांचे उद्घाटन करण्यात येणार आहे, त्या आहेत
 - **व्हीएसएससी येथे ट्रायसोनिक विंड टनेल,**
 - **श्रीहरिकोटा येथील सतीश धवन अंतराळ केंद्रात ध्रुवीय उपग्रह प्रक्षेपण वाहन (PSLV) साठी एकत्रीकरण सुविधा आणि**
 - **महेंद्रगिरी, तामिळनाडू येथील इस्रो प्रोपल्शन कॉम्प्लेक्समधील सेमी-क्रायोजेनिक इंटीग्रेटेड इंजिन आणि स्टेज टेस्ट फॅसिलिटी (SIET).**
- **₹1,800 कोटी** खर्चून विकसित केलेल्या या सुविधा भारताच्या अंतराळ क्षमतांमध्ये लक्षणीय प्रगती दर्शवतात.

राज्य बातम्या

कुपोषणाचा सामना करण्यासाठी उत्तर प्रदेश मॉडेल

- उत्तर प्रदेश समुदाय-आधारित सूक्ष्म उपक्रमांद्वारे **कुपोषणाचा सामना करण्यासाठी महिला सक्षमीकरणाची** प्रभावीता प्रदर्शित करते.
- **एकात्मिक बाल विकास सेवा (ICDS)** कार्यक्रमाद्वारे वितरित केलेल्या गरोदर/स्तनपान करणाऱ्या माता आणि मुलांसाठी स्वयं-मदत गट **मजबूत आणि पौष्टिक अन्न तयार करतात.**

ICDS कार्यक्रम:

- छत्री योजना - **एकात्मिक बाल विकास सेवा (ICDS)** ही महिला आणि बाल विकास मंत्रालयाने 1975 मध्ये सुरू केलेली केंद्रीय प्रायोजित योजना आहे.

ICDS अंतर्गत योजना

- अंगणवाडी सेवा योजना
- प्रधानमंत्री मातृ वंदना योजना
- राष्ट्रीय क्रेच योजना
- किशोरवयीन मुलींसाठी योजना
- बाल संरक्षण योजना
- पोशन अभियान

ICDS ची प्रमुख उद्दिष्टे:

- **0-6 वर्षे** वयोगटातील मुलांचे पोषण आणि आरोग्य स्थिती सुधारणे.
- मुलाचा योग्य **मानसिक, शारीरिक आणि सामाजिक विकास** सुनिश्चित करणे.
- **मृत्युदर, विकृती, कुपोषण** आणि शाळा गळतीचे प्रमाण कमी करणे.
- सर्व विभागांमध्ये धोरण आणि अंमलबजावणी समन्वयित करणे.
- त्यांच्या मुलांच्या आरोग्य आणि पौष्टिक गरजा पूर्ण करण्यासाठी मातांची क्षमता वाढवणे.
- **किशोरवयीन मुलींना स्वावलंबन आणि जागृतीसाठी शिक्षित आणि सक्षम करणे.**

उत्तराखंडचे UCC विधेयक

- उत्तराखंडचे मुख्यमंत्री **पुष्कर सिंह धामी** यांनी राज्य विधानसभेत **समान नागरी संहिता (UCC) विधेयक सादर केले.**
- UCC मध्ये लिह-इन संबंध आणि घटस्फोट यांसारख्या विविध पैलूंचा समावेश आहे, ज्याचा उद्देश समुदायांमध्ये एकरूपता आहे.
- विशेष म्हणजे **अनुसूचित जमातींना** विधेयकातील तरतुदीमधून वगळण्यात आले आहे.

मुख्य तरतुदी

- 'हलाला' आणि 'इद्दत' सारख्या प्रथा काढून टाकून घटस्फोटाच्या प्रकरणांमध्ये UCC समान अधिकार सुनिश्चित करते.
- UCC अंतर्गत विवाह **एक पुरुष आणि एका स्त्रीपुरते** मर्यादित आहेत, विवाहासाठी विनिर्दिष्ट वयोमर्यादा आहेत.
- विवाह आणि घटस्फोटांची नोंदणी अनिवार्य बनते, **पालन न केल्यास दंड आकारला जातो.**

- हे विधेयक **लिह-इन संबंधांना** संबोधित करते, गैर-नोंदणी किंवा खोटी माहितीसाठी दंड आकारते.
- अशा नातेसंबंधातून जन्माला आलेल्या **मुलांना UCC** अंतर्गत कायदेशीर म्हणून मान्यता दिली जाते.
- **मुलगा आणि मुलींना मालमत्तेच्या वारसामध्ये समान** अधिकार दिले जातात, त्यांची स्थिती विचारात न घेता.
- मृत व्यक्तीच्या मालमत्तेमध्ये **विधवा आणि मुलांना समान वारसा हक्क** मिळतात आणि पूर्वीच्या कायद्यांपासून वेगळे.

UCC बदल:

- 1950 च्या भारतीय राज्यघटनेच्या अध्याय IV मध्ये अंतर्भूत केलेले **कलम 44**, "राज्य भारताच्या सर्व प्रदेशांमध्ये एकसमान नागरी संहिता (UCC) ची अंमलबजावणी सुनिश्चित करण्यासाठी प्रयत्न करेल."
- भारतीय राज्यघटनेचा चौथा अध्याय **DPSP (अनुच्छेद 36-51)** वर विस्तृतपणे सांगतो, जे समाजाच्या सर्वांगीण कल्याणासाठी धोरणे लागू करण्यासाठी राज्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे आहेत.
- आमच्या संविधान सभेने **1937 च्या आयरिश राज्यघटनेतून** राज्य धोरणाची निर्देशक तत्त्वे (DPSP) स्वीकारली.
- UCC भारतातील सर्व धर्मांना लागू होणारे एकसमान वैयक्तिक कायदे प्रस्थापित करण्याचा प्रयत्न करते.
- UCC मध्ये समाविष्ट असलेल्या क्षेत्रांमध्ये विवाह, वारसा, देखभाल, पालकत्व, उत्तराधिकार, दत्तक आणि इतरांचा समावेश होतो.

तामिळनाडूमधील वनवासी हक्क

- तामिळनाडू भारतातील इतर राज्यांच्या तुलनेत **वन हक्क कायदा (FRA)** लागू करण्यात मंद आहे, विशेषतः **इरोड जिल्ह्यातील थंथाई पेरियार अभयारण्य** अधिसूचनेत हे स्पष्ट झाले आहे.
- या अधिसूचनेने FRA अंतर्गत त्यांचे हक्क नाकारल्याबद्दल वन-निवासींमध्ये चिंता निर्माण केली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- वन खेडी म्हणजे **आदिवासी किंवा स्थानिक समुदायांची वस्ती असलेल्या वनक्षेत्रातील वस्ती.**
- **1990 मध्ये, केंद्रीय पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने (MoEF)** वन गावांचे महसुली गावांमध्ये रूपांतर करणे अनिवार्य केले, या प्रक्रियेला **2006 च्या वन हक्क कायद्याने (FRA)** देखील बळकटी दिली.
- अलीकडील अभयारण्य अधिसूचना हे मान्य करते की **1882 च्या तामिळनाडू वन कायदा आणि FRA** अंतर्गत प्रदान केलेले अधिकार संरक्षित केले जातील,

परंतु तामिळनाडू भारतातील इतर राज्यांच्या तुलनेत FRA लागू करण्यात मंद आहे. या प्रदेशातील वनवासींच्या हक्कांबद्दल अधिक वाचा.

महाराष्ट्राने सर्व मराठ्यांसाठी 10% कोटा मंजूर केला

- महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आणि त्यांच्या मंत्रिमंडळाने मराठा समाजाला शिक्षण आणि सरकारी नोकऱ्यांमध्ये 10% कोटा देण्याच्या विधेयकाला मंजूरी दिली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- विधानसभा आणि विधानपरिषदेने मंजूर केलेले हे विधेयक, देवेंद्र फडणवीस यांच्या नेतृत्वाखालील तत्कालीन सरकारने आणलेल्या सामाजिक आणि शैक्षणिकदृष्ट्या मागासवर्ग अधिनियम, 2018 सारखेच आहे, ज्याला सर्वोच्च न्यायालयाने मे 2021 मध्ये रद्द केले होते.
- गेल्या दशकात राज्याने मराठा कोट्यासाठी कायदा करण्याची ही तिसरी वेळ आहे.
- गरीब मराठ्यांच्या मागण्या पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करताना, हे विधेयक सध्याच्या ओबीसी कोट्याला बाधा आणत नाही. हे महाराष्ट्रातील एकूण आरक्षण 62% वर ढकलेल, सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार 50% च्या मर्यादेपेक्षा जास्त.
- स्थिती पाहता, राज्यात आरक्षण 52% आहे. विघटन: अनुसूचित जातींसाठी 13%, अनुसूचित जमातीसाठी 7%, ओबीसींसाठी 19%, विशेष मागासवर्गीयांसाठी 2%, विमुक्त जातीसाठी 3%, भटक्या जमाती (ब) साठी 2.5%, भटक्या जमाती (क) साठी 3.5%, आणि 2% भटक्या जमाती (ड) साठी.
- प्रस्तावित मराठा आरक्षणासह, राज्याच्या एकूण कोट्याची टक्केवारी 62% वर गेली आहे, जी तामिळनाडूच्या अगदी खाली आहे, जी 69% आहे. 60% पेक्षा जास्त आरक्षण असलेले महाराष्ट्र हे एकमेव राज्य नाही. हरियाणा आणि राजस्थानमध्ये 64% आहेत. बावीस राज्यांमध्ये 50% पेक्षा जास्त आहे."

NTPC चा पहिला सौर प्रकल्प

- NTPC रिन्युएबल एनर्जी लिमिटेडच्या छत्तरगढ, राजस्थान येथील नवीन सौर प्रकल्पाने 21 फेब्रुवारी 2024 पर्यंत 70 मेगावॉट क्षमतेची बढाई मारून व्यावसायिक कामकाज सुरू केले आहे.
- या विकासामुळे NTPC समूहाची एकूण स्थापित क्षमता 73,958 मेगावॉट झाली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- सध्या, NTPC-REL सक्रियपणे 17 प्रकल्पांचा पाठपुरावा करत आहे, एकत्रितपणे 6,000 मेगावॉट क्षमतेपेक्षा जास्त आहे.
- परिणामी, NTPC समूहाची एकूण कार्यान्वित अक्षय ऊर्जा क्षमता 3,448 MW वर पोहोचली आहे.
- छत्तरगढ सौर प्रकल्प मार्च 2024 पर्यंत 150 मेगावॉटची पूर्ण क्षमता गाठणार आहे, हा प्रकल्प SECI-Tranche:III अंतर्गत सुरक्षित आहे, ज्यामुळे राजस्थान राज्याला फायदा होईल.
- सौरऊर्जा प्रकल्पातून दरवर्षी 370 दशलक्ष युनिट ऊर्जा निर्मितीचा अंदाज आहे, ज्यामुळे 60,000 कुटुंबांना पुरणारी उर्जा निर्माण होईल.
- दरवर्षी 3 लाख टन CO2 उत्सर्जन कमी करणे आणि 1,000 MMTPA पाण्याचे संरक्षण करणे अपेक्षित आहे, जे वार्षिक 5,000 पेक्षा जास्त कुटुंबांच्या गरजेइतके आहे.

आंतरराष्ट्रीय बातम्या

मालदीवने श्रीलंकेकडे वैद्यकीय इव्हॅंक्युएशन सहाय्य मागितले आहे

- भारत-मालदीव तणाव: मालदीवने भारतासोबतच्या तणावपूर्ण संबंधांमध्ये पर्याय शोधत वैद्यकीय निर्वासन मदतीसाठी श्रीलंकेकडे वळले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- मालदीवचे परिवहन आणि नागरी विमान वाहतूक मंत्री मोहम्मद अमीन यांनी श्रीलंकेचे समकक्ष निमल सिरिपाला डी सिल्वा यांची कोलंबो येथे भेट घेतली.
- मंत्री अमीन यांनी 'X' प्लॅटफॉर्मवर सामायिक केले की श्रीलंकेने तातडीच्या गरजांवर त्वरित मंजूरीसाठी एक फ्रेमवर्क तयार करण्यावर भर देऊन वैद्यकीय निर्वासनात मदत करण्यास सहमती दर्शविली आहे.
- मार्च 2024 पर्यंत एअर अॅम्ब्युलन्स सेवा स्थापन करण्याच्या राष्ट्राध्यक्ष मुइझ्झूच्या पुढाकाराचे उद्दिष्ट त्वरित वैद्यकीय निर्वासन क्षमता वाढवणे आहे, ज्यामुळे रुग्णांना थायलंडसारख्या दूरच्या ठिकाणीही प्रवास करता येतो.

पुढे जाण्याचा मार्ग:

- वैद्यकीय स्थलांतरासाठी मालदीवचे श्रीलंकेसोबतचे सहकार्य हे विशेषतः भारतासोबतच्या तणावपूर्ण संबंधांमध्ये भागीदारीमध्ये विविधता आणण्यासाठी धोरणात्मक हालचालीचे संकेत देते.
- हा उपक्रम राष्ट्राध्यक्ष मुइझ्झू यांच्या आपत्कालीन वैद्यकीय सेवा वाढविण्याच्या, अलीकडील आव्हानांना तोंड देण्यासाठी आणि आंतरराष्ट्रीय सहकार्यासाठीच्या व्यापक प्रयत्नांशी संरेखित करतो.

म्यानमारची नागरी अशांतता

- म्यानमारचा अंतर्गत संघर्ष अधिक तीव्र होत चालला आहे कारण लष्करी राजवटीचा विरोध बळकट होत आहे, **वांशिक सशस्त्र संघटनांनी (EAOs) विविध क्षेत्रांवर नियंत्रण मिळवले आहे.**
- **अराकान आर्मीने अलीकडेच घेतलेले पलेटवा, पश्चिम सीमेवरील** सामरिक महत्त्व असलेले शहर, परिस्थितीची वाढती गुंतागुंत अधोरेखित करते.
- पॅलेटवाच्या पतनाने चिन आणि अरकान वांशिक गटांमधील गतिशीलता बदलली, ऐतिहासिक प्रादेशिक दाव्यांवर तणाव निर्माण झाला.

कलादान प्रकल्पावर परिणाम:

- पलेटवामधील घडामोडींचा **भारताच्या कलादान मल्टीमोडल ट्रान्झिट ट्रान्सपोर्ट प्रकल्पावर (KMTP) परिणाम होतो, ज्याचा उद्देश ईशान्य भारताला पर्यायी व्यापार मार्ग उपलब्ध करून देणे आहे.**
- कलादान प्रकल्पातील विलंब हे विविध आव्हानांना कारणीभूत आहे, ज्यात सुरक्षेच्या समस्या आणि प्रकल्पाबाबत स्थानिक दृष्टिकोन यांचा समावेश आहे.

चीनचा आर्थिक विस्तार आणि भू-राजकीय प्रभाव

- म्यानमारमधील चीनच्या गुंतवणुकीत, विशेषतः **राखीन राज्यात तेल आणि वायू पाइपलाइन** आणि खोल समुद्रातील बंदर आणि आर्थिक क्षेत्राच्या योजनांचा समावेश आहे.
- **चायना-म्यानमार इकॉनॉमिक कॉरिडॉर (CMEC)** चे उद्दिष्ट दोन्ही देशांमधील कनेक्टिव्हिटी वाढवणे, संभाव्यतः प्रादेशिक शक्ती गतिशीलता बदलणे आहे.
- म्यानमारमधील चीनच्या प्रभावामुळे **भारताच्या कनेक्टिव्हिटी आणि विकास प्रकल्पांसाठी आव्हाने उभी आहेत, ज्यामुळे प्रादेशिक मुत्सद्देगिरीकडे सूक्ष्म दृष्टीकोन आवश्यक आहे.**

भारत-चीन द्विपक्षीय व्यापार

- 2023 मध्ये, भारत-चीन द्विपक्षीय व्यापार तात्पुरती मंदी असतानाही मागील वर्षाच्या आकड्यांना मागे टाकून नवीन शिखरावर पोहोचला.
- भारतातील चिनी राजदूत **मा जिया** यांनी खुलासा केला की दोन्ही देशांमधील व्यापार **\$136.2 अब्जपर्यंत** पोहोचला आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- मा जिया यांनी उघड केले की **2023 मध्ये द्विपक्षीय व्यापाराच्या प्रमाणात वर्ष-दर-वर्ष 1.5% ची वाढ**

झाली आहे, भारताच्या चीनमधील निर्यातीत देखील लक्षणीय 6% वाढ झाली आहे.

- वर्ष 2022 मध्ये द्विपक्षीय व्यापारात एक महत्त्वपूर्ण टप्पा होता, ज्यामध्ये **\$135.98 अब्जचे** व्यवहार झाले.
- विशेष म्हणजे, **प्रत्यक्ष नियंत्रण रेषेवर (LAC)** लष्करी अडथळ्यांवर सतत तणाव असूनही चीनकडून आयात **\$100 अब्ज ओलांडली, आणि त्यात 21% वाढ झाली.**

यूएस पर्यावरण संरक्षण प्रयत्न

- बिडेन प्रशासनाने **काजळीच्या प्रदूषणाचा सामना करण्यासाठी कठोर मानके** लागू केली आहेत, ज्याचा उद्देश विविध स्त्रोतांमधून उत्सर्जित होणारे सूक्ष्म कण कमी करणे आहे.
- उपक्रम दरवर्षी **हजारो अकाली मृत्यू रोखू शकतो**, पर्यावरण आणि सार्वजनिक आरोग्य गटांकडून प्रशंसा मिळवतो.

धोरण तपशील आणि प्रभाव

- नवीन नियम 12 मायक्रोग्रामच्या आधीच्या मानकापेक्षा कमी, **प्रति घनमीटर हवेत 9 मायक्रोग्राम सूक्ष्म कण प्रदूषणाची कमाल** पातळी सेट करतो.
- हे राज्ये आणि देशांसाठी हवेच्या गुणवत्तेचे लक्ष्य पूर्ण करण्यासाठी लादते, ज्यामुळे प्रदूषणाच्या विविध स्त्रोतांवर परिणाम होतो जसे की पांवर प्लांट, वाहने, उद्योग आणि जंगलातील आग.

From 12 Feb

भारत-यूई संबंध

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांचा आगामी **UAE दौरा द्विपक्षीय संबंधांचे महत्त्व दर्शवितो.**
- नरेंद्र मोदी **13 ते 14 फेब्रुवारी 2024** दरम्यान UAE दौऱ्यावर जाणार आहेत.
- ते अबुधाबी येथे **बोचासनवासी श्री अक्षर पुरुषोत्तम स्वामीनारायण संस्थेने बांधलेल्या मंदिराचे उद्घाटन करतील.**

भारत-यूई संबंधांचा आढावा:

- भारताचे UAE सोबतचे संबंध हे त्याच्या सर्वात महत्वाच्या द्विपक्षीय संबंधांपैकी एक बनले आहेत, जो धोरणात्मक भागीदारीत विकसित होत आहे.
- **आखाती प्रदेशात भारताच्या सहभागासाठी UAE हा महत्त्वाचा भागीदार बनला आहे.**
- UAE चे अध्यक्ष शेख मोहम्मद बिन झायेद अल नाहयान आणि श्रीमान मोदी यांच्यात जवळचे संबंध आहेत.

- **UAE अध्यक्षानांनी दान केलेल्या 27 एकर जागेवर बांधलेले BAPS मंदिर हे UAE मध्ये नुकतेच उद्घाटन होणारे दुसरे मोठे हिंदू मंदिर आहे.**
- 14 फेब्रुवारी रोजी दुबई येथे होणाऱ्या वर्ल्ड गव्हर्नमेंट समिटलाही मोदी 'गेस्ट ऑफ ऑनर' म्हणून संबोधित करतील.

शेहबाज पाकिस्तानचे पंतप्रधान, झरदारी राष्ट्रपती होणार

- पाकिस्तान पीपल्स पार्टी (पीपीपी) आणि पाकिस्तान मुस्लिम लीग-नवाझ (पीएमएल-एन) यांनी काही दिवसांच्या वाटाघाटीनंतर पाकिस्तानमध्ये नवीन युती सरकार स्थापन करण्याचा करार केला.
- पीपीपीचे अध्यक्ष बिलावल भुट्टो-झरदारी यांनी जाहीर केले की पीएमएल-एनचे अध्यक्ष शेहबाज शरीफ पुन्हा पंतप्रधानपदाची भूमिका स्वीकारणार आहेत तर पीपीपीचे सह-अध्यक्ष आसिफ झरदारी देशाचे पुढील राष्ट्रपती होणार आहेत.

शेंजेन झोन

- कोसोवोने अलीकडेच युरोपमधील शेंजेन झोनमध्ये व्हिसा-मुक्त प्रवेश मिळवला आहे.

बद्दल:

- शेंजेन झोन म्हणजे युरोपमधील अशा क्षेत्राचा संदर्भ आहे जेथे 27 देशांमधील अंतर्गत सीमा नियंत्रणे रद्द करण्यात आली आहेत.
- हे या देशांमध्ये पासपोर्ट मुक्त प्रवास करण्यास अनुमती देते. नवीन घडामोडींमध्ये कोसोव्होला व्हिसा-मुक्त प्रवेश मिळणे, 2023 मध्ये क्रोएशियाचे सामील होणे आणि रोमानिया आणि बल्गेरिया यांना मार्चमध्ये अंशिक प्रवेश मिळणे यांचा समावेश आहे.
- शेंजेन क्षेत्र सामान्य व्हिसा धोरणांतर्गत कार्यरत आहे आणि त्यात 23 EU सदस्य राज्ये आणि चार गैर-EU सदस्यांचा समावेश आहे.
- या क्षेत्राचे उद्दिष्ट पर्यटन आणि व्यापाराला चालना देणे, सुरक्षा वाढवणे आणि सुविधा प्रदान करणे हे आहे, परंतु त्याला स्थलांतर व्यवस्थापित करणे आणि कार्यपद्धती प्रमाणित करणे यासारख्या आव्हानांचाही सामना करावा लागतो.
- चार गैर-EU सदस्य: आइसलँड, लिक्टेंस्टीन, स्वित्झर्लंड आणि नॉर्वे.

भारत-मध्य पूर्व आर्थिक कॉरिडॉर

- ग्रीसचे पंतप्रधान, किरिओस मिस्तोटाकिस यांनी, गाझामधील इस्रायली युद्धामुळे झालेल्या

व्यत्ययानंतरही भारत आणि ग्रीसला भारत-मध्य पूर्व आर्थिक कॉरिडॉर (IMEC) सुरू ठेवण्यास प्रोत्साहित केले.

बद्दल:

- कॉरिडॉरमध्ये मुंबई आणि गुजरातमधील मुंद्रा यांना UAE शी जोडणारा एक शिपिंग मार्ग तसेच UAE, सौदी अरेबिया आणि जॉर्डनला हैफा या इस्रायली बंदराशी जोडणारे रेल्वे नेटवर्क, शेवटी भूमध्य समुद्रापर्यंत पोहोचेल.
- हैफा समुद्रामार्गे ग्रीसमधील पिरायस बंदराशी जोडला जाईल, कॉरिडॉरचा युरोपपर्यंत विस्तार करेल.

IMEC अनेक कारणांसाठी महत्त्वपूर्ण आहे:

- यामुळे व्यापार सुलभता, कार्यक्षमता आणि आर्थिक सहकार्य वाढेल.
- हे खर्च कमी करेल, प्रादेशिक पुरवठा साखळी सुरक्षित करेल आणि रोजगार निर्माण करेल.
- यामुळे हरितगृह वायू उत्सर्जन कमी होईल आणि आर्थिक विकासाला चालना मिळेल.

स्वीडन नाटोमध्ये सामील झाला

- हंगेरीने त्याच्या प्रवेशास मान्यता दिल्याने स्वीडनने नाटोमध्ये सामील होण्याचा अंतिम अडथळा पार केला आहे.
- स्वीडनच्या संसदेने दोन महायुद्धे आणि शीतयुद्ध सहन करणाऱ्या तटस्थतेचा अंत म्हणून नाटोच्या प्रवेशास मान्यता दिली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- स्वीडनचे सदस्यत्व नाटोला प्रगत पाणबुड्या आणि ग्रिपेन लढाऊ विमाने यांसारख्या संसाधनांचेही योगदान देईल.
- युकेनवर रशियाच्या आक्रमणामुळे नाटोच्या सदस्यत्वासाठी स्वीडनचा पाठिंबा वाढला, विशेषतः गेल्या वर्षी फिनलंड सामील झाल्यानंतर.
- तुर्की आणि हंगेरी यांनी सुरुवातीला आक्षेप घेतला, तुर्कीने स्वीडनमधील कुर्दिश अतिरेक्यांविरुद्ध कठोर कारवाई करण्याची मागणी केली आणि हंगेरीने ओर्बनच्या अंतर्गत लोकशाहीवर स्वीडिश टीका केल्याबद्दल नाराजी व्यक्त केली.
- आता नाटो देशांची संख्या 32 झाली आहे.

नाटो:

- उत्तर अटलांटिक करार संघटना 1949 मध्ये युनायटेड स्टेट्स, कॅनडा आणि अनेक पश्चिम युरोपीय

राष्ट्रांनी सोव्हिएत युनियनविरुद्ध सामूहिक सुरक्षा प्रदान करण्यासाठी तयार केली होती.

- नाटो ही पहिली शांतता काळातील लष्करी युती होती ज्यामध्ये अमेरिकेने पश्चिम गोलार्धाबाहेर प्रवेश केला होता.

दक्षिण कोरियाचे राष्ट्राध्यक्ष भारत दौऱ्यावर

- दक्षिण कोरियाचे राजदूत चांग जे-बोक यांनी जाहीर केल्यानुसार दक्षिण कोरियाचे राष्ट्राध्यक्ष **यून सुक येओल** या वर्षी भारताला भेट देतील अशी अपेक्षा आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- विद्यमान **CEPA अपग्रेड करण्यासाठी चालू** असलेल्या वाटाघाटी पूर्ण करण्यासाठी दोन्ही देशांना आशा आहे. सीईपीए अपग्रेडबाबतची शेवटची फेरी दिल्लीत जानेवारीमध्ये झाली होती.
- विद्यमान **CEPA 2009 मध्ये बनवण्यात आले आणि 2010 मध्ये प्रभावी झाली.**
- अपग्रेडेड CEPA साठी वाटाघाटी **2016** आणि 2017 मध्ये आयोजित करण्यात आल्या होत्या परंतु महामारीच्या काळात थांबल्या होत्या.
- परराष्ट्र मंत्री एस. जयशंकर **5 ते 8 मार्च दरम्यान दक्षिण कोरिया आणि जपानला द्विपक्षीय भेटी देणार आहेत.**
- ते **10व्या भारत-रिपब्लिक ऑफ कोरिया जॉइंट कमिशन मीटिंगचे (JCM) त्यांचे समकक्ष चो ताए-युल यांच्यासमवेत सह-अध्यक्ष असतील.**
- संरक्षण, संरक्षण उत्पादन आणि आर्थिक सहकार्यावर चर्चा होईल.**
- दक्षिण कोरिया लवकरच **आपले अंतराळ प्रशासन प्रक्षेपित करणार आहे आणि कमी कक्षित उपग्रहांमध्ये भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेला (इस्रो) सहकार्य करण्याचा विचार करत आहे.**

भारत-दक्षिण कोरिया संबंधांबद्दल अधिक वाचा.

नियुक्ती बातम्या

झारखंडचे 12वे मुख्यमंत्री म्हणून चंपाई सोरेन यांचा शपथविधी

- झारखंड मुक्ती मोर्चा (JMM)** चे नेते चंपाई सोरेन यांनी **झारखंडचे बारावे मुख्यमंत्री म्हणून शपथ घेतली.**
- राष्ट्रीय जनता दल (आरजेडी) आमदार सत्यानंद भोक्ता आणि काँग्रेस आमदार आलमगीर आलम यांनी नवीन सरकारमध्ये कॅबिनेट मंत्री म्हणून शपथ घेतली.

अर्थव्यवस्था बातम्या

MGNREGS (आर्थिक वर्ष 2024-25) साठी अर्थसंकल्पीय वाटप

- 2024-25** या आर्थिक वर्षात MGNREGS साठी **₹86,000** कोटींची तरतूद.
- 2023-24** च्या अंदाजपत्रकाच्या तुलनेत **₹26,000** कोटींची वाढ दर्शवते.
- वाढ असूनही, ग्रामीण रोजगार योजनेसाठी निव्वळ नफा **शून्य किंवा नकारात्मक** असू शकतो.

अपुरे वाटप:

- रोजगाराच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी, कार्यकर्त्यांचे म्हणणे आहे की **₹3 लाख कोटी** आवश्यक आहेत.
- ₹86,000 कोटींचे वाटप केलेले बजेट हे थकबाकी आणि अतिरिक्त कामाच्या आवश्यकता लक्षात घेऊन लक्षणीयरीत्या कमी आहे.**
- MGNREGS अंतर्गत काम करण्याचा हमी हक्क धोक्यात आणण्याबद्दल चिंता व्यक्त करते आणि या मूलभूत अधिकाराचे उल्लंघन करते.

रेल्वे पायाभूत सुविधांमध्ये गुंतवणूक

- 2024-25 साठी **₹2.55 लाख कोटी** वाटप केले गेले, जे मागील वर्षीच्या **₹2.41 लाख कोटी** पेक्षा **5.8%** वाढ दर्शवते.

इकॉनॉमिक कॉरिडॉर कार्यक्रम

- केंद्रीय अर्थमंत्री निर्मला सीतारामन यांनी सांगितले की, **केंद्र तीन प्रमुख आर्थिक कॉरिडॉर कार्यक्रम राबवणार आहे - ऊर्जा, खनिज आणि सिमेंट कॉरिडॉर, ज्याला एनर्जी इकॉनॉमिक कॉरिडॉर असेही संबोधले जाते; पोर्ट कनेक्टिव्हिटी कॉरिडॉर उर्फ रेल सागर; आणि उच्च रहदारी घनता कॉरिडॉर उर्फ अमृत चतुर्भुज.**

महत्त्वाचे मुद्दे:

- नॅशनल हाय-स्पीड रेल कॉरिडॉरच्या बुलेट ट्रेन प्रकल्पाला वाटपामध्ये लक्षणीय वाढ झाली आहे, ₹19,592 कोटींवरून ₹25,000 कोटीपर्यंत वाढ झाली आहे.**
- सार्वजनिक क्षेत्रातील युनिट्स आणि संयुक्त उपक्रमांमधील गुंतवणुकीसाठी अर्थसंकल्पीय वाटप 2023-24 मधील **₹34,353 कोटींवरून 2024-25 मध्ये ₹31,107 कोटी** इतके कमी झाले.
- प्रवाशांच्या अनुभवासाठी पुढील पाच वर्षांमध्ये **40,000 डबे ओव्हरहॉलिंग, ₹15,200 कोटी खर्च करणार आहे.**

कर-ते-जीडीपी गुणोत्तर FY25 मध्ये नवीन उच्चांक गाठण्यासाठी सेट केले आहे

- महसूल सचिव, संजय मल्होत्रा यांनी 2024-25 मध्ये भारताचे कर-ते-जीडीपी गुणोत्तर विक्रमी 11.7% पर्यंत पोहोचण्याचा अंदाज व्यक्त केला आहे, ज्यामध्ये थेट कर वाढीचे नेतृत्व करतात.
- विवाद आणि अंमलबजावणी समस्या कमी करण्यासाठी कर प्रणालीचे सरलीकरण आणि तर्कसंगतीकरण चालू आहे.

प्रमुख निष्कर्ष:

- हे प्रामुख्याने 2022-23 मधील GDP च्या 6.1% वरून या वर्षी 6.6% आणि पुढील वर्षी 6.7% वर थेट कर वाढल्यामुळे आहे.
- जसजशी अर्थव्यवस्था वाढते आणि दरडोई उत्पन्न वाढते तसतसे कर-ते-जीडीपी गुणोत्तर देखील वाढते.
- अधिक करदात्यांनी नवीन कर प्रणालीची निवड केल्यामुळे थेट कर संकलनात वाढ होण्याची मल्होत्रा यांची अपेक्षा आहे.
- नवीन व्यवस्था उच्च करमुक्त उत्पन्न थ्रेशोल्ड ऑफर करते परंतु वजावट नाकारते.

हिमाचलचा जीडीपी 7.1 टक्के एवढा वाढेल

- निसर्गाकडून गंभीर आव्हानांना तोंड देत असूनही, हिमाचल प्रदेशचा GDP 7.1% वाढण्याचा अंदाज आहे.
- जुलै 2023 मध्ये मोसमी पावसाने मोठे नुकसान करूनही राज्याच्या अर्थव्यवस्थेने लवचिकता दर्शविली आहे.
- आर्थिक वर्ष 2023-24 मध्ये, GDP वाढ मागील वर्षातील 6.9% वरून 7.1% पर्यंत वाढण्याची अपेक्षा आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- आर्थिक सर्वेक्षणाचा प्रकल्प असा आहे की राज्याचे वास्तविक सकल देशांतर्गत उत्पादन (GDP) स्थिर किंमतींवर चालू आर्थिक वर्षात मागील वर्षाच्या तुलनेत ₹9,428 कोटींनी वाढेल.
- सर्वेक्षणात हिमाचल प्रदेशची भरीव जलविद्युत क्षमता अधोरेखित करण्यात आली आहे, या राज्याकडे राष्ट्रीय क्षमतेच्या सुमारे 25% क्षमता आहे.
- राज्यातील पाच बारमाही नदी खोऱ्यांवरील बांधकामातून सुमारे 24,000 मेगावॉट जलविद्युत निर्मिती होऊ शकेल असा अंदाज आहे.
- सध्या, एकूण जलविद्युत क्षमतेपैकी 11,209 मेगावॉट क्षमतेचा वापर करण्यात आला आहे.

'भारत अणुऊर्जा क्षेत्रात 26 अब्ज डॉलरची खाजगी गुंतवणूक मागणार'

- कार्बन डायऑक्साइड उत्सर्जन न करणाऱ्या स्त्रोतांकडून विजेचे प्रमाण वाढवण्यासाठी भारत आपल्या अणुऊर्जा क्षेत्रात सुमारे 26 अब्ज डॉलरची गुंतवणूक करण्यासाठी खाजगी कंपन्यांना आमंत्रित करेल.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- ही पहिलीच वेळ आहे की नवी दिल्ली अणुऊर्जेमध्ये खाजगी गुंतवणुकीचा पाठपुरावा करत आहे, हा एक कार्बन-उत्सर्जक नसलेला उर्जा स्त्रोत आहे जो भारताच्या एकूण वीज निर्मितीमध्ये 2% पेक्षा कमी योगदान देतो.
- या निधीमुळे भारताला 2030 पर्यंत त्याच्या स्थापित विद्युत निर्मिती क्षमतेपैकी 50% गैर-जीवाश्म इंधन वापरण्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात मदत होईल, जी आताच्या 42% पेक्षा जास्त आहे.
- सरकार रिलायन्स इंडस्ट्रीज, टाटा पॉवर, अदानी पॉवर आणि वेदांता लिमिटेड यासह किमान पाच खाजगी कंपन्यांशी प्रत्येकी ₹440 अब्ज (\$5.3 अब्ज) गुंतवणूक करण्यासाठी चर्चा करत आहे.
- गुंतवणुकीसह, सरकारला 2040 पर्यंत 11,000 मेगावॉट (मेगावॉट) नवीन अणुऊर्जा निर्मिती क्षमता निर्माण करण्याची आशा आहे, अधिकाऱ्यांनी सांगितले की, योजना अद्याप अंतिम केली जात आहे.
- सरकारी न्यूक्लियर पॉवर कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया लिमिटेड (NPCIL) कडे 7,500 मेगावॉट क्षमतेसह देशातील अणुऊर्जा प्रकल्पांची मालकी आहे आणि ती चालवते आणि आणखी 1,300 मेगावॉटसाठी गुंतवणूक करण्याचे वचनबद्ध आहे.

एनव्हीडिया ने टेस्लाला वॉल स्ट्रीटचा सर्वाधिक ट्रेड केलेला स्टॉक म्हणून हटवले

- चिप निर्माता एनव्हीडिया वॉल स्ट्रीटवर सर्वाधिक ट्रेड केले जाणारे स्टॉक म्हणून टेस्लाची जागा घेत आहे. ही अमेरिकेतील तिसरी सर्वात मूल्यवान कंपनी बनली आणि गुंतवणूदारांसाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI)शी संबंधित गुंतवणूक किती महत्त्वाची आहे याचे उदाहरण पुन्हा एकदा दाखवून दिल्यानंतर त्याची प्रतिष्ठा आणखी वाढली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- गेल्या 30 ट्रेडिंग सत्रांमध्ये सरासरी दररोज \$30 बिलियन इतके एनव्हीडिया चे शेअर्स खरेदी-विक्री झाले, जे एलोन मस्कच्या इलेक्ट्रिक कार कंपनीपेक्षा अधिक आहे. त्याच कालावधीत टेस्लाच्या शेअर्सची

सरासरी दैनिक खरेदी-विक्री \$22 बिलियन इतकी होती.

- LSEG च्या आकडेवारीनुसार, 2020 पासून टेस्ला अमेरिकेतील दैनिक स्टॉक ट्रेडिंगमध्ये वर्चस्व गाजवत आला आहे. गेल्या काही वर्षांत त्याचे टर्नओव्हर (स्टॉकचा शेअर किंमत गुणिले गेलेल्या शेअर्सची संख्या) अनेक वेळा \$35 बिलियन पेक्षा जास्त झाला आहे.

अंतराळ क्षेत्रात परकीय थेट गुंतवणूक (FDI)

- केंद्रीय मंत्रिमंडळाने अंतराळ क्षेत्रासाठी एफडीआय धोरणाच्या दुरुस्तीला मंजूरी दिल्यानंतर अवकाश क्षेत्रातील उपग्रह-संबंधित क्रियाकलापांना 49-100 टक्क्यांपर्यंत थेट परकीय गुंतवणूक मिळू शकते.
- या हालचालीमुळे कंपन्यांना त्यांच्या उत्पादन सुविधा देशात स्थापन करता येतील, ज्यामुळे सरकारच्या 'मेक इन इंडिया' आणि 'आत्मनिर्भर भारत' उपक्रमांना चालना मिळेल.

वर्तमान परिस्थिती:

- सध्या, उपग्रह उत्पादन आणि ऑपरेशन, उपग्रह डेटा उत्पादने आणि ग्राउंड सेगमेंट आणि वापरकर्ता विभाग स्वयंचलित मार्गाने 74 टक्क्यांपर्यंत एफडीआय आकर्षित करू शकतात.
- या मर्यादितपलीकडे सरकारी मार्ग लागू असेल.
- प्रक्षेपण वाहने आणि संबंधित यंत्रणा किंवा उप-प्रणाली, तसेच अवकाशयानाचे प्रक्षेपण आणि प्राप्त करण्यासाठी स्पेसपोर्ट्सची निर्मिती यासारखे उप-क्षेत्र स्वयंचलित मार्गांद्वारे 49 टक्क्यांपर्यंत एफडीआय प्राप्त करू शकतात.

थेट विदेशी गुंतवणूक (FDI) म्हणजे काय?

- परदेशी थेट गुंतवणूक (FDIs) ही कंपनी किंवा सरकारने परदेशी संस्थेमध्ये केलेली महत्त्वपूर्ण, दीर्घकालीन गुंतवणूक आहे.
- एफडीआय गुंतवणूकदार सामान्यतः देशांतर्गत कंपन्या किंवा संयुक्त उपक्रमांमध्ये कंट्रोलिंग पोझिशनस मिळवतात आणि त्यांच्या व्यवस्थापनात सक्रियपणे सहभागी होतात.
- अशा गुंतवणुकीत साहित्याचे स्रोत मिळवणे, कंपनीची उपस्थिती वाढवणे किंवा बहुराष्ट्रीय उपस्थिती स्थापित करणे यांचा समावेश असू शकतो.

समित आणि कॉन्फरन्स बातम्या

पहिली BIMSTEC एकाटिक्स चॅम्पियनशिप

- अनुराग सिंग ठाकूर यांनी नवी दिल्लीच्या डॉ. श्यामा प्रसाद मुखर्जी जलतरण तलाव संकुलात BIMSTEC

एकाटिक्स चॅम्पियनशिप 2024 ची सुरुवात केली जी 6 ते 9 फेब्रुवारी 2024 दरम्यान होणार आहे.

- चॅम्पियनशिप ही BIMSTEC क्षेत्रामध्ये अशा प्रकारची पहिलीच स्पर्धा आहे.

दृष्टी आणि पार्श्वभूमी

- नरेंद्र मोदी यांनी 2018 मध्ये चौथ्या BIMSTEC शिखर परिषदेदरम्यान BIMSTEC युवा जल क्रीडा स्पर्धेची घोषणा केली.
- सुरुवातीला 2021 साठी नियोजित, कोविड-19 साथीच्या आजारामुळे हा कार्यक्रम 2024 साली शेड्यूल करण्यात आला.
- स्पर्धामध्ये 20 वर्षांखालील वयोगटासाठी जलतरण, वॉटर पोलो आणि डायव्हिंग इव्हेंटचा समावेश आहे.

BIMSTEC:

- BIMSTEC (बहु-क्षेत्रीय तांत्रिक आणि आर्थिक सहकार्यासाठी बे ऑफ बंगाल इनिशिएटिव्ह) दक्षिण आशियातील पाच सदस्यांसह (बांगलादेश, भूतान, भारत, नेपाळ आणि श्रीलंका) आणि दक्षिण पूर्व आशियातील दोन सदस्यांसह (म्यानमार आणि थायलंड) दक्षिण आणि दक्षिण पूर्व आशियाई देशांमधील एक अद्वितीय दुवा तयार करते.
- BIMSTEC हा एक आर्थिक गट आहे जो जून 1997 मध्ये बँकॉक घोषणेद्वारे अस्तित्वात आला.
- BIMSTEC ची स्थापना सुरुवातीला 6 जून 1997 रोजी बांगलादेश, भारत, श्रीलंका आणि थायलंड या चार सदस्य देशांसह झाली.
- नेपाळ 1998 मध्ये निरीक्षक राज्य बनले आणि फेब्रुवारी 2004 मध्ये भूतानसह ब्लॉकचे पूर्णवेळ सदस्य बनले.

जागतिक शाश्वत विकास शिखर परिषद 2024

- वार्षिक फ्लॅगशिप इव्हेंट: WSDS हा द एनर्जी अँड रिसोर्सेस इन्स्टिट्यूट (TERI) चा वार्षिक प्रमुख कार्यक्रम आहे.
- वारसा: 2001 मध्ये स्थापित, शिखर मालिकेचा वारसा दोन दशकांहून अधिक आहे, ज्याचे उद्दिष्ट 'शाश्वत विकास' हे जागतिक पातळीवर सामायिक केलेले ध्येय आहे.
- ग्लोबल साउथ फोकस: ग्लोबल साउथवर लक्ष केंद्रित करून शाश्वत विकास आणि पर्यावरणावर स्वतंत्रपणे आयोजित केलेली ही एकमेव आंतरराष्ट्रीय शिखर परिषद आहे.
- उद्दिष्ट: WSDS जगातील सर्वात प्रबुद्ध नेते आणि विचारवंतांना एकाच व्यासपीठावर एकत्रित करून जागतिक समुदायांच्या फायद्यासाठी दीर्घकालीन उपाय प्रदान करण्याचा प्रयत्न करते.
- 23वी आवृत्ती: WSDS 2024 ही शिखर परिषदेची 23वी आवृत्ती आहे.

- **थीम:** WSDS 2024 ची थीम 'शाश्वत विकास आणि हवामान न्यायासाठी नेतृत्व' आहे.

ऊर्जा आणि संसाधन संस्था (TERI)

- **अग्रगण्य थिंक टँक:** TERI ही भारत आणि ग्लोबल साउथच्या शाश्वत विकासासाठी संशोधन करण्यासाठी समर्पित एक अग्रगण्य थिंक टँक आहे.
- **बहुआयामी संस्था:** ही एक स्वतंत्र, बहुआयामी संस्था आहे ज्यामध्ये संशोधन, धोरण, सल्लामसलत आणि अंमलबजावणीची क्षमता आहे.
- **इतिहास:** ऊर्जा समस्यांवरील माहिती केंद्र म्हणून 1974 मध्ये स्थापित, TERI ने 1982 मध्ये ऊर्जेचा कार्यक्षम वापर आणि नैसर्गिक संसाधनांचा शाश्वत वापर यावर लक्ष केंद्रित करून संशोधन उपक्रम सुरू केले.

फोकस क्षेत्रे:

- संसाधनांच्या कार्यक्षम वापरास प्रोत्साहन देणे
- शाश्वत निविष्टा आणि पद्धतींमध्ये प्रवेश वाढवणे आणि ते घेणे
- पर्यावरण आणि हवामानावरील प्रभाव कमी करणे.
- **स्थान:** TERI चे मुख्यालय नवी दिल्ली येथे आहे.

हिंदी महासागर परिषद

- 7 वी हिंद महासागर परिषद (IOC) 2024, 9-10 फेब्रुवारी 2024 रोजी **पर्थ, ऑस्ट्रेलिया** येथे आयोजित करण्यात आली होती.
- यात **40 देशांचे प्रतिनिधी आणि विविध प्रादेशिक राष्ट्रांचे परराष्ट्र मंत्री सहभागी झाले होते.**

परिषदेची उद्दिष्टे:

परिषदेचे प्राथमिक लक्ष प्रादेशिक सहकार्यावर चर्चा सुलभ करणे आणि यासंबंधीचे उपाय प्रस्तावित करणे हे होते:

- **प्रादेशिक सुरक्षा**
- **आर्थिक प्रगती**
- **पर्यावरण संरक्षण**
- **हिंद महासागर क्षेत्रात सागरी सुरक्षा.**

थीम:

- परिषदेची थीम "स्थिर आणि शाश्वत हिंदी महासागराच्या दिशेने" होती, जी प्रदेशाच्या भू-राजकीय आणि पर्यावरणीय लँडस्केपमध्ये स्थिरता आणि टिकाऊपणाच्या महत्त्वावर जोर देते.

बद्दल:

IOC हिंद महासागराच्या सीमेवर असलेल्या देशांमधील सहकार्य वाढवणारा वार्षिक कार्यक्रम आहे.

जागतिक सरकार शिखर परिषद 2024

- **जागतिक सरकार शिखर परिषद (WGS) हा एक वार्षिक जागतिक कार्यक्रम आहे जो जागतिक नेत्यांना, धोरणकर्त्यांना, तज्ञांना आणि विविध क्षेत्रातील विचारवंतांना एकत्र आणतो आणि जागतिक समस्यांवर चर्चा करण्यासाठी आणि हाताळण्यासाठी करतो.**
- UAE चे उपराष्ट्रपती आणि पंतप्रधान यांच्या नेतृत्वाखाली **2013 मध्ये स्थापन झालेली, शिखर परिषद दरवर्षी दुबई, UAE येथे होते.**
- आपल्या विविध उपक्रमांद्वारे, **शिखर परिषद सरकारच्या पुढच्या पिढीचा अजेंडा शोधते, सार्वत्रिक आव्हानांना तोंड देण्यासाठी नाविन्य आणि तंत्रज्ञानाच्या वापरावर भर देते.**
- सुरुवातीपासूनच, शिखर परिषदेचे उद्दिष्ट भविष्यातील सरकारांना आकार देणे आणि मानवतेसाठी एक चांगले भविष्य निर्माण करणे आहे.

2024 मध्ये, वर्ल्ड गव्हर्नमेंट समिट "शेपिंग फ्युचर गव्हर्नमेंट" या थीमवर लक्ष केंद्रित करेल आणि सहा मुख्य थीम्सचा अभ्यास करेल:

- सरकारी प्रवेग आणि परिवर्तन
- आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स आणि द नेक्स्ट फ्रंटियर्स
- विकास आणि भविष्यातील अर्थव्यवस्थांची पुनर्कल्पना
- भविष्यातील समाज आणि शिक्षण
- स्थिरता आणि नवीन जागतिक शिफ्ट्स
- शहरीकरण आणि जागतिक आरोग्य प्राधान्यक्रम

सीएमएस सीओपी14

- **वन्य प्राण्यांच्या स्थलांतरित प्रजातींच्या संवर्धनावरील पक्षांच्या परिषदेची 14वी बैठक (CMS COP14) खाली नमूद केल्याप्रमाणे होणार आहे:**
- **तारखा:** फेब्रुवारी 12 ते 17, 2024
- **स्थान:** समरकंद, उझबेकिस्तान

थीम आणि महत्त्व

- **थीम:** "निसर्गाला सीमा माहित नाही"
- **महत्त्व:** स्थलांतरित प्रजातींचे संरक्षण करण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्याची गरज अधोरेखित करणे, त्यांचे अस्तित्व राजकीय सीमांच्या पलीकडे असलेल्या प्रयत्नांवर अवलंबून असते यावर जोर देण्यात येतो.

जागतिक महत्त्व:

- **2022 मध्ये कुनमिंग-मॉन्ट्रियल ग्लोबल जैवविविधता फ्रेमवर्क (जैवविविधता योजना) स्वीकारल्यापासून सर्वात लक्षणीय जागतिक जैवविविधता संमेलनांपैकी एक.**

लक्ष केंद्रित करण्याची क्षेत्रे:

- निवासस्थान संवर्धन आणि जीर्णोद्धार

- अतिशोषण, अधिवास नष्ट होणे आणि विखंडन, प्रदूषण आणि हवामान बदल यासारख्या धोक्यांना संबोधित करणे

उपक्रम:

- **GBF च्या अंमलबजावणीसाठी समर्थन.**
- **जागतिक स्थलांतरित प्रजाती आणि मार्गदर्शक तत्त्वे** या प्रमुख नवीन अहवालाचा शुभारंभ.

तुम्हाला माहित आहे का?

- स्थलांतरित प्रजातींच्या संरक्षणावरील अधिवेशनाला **बॉन कन्व्हेंशन** असेही म्हणतात.
- **23 जून 1979 रोजी बॉन, जर्मनी** येथे त्यावर स्वाक्षरी करण्यात आली.
- हे स्थलांतरित प्राणी आणि त्यांच्या निवासस्थानांचे संरक्षण आणि टिकाऊ वापर करण्यासाठी **संयुक्त राष्ट्र पर्यावरण कार्यक्रम अंतर्गत पर्यावरण संधि आहे.**

ग्लोबल इनिशिएटिव्ह ऑन डिजिटल हेल्थ (GIDH)

- केंद्रीय आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्री डॉ. मनसुख मांडविया यांनी जागतिक आरोग्य संघटनेच्या डिजिटल हेल्थ (GIDH) वरील ग्लोबल इनिशिएटिव्हच्या सार्वजनिक प्रक्षेपण कार्यक्रमाला संबोधित केले.
- हे **19 ऑगस्ट 2023 रोजी गुजरातमधील गांधीनगर येथे आरोग्य मंत्र्यांच्या बैठकीदरम्यान भारताच्या G20 अध्यक्षपदासाठी एक महत्त्वाचे वितरण म्हणून एकत्रितपणे लॉन्च करण्यात आले.**

बद्दल:

GIDH: नेटवर्कचे नेटवर्क
WHO मॅनेज्ड नेटवर्क ("नेटवर्क ऑफ नेटवर्क") म्हणून, GIDH चार मूलभूत स्तंभांवर लक्ष केंद्रित करून प्रयत्नांचे डुप्लिकेशन आणि "उत्पादन-केंद्रित" डिजिटल आरोग्य परिवर्तन यासारख्या आव्हानांना सामोरे जाईल:

- **देशाच्या गरजांचे ट्रॅकर** - देशाच्या प्राधान्यक्रमांनुसार माहिती देण्यासाठी डिजिटल आरोग्य गुंतवणुकीची सोय करणे;
- **देशाचे संसाधन पोर्टल** - पारंपारिक तसेच अभिनव संसाधन संधी ओळखणे आणि पारदर्शकता वाढवणे, डुप्लिकेशन धोका कमी करणे आणि डिजिटल आरोग्य क्षेत्रात संसाधन अंतर विश्लेषणासाठी मानक-आधारित संभाव्य आणि पूर्वग्राहक विश्लेषण सक्षम करणे.
- **रूपांतर उपकरण संग्रह** - गुणवत्ता आश्वासनावर आधारित साधने आणि संसाधनांची वकिली करणे ज्यामुळे देशाची क्षमता आणि स्वायत्तता राष्ट्रीय डिजिटल आरोग्य रूपांतर व्यवस्थापित करण्यासाठी बळकट होते.
- **संयोजित आणि ज्ञान विनिमय** - डिजिटल आरोग्यामध्ये जागतिक, प्रादेशिक आणि राष्ट्रीय

नेटवर्कमध्ये बळकट सहयोग आणि ज्ञान देवाणघेवाणला प्रोत्साहन देणे.

रॅक्स आणि अहवाल बातम्या

भ्रष्टाचार धारणा निर्देशांक (CPI), 2023

- **2023 साठी करप्शन परसेप्शन इंडेक्स (CPI) वर** भारताची क्रमवारी **180 देशांपैकी 93 आहे.**
- 2023 मध्ये भारताचा एकूण स्कोअर **39 होता, 2022 मध्ये 40 वरून किरकोळ घट झाली.**
- **2022 मध्ये देशाचा क्रमांक 85 होता.**

भ्रष्टाचार धारणा निर्देशांक (CPI):

- CPI हे वार्षिक मूल्यांकन आहे जे सार्वजनिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचाराच्या त्यांच्या कथित स्तरांवर आधारित देशांचे मूल्यांकन करते.
- ट्रान्सपरन्सी इंटरनॅशनल, भ्रष्टाचाराशी लढा देणारी जागतिक गैर-सरकारी संस्था द्वारे प्रकाशित.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- **स्केल:** देशांना 0 ते 100 च्या स्केलवर स्कोअर दिला जातो, जेथे उच्च स्कोअर कमी समजलेला भ्रष्टाचार आणि स्वच्छ सार्वजनिक क्षेत्र दर्शवते.
- **रॅकिंग:** त्यांच्या स्कोअरच्या आधारावर, देशांना क्रमवारी दिली जाते, ज्यामध्ये सर्वात कमी भ्रष्टाचारी उच्च स्थानावर असतात.
- **डेटा स्रोत:** CPI भ्रष्टाचाराच्या पातळीचे मूल्यांकन करणाऱ्या संस्था आणि संस्थांचे सर्वेक्षण आणि मूल्यांकनांसह विविध स्रोतांकडून डेटा एकत्रित करते.
- **तज्ञांची मते:** यात सार्वजनिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचाराच्या पातळीबाबत तज्ञ आणि व्यावसायिक नेत्यांची मते समाविष्ट आहेत.

डिसेंबरमध्ये कोअर सेक्टर उत्पादन वाढ 14 महिन्यांच्या नीचांकी पातळीवर आली

- भारतातील आठ प्रमुख क्षेत्रांतील उत्पादन वाढ **डिसेंबरमध्ये 3.8% या 14 महिन्यांच्या नीचांकी** पातळीवर घसरली.
- एका वर्षापूर्वीच्या 8.3% गती आणि **नोव्हेंबर 2023 मध्ये 7.9%** च्या सुधारित वाढीच्या तुलनेत ही लक्षणीय घट आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- इंडेक्स ऑफ कोअर इंडस्ट्रीज (ICI) मध्ये 20% वेटेजसह **वीज निर्मिती** डिसेंबरमध्ये 0.6% या आठ महिन्यांच्या नीचांकी पातळीवर पोहोचली.

- **कच्च्या तेलाचे** उत्पादन सलग दुसऱ्या महिन्यात आकुंचन पावले, 1% ने कमी झाले, जून 2023 नंतरची सर्वात तीव्र घट.
- **कोळशाच्या उत्पादनात** 10.6% वाढ झाली, सहा महिन्यांतील सर्वात कमी वर्ष-दर-वर्ष वाढ, परंतु उत्पादन एप्रिल 2023 पासून सर्वोच्च पातळीवर होते.
- **सिमेंट** उत्पादन नोव्हेंबरमध्ये 4% आकुंचनातून पुन्हा वाढले, डिसेंबरमध्ये 1.3% ने वाढले.

बद्दल:

- **आर्थिक सल्लागाराचे कार्यालय, उद्योग आणि अंतर्गत व्यापार प्रोत्साहन विभाग आठ प्रमुख उद्योगांचा निर्देशांक (ICI) जारी** करतो.
- ICI निवडलेल्या आठ प्रमुख उद्योगांमध्ये उत्पादनाची एकत्रित आणि वैयक्तिक कामगिरी मोजते उदा. कोळसा, कच्चे तेल, नैसर्गिक वायू, रिफायनरी उत्पादने, खते, पोलाद, सिमेंट आणि वीज.
- औद्योगिक उत्पादन निर्देशांक (IIP) मध्ये समाविष्ट केलेल्या वस्तूंच्या वजनाच्या **40.27% आठ प्रमुख उद्योगांचा समावेश आहे.**

बाटलीबंद पाण्यातील सूक्ष्म प्लास्टिक कणांचे प्रमाण कमी आकलन केले जात आहे.

- एका अभ्यासातून हे सिद्ध झाले आहे की वास्तविक जगातील पाण्याच्या नमुन्यांमध्ये असलेल्या प्लास्टिकच्या तुकड्यांची मोठी प्रमाणात विभागणी मायक्रोमीटरपेक्षा खूपच कमी मापाच्या स्केलवर झाली आहे.

महत्वाचे मुद्दे:

- एक लिटर बाटलीबंद पाण्यामध्ये **लाखाहून अधिक सूक्ष्म- आणि नॅनो-प्लास्टिक कण असू शकतात**, त्यापैकी 90% नॅनो-प्लास्टिक असतात.
- नॅनो-प्लास्टिक विश्लेषण करणे कठीण असते, मुख्यत्वे त्यांच्या आकारामुळे आणि वेगवेगळ्या निदान तंत्रांकडून त्यांची ओळख पटवण्यामुळे.
- **न्यूरॉर्कमधील कोलंबिया विद्यापीठातील शास्त्रज्ञांनी केलेल्या आणि 8 जानेवारी, 2024 रोजी "प्रोसीडिंग्स ऑफ द नॅशनल अकॅडमी ऑफ सायन्सेस" मध्ये प्रकाशित झालेल्या** या अभ्यासात, एक लिटर बाटलीबंद पाण्यामध्ये **सुमारे 2.4 लाख सूक्ष्म- आणि नॅनो-प्लास्टिक कण (1.3 लाख कमीत कमी)** असल्याचे समोर आले आहे.
- संशोधक गटाने बाटलीबंद पाण्यात प्लास्टिकची उपस्थिती शोधण्यासाठी वापरलेल्या अल्गोरिदमद्वारे पाच प्रकार शोधले : **पॉलियामाइड 66, पॉलिप्रोपिलीन (PP),**

पॉलिथीन, पॉलिमेथिल मेथॅक्रिलेट, पॉलिविनाइल क्लोराइड (PVC), पॉलिस्टेरिन आणि पॉलिइथिलीन टेरिफथेलेट (PET).

स्थानिक फिनटेक खेळाडूंवरील अलीकडील अहवाल

- **दळणवळण आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या स्थायी समितीने संसदेत सादर केलेला स्थानिक फिनटेक खेळाडूंवरील अलीकडील अहवाल, भारतातील परदेशी मालकीच्या फिनटेक अॅप्सच्या वर्चस्वाबद्दलच्या चिंतांवर प्रकाश टाकतो.** त्यात स्थानिक खेळाडूंना प्रोत्साहन देण्याची शिफारस करण्यात आली आहे.

प्रमुख निष्कर्ष:

- युनिफाइड पेमेंट्स इंटरफेस (UPI) डेटा 2022-23 या आर्थिक वर्षात डिजिटल पेमेंटमध्ये त्याचे महत्त्वपूर्ण योगदान प्रकट करतो.
- व्हॉल्यूमनुसार एकूण डिजिटल पेमेंटमध्ये UPI चा वाटा 73.5% असताना, त्याच कालावधीत मूल्यानुसार त्याचा वाटा केवळ 6.67% होता.
- फोन पे आणि गुगल पे यांसारख्या विदेशी मालकीच्या फिनटेक घटकांचे वर्चस्व भारतीय फिनटेक लँडस्केपमध्ये लक्षणीय आहे.
- व्यवहार व्हॉल्यूमच्या बाबतीत फोन पे चा सर्वात जास्त बाजार हिस्सा आहे, गुगल पे जवळून त्याचे अनुसरण करते.
- **याउलट, NPCI चा BHIM UPI व्यवहाराच्या प्रमाणात लक्षणीय मागे आहे.**
- स्थानिक फिनटेक खेळाडूंना स्थानिक बाजारपेठेची अंतर्निहित समज आहे, तर परदेशी संस्था तंत्रज्ञान आणि जागतिक कनेक्टिव्हिटीमध्ये उत्कृष्ट आहेत.
- भारताच्या फिनटेक इकोसिस्टमच्या सर्वांगीण विकासासाठी स्थानिक आणि परदेशी खेळाडूंची संतुलित उपस्थिती महत्त्वपूर्ण मानली जाते.

From 26 Feb

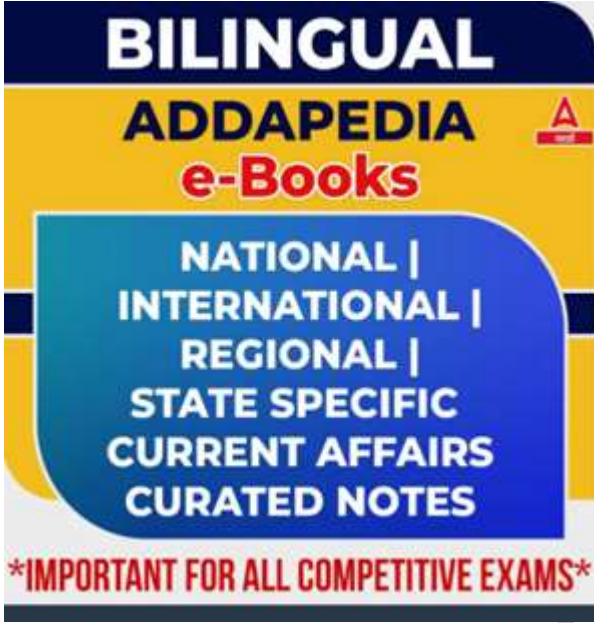
भारतातील अतिश्रीमंतांची संख्या 6 टक्क्यांनी वाढली

- भारतातील अतिउच्च निव्वळ संपत्ती व्यक्तींची संख्या (UHNWIs) वाढत्या समृद्धीमुळे गेल्या वर्षी **6% वार्षिक वाढून 13,263 वर पोहोचली आहे.**
- **UHNWI ची व्याख्या \$30 दशलक्ष आणि त्याहून अधिक निव्वळ संपत्ती असलेल्या व्यक्ती म्हणून केली जाते.**

महत्वाचे मुद्दे:

- रिअल इस्टेट सल्लागार नाइट फ्रँक इंडियाने **'द वेल्थ रिपोर्ट 2024'** जारी केला.

- भारतातील UHNWI ची संख्या 2022 मधील 12,495 व्यक्तींवरून 2023 मध्ये 13,263 पर्यंत वाढली आहे.
- भारतातील श्रीमंतांची संख्या आणखी वाढून 2028 पर्यंत जवळपास 20,000 पर्यंत पोहोचण्याची अपेक्षा आहे.
- हे भारताच्या UHNWI लोकसंख्येमध्ये उल्लेखनीय वाढ दर्शवते, पुढील पाच वर्षांत 50.1% ने वाढेल.
- 90% भारतीय UHNWI 2024 मध्ये त्यांच्या संपत्तीत वाढ होण्याची अपेक्षा करत आहेत.

विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या

एर्गोस्फीअर: ब्लॉक होलचे काम करणे

- फिरणारे कृष्णविवर, ज्याला केर ब्लॉक होल असेही म्हणतात, ते प्रचंड ताऱ्यांपासून उद्भवतात जे त्यांचे इंधन संपवतात, ज्यामुळे सुपरनोव्हाचा स्फोट होतो.
- उर्वरित गाभा स्वतःच्या गुरुत्वाकर्षणाखाली कोसळून ब्लॉक होल बनतो.

ब्लॉक होल सेंटरचे स्वरूप:

- ब्लॉक होलच्या गाभ्यामध्ये गुरुत्वाकर्षण एकलता असते, जिथे सामान्य सापेक्षतेची तत्त्वे तुटतात.
- कृष्णविवराचे प्रचंड गुरुत्वाकर्षण खेचणे या विलक्षणतेतून उद्भवते.

इक्वेंट होरायझन आणि एकलता:

- घटना क्षितिज, एकलतेभोवती एक गोलाकार सीमा, कोणत्याही गोष्टीला एकदा आत बाहेर पडण्यापासून प्रतिबंधित करते, जोपर्यंत ते प्रकाशाचा वेग अशक्यतेला ओलांडत नाही.
- या सीमेपलीकडे कृष्णविवराचे गुरुत्वाकर्षण खेचणे अनुभवले जाते.

एर्गोस्फीअर:

- घटना क्षितिजाच्या पलीकडे, फिरत असलेल्या कृष्णविवरांमध्ये एर्गोस्फीअर असतो, एक मोठा गोलाकार जो वस्तूंना वेगाने फिरत असल्यास आत प्रवेश करू आणि बाहेर पडू देतो, परंतु तरीही प्रकाशाच्या वेगापेक्षा कमी असतो.
- 'एर्गोस्फीअर' हा शब्द ग्रीक शब्द 'एर्गोन' पासून आला आहे, ज्याचा अर्थ 'काम' असा होतो.
- घटना क्षितिजाच्या पलीकडे असलेल्या एर्गोस्फीअरमधून पदार्थ आणि ऊर्जा काढली जाऊ शकते म्हणून हे नाव देण्यात आले आहे.

फ्लू गॅस डिसल्फुरायझेशन (FGD)

- केंद्रीय ऊर्जा आणि नवीन आणि नवीकरणीय ऊर्जा मंत्री यांनी नियामक संस्थांनी ठरवलेल्या उत्सर्जन मानदंडांचे पालन करण्यासाठी औष्णिक ऊर्जा केंद्रांमध्ये फ्लू गॅस डिसल्फुरायझेशन (FGD) उपकरणे बसवण्याची घोषणा केली आहे.

प्रस्तावित मानदंड:

- 31 डिसेंबर 2016 पूर्वी स्थापित केलेल्या TPPs साठी: SO₂ चे अनुज्ञेय उत्सर्जन - 600mg/Nm³ < 500 MW TPPs साठी; 200mg/Nm³ > 500 MW क्षमतेच्या TPPs साठी, 1 जानेवारी 2017 नंतर स्थापित सर्व TPPs साठी: 100mg/Nm³.

FGD उपकरणांसाठी इंस्टॉलेशन टाइमलाइन

- सल्फर डायऑक्साइड (SO₂) उत्सर्जन मानदंडांची पूर्तता करण्यासाठी, थर्मल पॉवर प्लांट स्थान श्रेणींवर आधारित निर्दिष्ट टाइमलाइनसह FGD उपकरणे स्थापित करत आहेत:

श्रेणी A:

- राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र (NCR) च्या 10 किमी त्रिज्येच्या आत किंवा 10 लाख किंवा त्याहून अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे (2011 च्या जनगणनेनुसार).
- अंतिम मुदत: 31 डिसेंबर 2024.

श्रेणी B:

- CPCB द्वारे परिभाषित केल्यानुसार गंभीर प्रदूषित क्षेत्रे किंवा नॉन-अटेन्मेंट शहरांच्या 10 किमी त्रिज्येच्या आत.
- अंतिम मुदत: 31 डिसेंबर 2025.

श्रेणी C:

- श्रेणी A किंवा B मध्ये समाविष्ट नसलेली क्षेत्रे.
- अंतिम मुदत: 31 डिसेंबर 2026.

हाय अल्ट्राव्हाइड स्यूडो सॅटेलाइट (HAPS)

- अलीकडेच, बंगळूरूमधील नॅशनल एरोस्पेस लॅबोरेटरीज (NAL) द्वारे प्रगत मानवरहित हवाई वाहन (UAV) च्या एका नमुन्याची यशस्वीपणे चाचणी घेण्यात आली, जी एक महत्त्वपूर्ण तांत्रिक प्रगती दर्शविते.

बद्दल:

- व्याख्या:** सौरऊर्जेवर चालणारे मानवरहित हवाई वाहन (UAV) स्ट्रॅटोस्फियरमध्ये (जमिनीपासून 20 किमी वर) रॉकेट प्रक्षेपणाची आवश्यकता नसताना कार्यरत आहे.
- डिझाईन:** फुल-स्केल आवृत्तीमध्ये 30-मीटर पंखांचा विस्तार आहे, त्याचे वजन 150 किलो आहे, ते ताशी 80-100 किमी वेगाने चालते आणि 15 किलो पेलोड्स घेऊन 17-20 किमी उंचीवर 90 दिवस हवेत राहू शकते.

HAPS चे फायदे

- किफायतशीर:** उपग्रहांच्या तुलनेत इमारत, प्रक्षेपण आणि कार्यामध्ये कमी खर्च.
- मॅन्युव्हेरबिलिटी:** पूर्वनिश्चित मार्गासह उपग्रहांप्रमाणे भिन्न ठिकाणी सहजपणे हलविले जाऊ शकते.
- व्याप्ती:** मोठे क्षेत्र (सुमारे 500 किमी व्यासाचे) कव्हर करू शकते आणि एकाधिक ग्राउंड स्टेशनला जोडू शकते.
- वेग आणि विलंब:** जमिनीच्या जवळ असणे जास्त ट्रान्समिशन वेग आणि कमी विलंबासाठी अनुमती देते.
- नूतनीकरण आणि पुनर्युक्तीकरण:** पेलोड वेळोवेळी पुन्हा प्रस्थापित केले जाऊ शकतात.

स्वयंप्रतिकार रोगांमध्ये एक्स क्रोमोसोमची भूमिका

- ऑक्सफर्ड विद्यापीठाच्या 2023 च्या अभ्यासात असे म्हटले आहे की त्यांनी अभ्यास केलेल्या लोकसंख्येपैकी सुमारे 10% लोकांना स्वयंप्रतिकार रोग होते ज्यात 13% महिला आणि 7% पुरुष होते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

स्वयंप्रतिकार रोग म्हणजे काय?

- जेव्हा शरीराची रोगप्रतिकारक शक्ती चुकून निरोगी पेशी, ऊती आणि अवयवांवर हल्ला करते तेव्हा स्वयंप्रतिकार रोग होतो.
- हा शरीराच्या कोणत्याही भागावर परिणाम करू शकतो, शारीरिक कार्य कमकुवत करतो आणि जीवघेणा असू शकतो.
- यासाठी कोणताही इलाज नाही, परंतु उपचार लक्षणे व्यवस्थापित करण्यात मदत करू शकतात आणि बहुतेक प्रकरणे प्राणघातक नसतात.

महिलांची संवेदनशीलता

- पुरुषांपेक्षा स्त्रिया स्वयंप्रतिकार रोगांना अधिक संवेदनशील असतात.
- पर्यावरणीय घटक, आनुवंशिकता, हार्मोनल असंतुलन आणि जीवनशैलीच्या सवयी** यासारखे घटक भूमिका बजावतात.
- शास्त्रज्ञांना पूर्वी वाटले की ते सेक्स हार्मोन्स किंवा एक्स गुणसूत्राच्या सदोष नियमनशी संबंधित असू शकते.
- स्त्रियांच्या अर्धा एक्स गुणसूत्रांमध्ये आढळणारे आण्विक आवरण हे या अतिसंवेदनशीलतेचे कारण असू शकते.

डिजिटल ट्विन: संगम

- डिपार्टमेंट ऑफ टेलिकम्युनिकेशन्स (DoT) ने 'संगम: डिजिटल ट्विन' उपक्रम सुरू केला आहे, ज्याचा उद्देश नाविन्यपूर्ण पायाभूत सुविधा नियोजन आणि डिझाईनसाठी डिजिटल ट्विन तंत्रज्ञानाचा वापर करणे आहे.

उद्दिष्ट:

- 'संगम: डिजिटल ट्विन' उपक्रमाचा उद्देश डिजिटल ट्विन तंत्रज्ञानाचा फायदा घेऊन भौतिक मालमत्तेची आभासी प्रतिकृती तयार करणे, रिअल-टाइम मॉनिटरिंग, सिमुलेशन आणि विश्लेषण करणे हे आहे.

टप्पे:

- यात दोन टप्पे आहेत: सर्जनशील शोध आणि क्षितिजाच्या स्पष्टतेसाठी एक एक्सप्लोरेटरी टप्पा, त्यानंतर भविष्यातील स्केलेबिलिटी आणि प्रतिकृतीसाठी विशिष्ट वापर प्रकरणांवर लक्ष केंद्रित करणारा व्यावहारिक प्रात्यक्षिक टप्पा.

तांत्रिक एकत्रीकरण:

- पायाभूत सुविधांच्या नियोजनात सहकार्य आणि नावीन्य वाढवण्यासाठी हा उपक्रम 5G, IoT, AI, AR/VR, AI-नेटिव्ह 6G आणि पुढच्या पिढीतील संगणकीय तंत्रज्ञानासारख्या प्रगत तंत्रज्ञानांना एकत्रित करतो.

डिजिटल ट्विन तंत्रज्ञान

व्याख्या: डिजिटल ट्विन्स हे तपशीलवार आणि डायनॅमिक व्हर्च्युअल मॉडेल आहेत जे रिअल-टाइममध्ये वास्तविक-जगातील मालमत्तेचे वर्तन आणि कार्यप्रदर्शन प्रतिकृती बनवतात.

घटक: त्यामध्ये भौतिक मालमत्ता, आभासी मॉडेल, डेटा संकलनासाठी सेन्सर/IoT उपकरणे आणि अंतर्दृष्टी आणि निर्णय घेण्यासाठी डेटा विश्लेषण/मशीन लर्निंग यांचा समावेश होतो.

फायदे: डिजिटल ट्विन्स संस्थांना ऑपरेशन्स ऑप्टिमाइझ करण्यास, देखभाल गरजांचा अंदाज लावण्यासाठी आणि

रिअल-टाइम डेटाचे विश्लेषण करून आणि विविध डेटा स्रोत एकत्रित करून नाविन्य आणण्यास सक्षम करतात.

उपग्रहविरोधी शस्त्रे

- रशिया एक नवीन उपग्रहविरोधी शस्त्र विकसित करत आहे, ज्याबद्दल अमेरिकेला चिंता वाटते.

बद्दल:

- उपग्रहविरोधी (ASAT) शस्त्रे आधीच कक्षेत असलेल्या उपग्रहांना अक्षम करण्यासाठी किंवा नष्ट करण्यासाठी डिझाइन केलेली आहेत.
- हे बाह्य अवकाश कराराच्या विरुद्ध आहे, जे इतर पक्षांच्या उपग्रहांना नुकसान पोहोचवण्यास आणि अंतराळातील हानिकारक दूषित होण्यास प्रतिबंधित करते.
- बहुतेक ASAT शस्त्रे गतिज असतात, म्हणजे ते उपग्रहांना टक्कर देऊन किंवा जवळील स्फोटकांचा स्फोट करून नष्ट करतात, ज्यामुळे दीर्घकाळ कक्षेत राहू शकणारा कचरा निर्माण होतो.

परिणाम:

- अवकाश-आधारित अण्वस्त्रांचे मुख्य धोके म्हणजे **EMP (इलेक्ट्रोमॅग्नेटिक पल्स)** आणि चार्ज केलेले कण सोडणे, जे स्फोटाच्या बिंदूच्या आसपासच्या उपग्रहांवर परिणाम करू शकतात, ज्यात **सामरिक सहयोगी आणि संघर्षात सहभागी नसलेल्या देशांचा समावेश आहे.**
- यामुळे उपग्रहांचा नाश होऊ शकतो आणि मोडतोड निर्माण होऊ शकते, ज्यामुळे **संभाव्य टक्कर** होऊ शकते ज्यामुळे कक्षामध्ये ढिगाऱ्याचे प्रमाण वाढते.

GSLV-F14/INSAT-3DS

- GSLV-F14 प्रक्षेपण वाहनाचा वापर करून आंध्र प्रदेशातील श्रीहरिकोटा येथील सतीश धवन अंतराळ केंद्रातून भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेने (ISRO) यशस्वीरित्या प्रक्षेपित केलेल्या INSAT-3DS उपग्रहाला पृथ्वी विज्ञान मंत्रालयाने (MoES) पूर्णपणे निधी दिला.**

ध्येय आणि उद्दिष्टे:

- INSAT-3DS चे उद्दिष्ट **भारतातील हवामानविषयक सेवा वाढवणे** आहे, जे सध्याच्या **INSAT-3D आणि INSAT-3DR** उपग्रहांना पूरक आहे.
- हे **पृथ्वीचा पृष्ठभाग, वातावरण, महासागर आणि पर्यावरणाचे निरीक्षण सुधारेल**, डेटा संकलन, प्रसार आणि उपग्रह-सहाय्यित शोध आणि बचाव सेवा वाढवेल.
- हा उपक्रम **भारतातील हवामान, हवामान आणि महासागर-संबंधित निरीक्षणे आणि सेवांना प्रगत करेल**, ज्यामुळे आपत्ती शमन आणि तयारीला हातभार लागेल.

तपशील:

- ISRO च्या I-2k बस प्लॅटफॉर्मवर आधारित, **INSAT-3DS चे लिफ्ट-ऑफ मास 2,275 किलोग्रॅम आहे.**
- हे उपग्रह अत्याधुनिक पेलोडसह सुसज्ज आहे, ज्यामध्ये पृथ्वी **इमेजिंगसाठी सहा-चॅनल ऑप्टिकल रेडिओमीटर** असलेले इमेजर पेलोड, वातावरणीय माहितीसाठी 19-चॅनल साउंडर पेलोड आणि कम्युनिकेशन पेलोड जसे की डेटा रिले ट्रान्सपॉन्डर आणि **सॅटेलाइट सहाय्यित शोध आणि बचाव ट्रान्सपॉन्डर यांचा समावेश आहे.**
- INSAT-3DS च्या विकासात भारतीय उद्योगांनी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली आहे.

रोडामाइन-बी

- तामिळनाडू सरकारने **रोडामाइन-बी या हानिकारक रसायनाच्या** उपस्थितीमुळे राज्यात कॉटन कॅडीच्या विक्री आणि उत्पादनावर बंदी घातली.

बद्दल:

- रोडामाइन बी हे रासायनिक संयुग आणि रंग आहे.
- रासायनिक सूत्र:** C28H31CIN2O31.
- स्वरूप:** ते लाल ते व्हायलेट पावडरच्या स्वरूपात आढळते.

उपयोग:

- प्रवाह आणि वाहतुकीचा दर आणि दिशा निर्धारित करण्यासाठी ते पाण्यामध्ये ट्रेसर डाय् म्हणून वापरले जाते.
- रोडामाइन-बी चा वापर जीवशास्त्रात **स्टेनिंग फ्लोरोसेंट डाय्** म्हणून केला जातो.
- हे **कापड उद्योग, चामडे, कागद छपाई, रंग, रंगीत काच आणि प्लास्टिक उद्योगांमध्ये** देखील वापरले जाते.

आरोग्यावर परिणाम:

- रोडामाइन बी हे कार्सिनोजेन मानले जाते. याचे नियमित सेवन केल्यास **मेंदूतील सेरेबेलम टिश्यू आणि मेंदूला पाठीच्या कण्याशी जोडणाऱ्या ब्रेनस्टेमला गंभीर नुकसान होऊ शकते.**

कोरोनल मास इजेक्शन

- ISRO ने जाहीर केले की **आदित्य** पेलोडसाठी आदित्य-L1 वर **प्लाझ्मा विश्लेषक पॅकेजेने (PAPA) कोरोनल मास इजेक्शन (CMEs)** चे परिणाम यशस्वीरित्या ओळखले आहेत.

PAPA:

- PAPA, प्रगत सेन्सर्ससह सुसज्ज आहे, विशेषतः कमी ऊर्जेच्या श्रेणीतील सौर पवन इलेक्ट्रॉन आणि आयनच्या इन-सीटू मापनांसाठी डिझाइन केलेले आहे.
- यात दोन सेन्सर्स आहेत: सौर विंड इलेक्ट्रॉन एनर्जी प्रोब (SWEEP) आणि सौर विंड आयन कंपोजिशन अॅनालायझर (SWICAR), निर्दिष्ट ऊर्जा श्रेणी आणि वस्तुमान स्पेक्ट्रममध्ये इलेक्ट्रॉन आणि आयन मोजण्यास सक्षम.
- हे सेन्सर्स सौर वाऱ्याच्या कणांच्या आगमनाची दिशा ठरवण्यातही पटाईत आहेत.
- 12 डिसेंबर 2023 पासून कार्यरत, PAPA सतत निरीक्षणे करत आहे, अंतराळातील हवामान परिस्थितीचे निरीक्षण करण्यात आणि सौर घटनांचे विश्लेषण करण्यात त्याची प्रभावीता दर्शवित आहे.

कोरोनल मास इजेक्शन

- कोरोनल मास इजेक्शन (CMEs) म्हणजे सूर्याच्या वातावरणातून - कोरोनातून प्लाझ्मा आणि चुंबकीय क्षेत्रांचे मोठ्या प्रमाणात निष्कासन होणे.
- सौर फ्लेअर्स हे इलेक्ट्रोमॅग्नेटिक रेडिएशनचे स्फोट आहेत जे प्रकाशाच्या वेगाने प्रवास करतात आणि केवळ 8 मिनिटांत पृथ्वीवर पोहोचतात.
- CMEs तुलनेने अधिक आरामशीर वेगाने प्रवास करतात.
- CMEs पृथ्वीवर पोहोचू शकतात आणि पृथ्वीच्या चुंबकीय क्षेत्राशी टक्कर देऊ शकतात, जेथे ते भूचुंबकीय वादळ, अरोरा आणि क्वचित प्रसंगी विद्युत उर्जा ग्रिडचे नुकसान करू शकतात.
- CME कडून सर्वात मोठे नोंदवलेले भूचुंबकीय गोंधळ, 1859 चे सौर वादळ होते, ज्याला कॅरिंग्टन इव्हेंट देखील म्हटले जाते.

CE-20 इंजिन

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) ने 21 फेब्रुवारी रोजी CE-20 रॉकेट इंजिनचे यशस्वी मानवी रेटिंग घोषित करून एक उल्लेखनीय कामगिरी केली.
- GSLV Mk III (सध्या LVM-3 म्हणून ओळखले जाते) लाँच व्हेइकलला चालना देण्यासाठी डिझाइन केलेले हे देशी क्रायोजेनिक इंजिन, विशेषतः आगामी गगनयान मोहिमेच्या संदर्भात, भारताच्या अंतराळ संशोधन प्रयत्नांमध्ये महत्त्वपूर्ण प्रगती दर्शवते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- इस्रोने KVD-1, CE-7.5 आणि CE-20 अशी तीन क्रायोजेनिक इंजिन विकसित केली आहेत.

- सीई-20 इंजिन, गॅस-जनरेटर सायकल वापरून, सीई-7.5 इंजिनच्या तुलनेत तयार करणे आणि चाचणी करणे सोपे आहे, जे स्टेज-कम्बिनेशन सायकल वापरते.
- CE-7.5 इंजिनची उच्च इंधन-वापर कार्यक्षमता असूनही, CE-20 इंजिन उच्च कमाल थ्रस्ट प्राप्त करते, ज्यामुळे ते LVM-3 प्रक्षेपण वाहन आणि गगनयान मोहिमेसाठी आदर्श होते.

क्रायोजेनिक इंजिन्सबद्दल अधिक वाचा.

गर्भिणी-GA2

- BRIC-THSTI (अनुवादात्मक आरोग्य विज्ञान आणि तंत्रज्ञान संस्था) फरिदाबाद आणि IIT मद्रासच्या संशोधकांनी दुसऱ्या आणि तिसऱ्या तिमाहीत गर्भवती महिलांमध्ये गर्भाचे वय अचूकपणे निर्धारित करण्यासाठी भारत-विशिष्ट मॉडेल, Garbhini-GA2 विकसित केले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हा जन्म परिणामांवरील प्रगत संशोधनासाठी आंतरविद्याशाखीय गटाचा एक भाग आहे - जैवतंत्रज्ञान विभाग (DBT) भारत उपक्रम (GARBH-Ini) कार्यक्रम.
- गर्भवती महिलांच्या काळजीसाठी आणि प्रसूतीच्या तारखा अचूकपणे निर्धारित करण्यासाठी मॉडेलची अचूकता महत्त्वपूर्ण आहे.

गर्भधारणा कालावधी:

- गर्भधारणा म्हणजे गर्भधारणा आणि जन्म दरम्यानचा कालावधी, ज्या दरम्यान बाळाचा विकास आईच्या गर्भाशयात होतो.
- गर्भधारणेचे वय, गर्भधारणेतील एक सामान्य संज्ञा, गर्भधारणा किती पुढे गेली आहे हे दर्शवते, विशेषतः स्त्रीच्या शेवटच्या मासिक पाळीच्या पहिल्या दिवसापासून आठवड्यातून मोजले जाते.
- सामान्यतः गर्भधारणा 38 ते 42 आठवडे टिकते.

गगनयान दल

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी तिरुअनंतपुरमधील विक्रम साराभाई स्पेस सेंटरला दिलेल्या भेटीदरम्यान चार IAF वैमानिकांना गगनयान मोहिमेसाठी संभाव्य कू सदस्य म्हणून ओळखले गेले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- या वैमानिकांनी रशिया आणि बेंगळूरू येथील ISRO अंतराळवीर प्रशिक्षण केंद्रात कठोर प्रशिक्षण घेतले आहे.
- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (इस्रो) मानवयुक्त अवकाश मोहिमेची तयारी करत असून, या मोहिमेपूर्वी मानवरहित अंतराळयानांच्या आश्रयाने अनेक चाचण्या घेत आहेत. या चाचण्यांमध्ये इंटीग्रेटेड एअर ड्रॉप टेस्ट, टेस्ट व्हेईकल मिशनस आणि पॅड अॅबॉर्ट चाचण्यांचा समावेश आहे.
- याव्यतिरिक्त, इस्रोने 2040 पर्यंत चंद्रावर अंतराळवीर पाठवण्याची योजना उघड केली आहे.

गगनयान:

- गगनयान मिशन हे 400 किमी उंचीवर लो अर्थ ऑर्बिट (LEO) मध्ये तीन दिवसीय मानवयुक्त मिशन सुरू करण्याचा भारताचा चालू प्रयत्न आहे, ज्यामध्ये चालक दलाला अंतराळात नेले जाईल आणि सुरक्षितपणे परत पृथ्वीवर आणले जाईल.
- 2024 (वर्षाच्या अखेरीस) प्रथम मानवयुक्त अंतराळ उड्डाण नियोजित आहे.
- या मोहिमेतील यशामुळे भारताला मानवी अंतराळ उड्डाण क्षमतेसह अमेरिका, रशिया आणि चीन या राष्ट्रांच्या उच्चभू गटात सामील होण्यास मदत होईल.

भारताने '10,000 जीनोम' प्रकल्प पूर्ण केला

- जैवतंत्रज्ञान विभागाने (DBT) '10,000 जीनोम' प्रकल्प पूर्ण केल्याची घोषणा केली आहे, ज्याचा उद्देश भारतातील संपूर्ण-जीनोम अनुक्रमांचा संदर्भ डेटाबेस तयार करणे आहे.
- युनायटेड किंगडम, चीन आणि युनायटेड स्टेट्स हे अशा देशांपैकी आहेत ज्यांचे किमान 1,00,000 जीनोम अनुक्रमित करण्याचे कार्यक्रम आहेत.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2020 मध्ये प्रकल्प सुरू करण्यात आला.
- भारताच्या 1.3 अब्ज लोकसंख्येमध्ये 4,600 पेक्षा जास्त अंतर्विवाह गटांचा समावेश आहे, ज्यामुळे लक्षणीय अनुवांशिक विविधता आहे.
- इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स (IISc), बेंगळूरू आणि सेंटर फॉर सेल्युलर अँड मॉलिक्युलर बायोलॉजी, हैदराबाद यासह 20 हून अधिक संस्था या प्रकल्पात सहभागी आहेत.

ध्येय:

- भारतातील लोकसंख्येच्या विविधतेबद्दल सखोल अंतर्दृष्टी प्राप्त करणे, निदान पद्धती आणि वैद्यकीय समुपदेशन

सुधारणे, रोगासाठी अनुवांशिक पूर्वस्थिती शोधणे, वैयक्तिक औषधे विकसित करणे, जनुक थेरपी सुधारणे आणि संसर्गजन्य रोगांची वैयक्तिक संवेदनशीलता समजून घेणे हे या प्रकल्पाचे उद्दिष्ट आहे.

व्याख्या: जीनोम म्हणजे एखाद्या जीवातील अनुवांशिक सामग्रीचा संपूर्ण संच. त्यामध्ये त्या जीवाच्या विकासासाठी, कार्यासाठी आणि पुनरुत्पादनासाठी आवश्यक असलेली सर्व माहिती असते.

2035 पर्यंत भारताचे स्वतःचे स्पेस स्टेशन असेल

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी जाहीर केल्यानुसार भारत 2035 पर्यंत स्वतःचे अंतराळ स्थानक स्थापन करणार आहे.
- भारताच्या अंतराळ महत्त्वाकांक्षेवर जोर देऊन, मोदींनी 2040 पर्यंत मानवासहित चंद्र मोहिमेच्या योजनांचा उल्लेख केला, ज्यामध्ये भारतीय अंतराळवीर "अमृत काल" दरम्यान भारतीय अंतराळ यानाचा वापर करून चंद्रावर उतरेल.
- पंतप्रधानांनी गगनयान अंतराळवीरांचे केवळ व्यक्तीच नव्हे तर देशाच्या सामूहिक सामर्थ्याचे मूर्त स्वरूप असल्याचे वर्णन केले.

पुरस्कार बातम्या

66 वा वार्षिक ग्रॅमी पुरस्कार

- ट्रेव्हर नोह यांनी आयोजित केलेल्या 66 व्या वार्षिक ग्रॅमी पुरस्कारांनी, लॉस एंजेलिस, कॅलिफोर्निया येथील Crypto.com एरिना येथे संगीत उद्योगातील अभिजात वर्गाचे प्रदर्शन केले.

सर्वोत्कृष्ट ग्लोबल म्युझिक अल्बम: शक्तीचा "दिस मोमेंट"

- संगीतकार शंकर महादेवन आणि झाकीर हुसेन यांच्या फ्यूजन बँड शक्तीने त्यांच्या नवीनतम रिलीज "दिस मोमेंट" सह सर्वोत्कृष्ट ग्लोबल म्युझिक अल्बमसाठी ग्रॅमी पुरस्कार जिंकला.
- गिटार वादक जॉन मॅक्लॉफ्लिन आणि इतरांसह या गटाला जागतिक संगीतातील त्यांच्या अपवादात्मक योगदानाबद्दल मान्यता मिळाली.

वर्षातील सर्वोत्तम अल्बम: टेलर स्विफ्टचा "मिडनाइट्स"

- अमेरिकन गायिका-गीतकार टेलर स्विफ्टने तिच्या "मिडनाइट्स" अल्बमसाठी SZA, जॉन बॅटिस्ट आणि इतर सारख्या नामांकित नामांकित व्यक्तींना मागे टाकत अत्यंत अपेक्षित अल्बम ऑफ द इयर पुरस्कार मिळवला.

रेकॉर्ड ऑफ द इयर: मायली सायरसचे "फ्लॉवर्स"

- मायली सायरसच्या हिट "फ्लॉवर्स" ला रेकॉर्ड ऑफ द इयर पुरस्कार मिळाला, ज्यामुळे रात्रीच्या विविध संगीत यशांमध्ये भर पडली.

वर्षातील सर्वोत्कृष्ट गाणे: बिली इलिशचे "व्हाट वाज आय मेड फॉर?"

- बिली इलिशचे भावपूर्ण लोकगीत "व्हाट वाज आय मेड फॉर?" ग्रेटा गेर्विगच्या काल्पनिक कॉमेडीमधून बार्बिला वर्षातील सर्वोत्कृष्ट गाण्याचे नाव देण्यात आले, ज्याने संगीताच्या उत्कृष्टतेच्या उत्सवात योगदान दिले.

ट्रेव्हर नोहाचा चौथा होस्टिंग कार्यकाळ

- दक्षिण आफ्रिकेचा कॉमेडियन आणि लेखक ट्रेव्हर नोह यांनी चौथ्यांदा ग्रॅमी अवॉर्डसचे आयोजन केले आणि संध्याकाळी विनोद आणि करिष्मा भरला.

भारतरत्न पुरस्कार जाहीर

- भारतरत्न हा भारताचा सर्वोच्च नागरी सन्मान तीन उल्लेखनीय व्यक्तींना प्रदान केला जाईल: एम.एस. स्वामिनाथन, पी.व्ही. नरसिंह राव आणि चौधरी चरणसिंग.
- या व्यक्ती प्रतिष्ठित पुरस्कार विजेत्यांच्या यादीत सामील झाल्या आहेत, ज्यात लालकृष्ण अडवाणी आणि कर्पूरी ठाकूर यांचा समावेश आहे, ज्यामुळे या वर्षाची आतापर्यंतची सर्वात मोठी संख्या जाहीर करण्यात आली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- या वर्षाच्या घोषणेने 1999 मधील मागील सर्वोच्च गणनेला मागे टाकून पाच भारतरत्न पुरस्कार प्रदान करण्याचा विक्रम नोंदवला आहे.
- उल्लेखनीय म्हणजे, पाचपैकी चार पुरस्कार मरणोत्तर दिले जात आहेत.

ज्ञानपीठ पुरस्कार

- भारतातील सर्वोच्च साहित्यिक मानला जाणारा ज्ञानपीठ पुरस्कार नुकताच गुलजार आणि संस्कृत विद्वान जगद्गुरू रामभद्राचार्य यांना प्रदान करण्यात आला.
- भारतीय साहित्यातील अतुलनीय योगदानाची दखल घेण्यासाठी 1944 मध्ये स्थापन झालेल्या भारतीय ज्ञानपीठाद्वारे 1965 पासून दरवर्षी ज्ञानपीठ पुरस्कार दिला जातो.

गुलजार

- गुलजार, ज्यांना संपूर्णन सिंग कालरा म्हणूनही ओळखले जाते, ते एक प्रसिद्ध उर्दू कवी, बॉलीवूड दिग्दर्शक आणि लेखक आहेत, जे उर्दू साहित्य आणि

हिंदी चित्रपटसृष्टीतील त्यांच्या योगदानासाठी ओळखले जातात.

- त्यांना साहित्य अकादमी पुरस्कार, दादासाहेब फाळके पुरस्कार, पद्मभूषण आणि राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कारांसह अनेक पुरस्कार मिळाले आहेत.
- स्लमडॉग मिलेनियर मधील "जय हो" गाण्यासाठी त्यांनी ऑस्कर आणि ग्रॅमी जिंकले आणि 'त्रिवेणी' या कवितेमध्ये एक नवीन शैली सादर केली.

जगद्गुरू रामभद्राचार्य

- ते एक संस्कृत विद्वान, हिंदू अध्यात्मिक नेते, शिक्षक आणि लेखक आहेत, जे मध्य प्रदेशातील तुलसी पीठाची स्थापना आणि प्रमुख म्हणून ओळखले जातात.
- त्यांनी 240 हून अधिक पुस्तके लिहिली आहेत, ज्यात चार महाकाव्यांचा समावेश आहे आणि 22 भाषा बोलणारे बहुभाषिक आहेत.
- 2015 मध्ये त्यांना पद्मविभूषण पुरस्कार मिळाला होता.
- त्यांचा जन्म 1950 मध्ये उत्तर प्रदेशातील जौनपूर येथे झाला.

पुरस्कार तपशील:

- 11 लाख रुपये रोख, वाग्देवीची मूर्ती आणि सन्मानपत्र असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.
- संस्कृतसाठी हा पुरस्कार दुसऱ्यांदा तर उर्दूसाठी पाचव्यांदा मिळाला आहे.

पहिला पेय जल सर्वेक्षण पुरस्कार

- 5 मार्च रोजी राष्ट्रपतींच्या हस्ते प्रदान करण्यात येणारे पहिले पेय जल सर्वेक्षण पुरस्कार, शहरे आणि राज्यांचे जल क्षेत्रातील उल्लेखनीय कामगिरीबद्दल कौतुक करतील.
- विज्ञान भवनात आयोजित करण्यात आलेल्या या समारंभात विविध श्रेणींमध्ये अनुकरणीय कामगिरीची दखल घेत विविध 130 पुरस्कार प्रदान केले जातील.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- यामध्ये प्रतिष्ठित पेय जल सुवर्ण, रजत आणि कांस्य शहर पुरस्कारांचा समावेश आहे, जिथे सुवर्ण त्यांच्या संबंधित लोकसंख्येच्या श्रेणींमध्ये (1 ते 10 लाख, 10 ते 40 लाख आणि 40 लाखांपेक्षा जास्त) शीर्ष परफॉर्मर्स (पहिला) दर्शवितो, तर रजत 2 रे स्थान आणि कांस्य 3 रे स्थान दर्शवते.
- याव्यतिरिक्त, सर्वोत्कृष्ट वॉटर बॉडी, सस्टेनेबिलिटी चॅम्पियन, रीयूज चॅम्पियन, वॉटर क्वालिटी, सिटी सॅच्युरेशन आणि प्रतिष्ठित AMRUT 2.0 रोटेटिंग टॉफीसाठी प्रशंसापत्रे दिली जातील.

- **AMRUT 2.0 अंतर्गत 485 शहरांमध्ये** आयोजित केलेल्या सूक्ष्म मूल्यमापन प्रक्रियेमध्ये प्रवेश, **व्याप्ती, पाण्याची गुणवत्ता आणि टिकाऊपणा यासह अनेक मापदंडांचा विचार केला गेला.**
- शहरांची स्टार रेटिंग स्केलवर प्रतवारी केली जाईल, जी त्यांची कामगिरी महत्त्वपूर्ण निकषांवर प्रतिबिंबित करेल.

अमृत मित्र उपक्रमबद्दल:

- या उपक्रमाचा उद्देश **महिला स्वयं-सहायता गटांना (SHGs)** शहरी जल क्षेत्रात सक्रियपणे सामील करून घेणे, त्यांना **घरगुती पाणी व्यवस्थापन आणि पायाभूत सुविधांच्या देखभालीमध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान** देण्यासाठी सक्षम करणे आहे.

एजिस ग्राहम बेल पुरस्कार

- C-DOT, भारतातील आघाडीचे दूरसंचार संशोधन आणि विकास केंद्र, **14 व्या वार्षिक एजिस ग्राहम बेल पुरस्कारांमध्ये** तीन पुरस्कार जिंकून लक्षणीय ओळख प्राप्त झाली आहे.
- हे पुरस्कार C-DOT च्या विविध श्रेणींमध्ये भारतात विकसित आणि डिझाइन केलेल्या नाविन्यपूर्ण दूरसंचार उपायांवर प्रकाश टाकतात.

पुरस्कार:

AI मधील नाविन्य: ASTR प्रकल्प

- गुगल इंडिया सोबत संयुक्तपणे सामायिक केलेला पहिला पुरस्कार C-DOT ला **"AI मधील इनोव्हेशन"** या श्रेणी अंतर्गत त्याच्या अग्रगण्य **ASTR प्रकल्पासाठी प्रदान करण्यात आला.**
- हे नाविन्यपूर्ण समाधान **बनावट/नकली मोबाईल कनेक्शनचे विश्लेषण, ओळखण्यासाठी आणि ते दूर करण्यासाठी डिझाइन केले आहे, सुरक्षित दूरसंचार वातावरण सुनिश्चित करण्याच्या दिशेने एक महत्त्वपूर्ण प्रगती चिन्हांकित करते.**

सोशल गुड इनोव्हेशन: CEIR सोल्यूशन

- C-DOT ने त्याच्या ग्राउंडब्रेकिंग **CEIR (सेंट्रल इन्फ्रामेंट आयडेंटिटी रजिस्टर)** सोल्यूशनसाठी **"इनोव्हेशन इन सोशल गुड"** श्रेणीतील दुसरा पुरस्कार मिळवला.
- CEIR ने क्लोन IMEI शोधून, बनावट मोबाईल उपकरणांच्या आयातीवर निर्बंध घालून आणि हरवलेले किंवा चोरीला गेलेले फोन ब्लॉक करणे आणि ट्रेस करणे सुलभ करून मोबाइल सुरक्षेत क्रांती केली आहे.

दूरसंचार मध्ये नवोपक्रम: क्वांटम की वितरण (QKD) उत्पादन

- तिसरा पुरस्कार C-DOT ला त्याच्या **क्वांटम की डिस्ट्रिब्युशन (QKD) उत्पादनासाठी "टेलिकॉममधील इनोव्हेशन"** श्रेणीमध्ये प्रदान करण्यात आला.
- हे क्रांतिकारी उपाय अतुलनीय सुरक्षा सुनिश्चित करते, दूरसंचार क्षेत्रात लक्षणीय प्रगती दर्शवते.

योजना आणि समित्या बातम्या

लोकसंख्या वाढ आणि लोकसंख्याशास्त्रीय बदलावरील समिती

- अर्थमंत्री निर्मला सीतारामन यांनी उच्चाधिकार समिती स्थापन करण्याची घोषणा केली.
- **समितीचा फोकस:** "जलद लोकसंख्या वाढ आणि लोकसंख्याशास्त्रीय बदल" यांमुळे उद्भवलेल्या आव्हानांना सामोरे जाणे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

समितीचा आदेश

- **विकसित भारत** च्या ध्येयाशी संरेखित सर्वसमावेशक शिफारशी करण्याचे काम समितीला देण्यात आले आहे.

विश्वसनीय डेटाचा अभाव

- समितीच्या घोषणेमुळे **जनगणना अनिश्चित काळासाठी पुढे ढकलण्यात आली, ज्यामुळे लोकसंख्येच्या वाढीवरील विश्वासार्ह डेटाचा अभाव आहे.** मर्यादित आकडेवारी असूनही, जनसांख्यिकीय बदलांच्या आधारे सीमावर्ती भागातील सुरक्षा चिंता ठळक केल्या जात आहेत.

प्रधानमंत्री सूर्योदय योजना

- प्रधानमंत्री सूर्योदय योजनेद्वारे **घरगुती छतावरील सौर यंत्रणा (h-RTS)** ला प्रोत्साहन देण्याची सरकारची योजना आहे.
- मासिक 300 युनिटपेक्षा कमी वीज वापरणाऱ्या कुटुंबांवर लक्ष केंद्रित करण्यात आले आहे.
- या योजनेचे उद्दिष्ट **एक कोटी कुटुंबांना 300 युनिटपर्यंत मोफत वीज** देण्याचे आहे.
- योजनेची अंदाजे किंमत किमान ₹1 लाख कोटी आहे.
- रूफटॉप सोलर सिस्टीम उभारण्याचा संपूर्ण खर्च केंद्र सरकार उचलण्याची शक्यता आहे.
- अर्थमंत्री निर्मला सीतारामन यांनी लाभार्थी कुटुंबांसाठी वार्षिक **₹15,000 ते ₹18,000 च्या** संभाव्य लाभांचा उल्लेख केला.
- भारतात सध्या छतावरील सौर यंत्रणा असलेली 6.7 लाख कुटुंबे आहेत आणि या योजनेचे उद्दिष्ट **एक कोटी कुटुंबांपर्यंत पोहोचण्यासाठी घातपाती विस्ताराचे आहे.**

प्रधान मंत्री मत्स्य किसान समृद्धी सह-योजना

- केंद्रीय मंत्रिमंडळाने प्रधान मंत्री मत्स्य किसान समृद्धी सह-योजनेच्या अंमलबजावणीला हिरवा कंदील

दाखवला आहे, ही एक सहाय्यक योजना आहे जी व्यापक प्रधान मंत्री मत्स्य संपदा योजने अंतर्गत येते.

- ही योजना प्रामुख्याने मत्स्यव्यवसाय क्षेत्रातील सूक्ष्म आणि लघु उद्योगांना लक्ष्य करते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- सर्व राज्ये/केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये पुढील चार वर्षांच्या कालावधीत (FY 2023-24 ते FY 2026-27) **₹6,000 कोटींची** गुंतवणूक या योजनेद्वारे अपेक्षित आहे.
- मंत्रिमंडळाने मत्स्यपालन आणि मत्स्यपालन पायाभूत सुविधा विकास निधीला **2026** पर्यंत मुदतवाढ देण्यासही मंजूरी दिली.

PM-MKSSY ची उद्दिष्टे

- राष्ट्रीय मत्स्यव्यवसाय क्षेत्र डिजिटल प्लॅटफॉर्मद्वारे मत्स्यपालन, मत्स्यपालक आणि सहाय्यक कामगारांच्या स्व-नोंदणीला प्रोत्साहन देऊन **असंगठित मत्स्यव्यवसाय क्षेत्राचे वाढीव औपचारिकीकरण.**
- मत्स्यपालन विमा प्राप्त करण्यासाठी लाभार्थ्यांना **एकवेळ प्रोत्साहन** देणे.
- कामगिरी अनुदानाद्वारे मत्स्यपालन आणि मत्स्यपालन लघुउद्योगांच्या वाढीस प्रोत्साहन देणे.
- मत्स्यपालन क्षेत्रातील सूक्ष्म आणि लघु उद्योगांसाठी **संस्थात्मक वित्तपुरवठा** सुलभ करणे.
- मासे आणि मत्स्य उत्पादन सुरक्षा आणि गुणवत्ता हमी प्रणाली अवलंबण्यासाठी आणि विस्तारित करण्यासाठी कार्यप्रदर्शन अनुदानासह **सूक्ष्म आणि लघु उद्योगांना प्रवृत्त** करणे.

स्वदेश दर्शन योजना

- पर्यटन मंत्रालयाने छत्रपती संभाजीनगर येथील **अजिंठा आणि एलोरा लेणी या युनेस्कोच्या जागतिक वारसा स्थळांचा स्वदेश दर्शन योजना** ॥ मध्ये समावेश केला आहे.
- या उपक्रमाचा उद्देश भारतातील शाश्वत आणि जबाबदार पर्यटन स्थळांना प्रोत्साहन देणे आहे.

बद्दल:

- भारत सरकारच्या पर्यटन मंत्रालयाने 2015 मध्ये सुरू केलेली स्वदेश दर्शन योजना, देशव्यापी शाश्वत आणि जबाबदार पर्यटन स्थळे विकसित करण्यावर लक्ष केंद्रित करते.
- हे **100% केंद्रीय निधीवर** चालते, राज्ये, केंद्रशासित प्रदेश आणि केंद्रीय एजन्सींना पर्यटन पायाभूत सुविधांच्या विकासात मदत करते.

स्वदेश दर्शन 2.0

- SD2.0 खाजगी क्षेत्रातील गुंतवणूक आकर्षित करण्याचा आणि पर्यटनामध्ये सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (PPP) वाढवण्याचा प्रयत्न करते, पायाभूत सुविधांच्या ऑपरेशनवर आणि देखभालीवर लक्ष केंद्रित करते.
- थीम:** SD2.0 अंतर्गत ओळखल्या गेलेल्या प्रमुख पर्यटन थीममध्ये संस्कृती आणि वारसा, साहसी पर्यटन, इको-टुरिझम, वेलनेस टुरिझम, MICE पर्यटन, ग्रामीण पर्यटन, बीच पर्यटन आणि समुद्रपर्यटन - महासागर आणि अंतर्देशीय यांचा समावेश आहे.

प्रधान मंत्री SVANidhi : अलीकडील अभ्यासाचे निष्कर्ष

- PM-SVANidhi ने रस्त्यावरील विक्रेत्यांचे वार्षिक उत्पन्न 23,000 रुपयांनी वाढवले.
- केंद्रीय गृहनिर्माण आणि शहरी व्यवहार मंत्रालयाने अभ्यास सुरू केला होता.

बद्दल:

- केंद्रीय क्षेत्र योजना
- कोविड-19 महामारीमुळे प्रभावित रस्त्यावरील विक्रेत्यांना परवडणारे भांडवली कर्ज देते.
- मार्च 2022 पर्यंत अंमलबजावणी.
- विक्रेत्यांसाठी 10,000 रु. पर्यंतचे प्रारंभिक भांडवल.
- कर्जाची लवकर किंवा वेळेवर परतफेड करण्यासाठी 7% व्याज अनुदान.
- डिजिटल पेमेंटसाठी मासिक कॅश-बॅक इन्सेन्टिव्ह 50 रु. ते 100 रु.
- पहिल्या कर्जाची वेळेवर परतफेड केल्यावर उच्च कर्ज पात्रता.
- संपार्श्विक सुरक्षिततेची आवश्यकता नाही.

निवडणूक रोखे योजना

- अलीकडेच, **सुप्रीम कोर्टाने SBI** ला हे रोखे देणे तात्काळ थांबवण्याचे निर्देश दिले.
- इलेक्टोरल बॉन्ड्स (EBs) हे **व्याजमुक्त वाहक बॉन्ड्स किंवा मनी इन्स्ट्रुमेंट्स** आहेत जे भारतातील कंपन्या आणि व्यक्तींना **स्टेट बँक ऑफ इंडियाच्या (SBI)** अधिकृत शाखांमधून खरेदीसाठी उपलब्ध आहेत.

बद्दल:

- EB रु. 1,000, रु. 10,000, रु. 1 लाख, रु. 10 लाख, आणि रु. 1 कोटी रुपयांच्या बँकनोट्स प्रमाणेच खरेदी करता येतात आणि ते व्याज न घेता मागणीनुसार वाहकाला देय असतात.

- ते KYC-अनुपालक खात्याद्वारे खरेदी केले जातात आणि राजकीय पक्षांना देणगी देण्यासाठी वापरले जाऊ शकतात.
- **देणगी देण्यासाठी EB चे आयुष्य 15 दिवसांचे असते.**
- बॉण्डवर देणगीदाराचे नाव आणि माहिती नमूद केलेली नसते, ज्यामुळे ते निनावी होतात.
- एखादी व्यक्ती किंवा कंपनी किती EB खरेदी करू शकते यावर मर्यादा नाही.
- ईबीद्वारे केलेल्या देणग्या **आयकर कायद्याच्या कलम 80 GG आणि कलम 80 GGB अंतर्गत** कर-सवलत आहेत.
- **लोकप्रतिनिधी कायदा, 1951 च्या कलम 29A अंतर्गत** नोंदणीकृत आणि गेल्या सार्वत्रिक निवडणुकीत **1% पेक्षा कमी मते न मिळविलेले राजकीय पक्षच EB प्राप्त करण्यास पात्र** आहेत.
- राजकीय पक्षांनी विशिष्ट कालावधीत रोखे एका नियुक्त बँक खात्याद्वारे रोखून घेणे आवश्यक आहे आणि निवडणूक आयोगाकडे रक्कम उघड करणे आवश्यक आहे.

राष्ट्रीय उद्यमिता विकास परियोजना

केंद्रीय शिक्षण आणि कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्री, श्री धर्मेन्द्र प्रधान यांनी संबलपूर, ओडिशा येथे राष्ट्रीय उद्यमिता विकास योजना सुरू केली.

उद्दिष्टे आणि फोकस:

- हा उपक्रम **पीएम स्वनिधी योजनेचा** लाभ घेणाऱ्या व्यक्तींना लक्ष्य करतो, ज्याचा उद्देश रोजगार निर्माण करणाऱ्यांना प्रोत्साहन देणे आहे.
- नोकऱ्या निर्माण करणाऱ्या पीएम मोदींच्या संकल्पनेला अनुसरून सर्वसमावेशक उद्योजकता प्रशिक्षण देणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.
- तांत्रिक अडथळ्यांना तोंड देताना रिस्किलिंग आणि अपस्किलिंगद्वारे कामगारांची स्पर्धात्मकता आणि अनुकूलता वाढवण्यावर लक्ष केंद्रित केले आहे.

अंमलबजावणी आणि प्रभाव

- हा कार्यक्रम ऑफलाइन, ऑनलाइन आणि हायब्रीड पद्धतींद्वारे 22 आठवडे विस्तृत उद्योजकता प्रशिक्षण प्रदान करतो.
- पूर्ण झाल्यावर, सहभागींना प्रमाणपत्रे मिळतात, ज्यामुळे कोर्सची विश्वासार्हता आणि मूल्य वाढते.
- फ्लीपकार्ड च्या सहकार्याने, दहा प्रमुख शहरांमधील रस्त्यावरील विक्रेते प्रशिक्षण घेतील आणि त्यांचा व्यवसाय वाढवण्यासाठी त्यांना स्टायपेंड मिळेल.

उद्योजकता आणि कौशल्य विकास उपक्रमांच्या जाहिरातीद्वारे "कुशल भारत विकसित भारत" ची संकल्पना साकार करणे हा यामागचा उद्देश आहे.

संरक्षण बातम्या

वायुशक्ती-2024 सराव

- भारतीय हवाई दल **17 फेब्रुवारी 2024** रोजी जैसलमेर जवळ पोखरण एअर टू ग्राउंड रेंज येथे **वायु शक्ती-24** हा सराव करेल.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- वायु शक्ती व्यायामाची शेवटची आवृत्ती **16 फेब्रुवारी 2019** रोजी झाली.
- वायु शक्ती भारतीय वायुसेनेच्या आक्षेपार्ह आणि बचावात्मक क्षमतेचे प्रदर्शन करेल, ज्यामध्ये दिवसा आणि रात्रीच्या दोन्ही ऑपरेशन्सचा समावेश आहे.
- या सरावात **भारतीय लष्करासोबतच्या संयुक्त कारवाईचे** प्रदर्शन केले जाईल.

सहभागी विमान:

- **वैविध्यपूर्ण फ्लीट:** यावर्षी **121 विमाने** सहभागी होतील, ज्यात तेजस, प्रचंड आणि ध्रुव सारखी स्वदेशी विमाने, तसेच राफेल, मिराज-2000, सुखोई-30 MKI, जग्वार, हॉक, C-130J, चिनूक, Apache, आणि Mi-17 यांसारखी इतर उल्लेखनीय विमाने असतील.
- आकाश आणि समर या स्वदेशी सर्फेस टू एअर वेपन सिस्टीम घुसखोरी करणाऱ्या विमानांचा माग काढण्याची आणि त्यांना मारण्याची क्षमता दाखवतील.

DAC ने टॉपॅडो, रिफ्युलर एअरक्राफ्ट आणि अधिकसाठी ₹84,560 कोटींचे सौदे मंजूर केले

- **DAC (संरक्षण अधिग्रहण परिषद)** ने ₹84,560 कोटी किमतीच्या टॉपॅडो आणि रिफ्युलर विमानांसह नवीन सौद्यांना मंजुरी दिली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- या सौद्यांचा उद्देश **पाणबुड्यांची आक्रमण क्षमता वाढवणे, टोही सुधारणे आणि सागरी क्षमता मजबूत करणे** हा आहे.
- या मंजुरीमध्ये **नौदलाच्या पाणबुड्यांसाठी जड वजनाच्या टॉपॅडोची खरेदी, हवाई दलासाठी फ्लाइंग रिफ्युलर एअरक्राफ्ट** आणि टॅकविरोधी माईन्स, रडार आणि सॉफ्टवेअर-परिभाषित रेडिओसारख्या इतर उपकरणांचा समावेश आहे.
- **संरक्षण खरेदी पद्धती (DAP)** 2020 मध्ये सुधारणा मंजूर केल्या गेल्या. या सुधारणांचे लक्ष्य बेंचमार्किंग,

खर्चाचा आकलन, देयक वेळापत्रक आणि खरेदी प्रमाण यासारख्या बाबींकडे आहे.

महत्वाचे दिवस

जागतिक पाणथळ प्रदेश दिवस 2024

- पाणथळ प्रदेशांचे महत्त्व आणि त्यांच्या संवर्धनाबाबत जागरूकता निर्माण करण्यासाठी दरवर्षी **2 फेब्रुवारी** रोजी जागतिक पाणथळ दिवस पाळला जातो.
- हा दिवस **1971 मध्ये रामसर, इराण येथे रामसर कन्व्हेंशन ऑन वेटलँड्स** दत्तक घेतल्याच्या वर्धापन दिनानिमित्त आहे, जो जगभरातील पाणथळ प्रदेशांचे संरक्षण आणि शाश्वत वापर करण्याच्या उद्देशाने एक आंतरराष्ट्रीय करार आहे.
- भारत** देखील रामसर अधिवेशनाचा भाग आहे आणि गटातील सर्वात सक्रिय खेळाडूंपैकी एक आहे.
- अलीकडे, भारतातील पाणथळ प्रदेशांची संख्या **75 वरून 80** पर्यंत वाढली आहे.

थीम:

दरवर्षी जागतिक पाणथळ दिवसाची थीम बदलून पाणथळ जमीन संवर्धन आणि व्यवस्थापनाच्या विविध पैलूंवर लक्ष केंद्रित केले जाते. त्याचप्रमाणे, जागतिक पाणथळ क्षेत्र दिन 2024 ची थीम 'वेटलँड्स आणि मानवी कल्याण' आहे.

विविध बातम्या

एरविकुलम राष्ट्रीय उद्यान

- निलगिरी तहरच्या** बछड्याच्या हंगामासाठी 1 फेब्रुवारीपासून उद्यान बंद केले जात आहे.
- हा वार्षिक बंद त्यांच्या प्रजननाच्या काळात धोक्यात आलेल्या निलगिरी तहरच्या संरक्षण आणि संवर्धनासाठी आवश्यक आहे.

एरविकुलम राष्ट्रीय उद्यानाचे विहंगावलोकन:

- 1978** मध्ये स्थापित, एरविकुलम राष्ट्रीय उद्यान हे केरळमधील पहिले राष्ट्रीय उद्यान आहे.
- मूलतः धोक्यात असलेल्या **निलगिरी तहर**च्या संरक्षणासाठी तयार करण्यात आलेले, ते विविध वनस्पती आणि जीवजंतूंना आधार देणाऱ्या वैविध्यपूर्ण परिसंस्थेत विकसित झाले आहे.
- उद्यानाचे नाव **नीलाकुरिंजीच्या फुलांच्या** नावावरून ठेवण्यात आले आहे, जे दर 12 वर्षांनी येणाऱ्या निळ्या फुलांसाठी ओळखले जाते.

भूगोल:

- कन्नन देवन हिल्समध्ये** स्थित, पश्चिम घाट पर्वतराजीचा एक भाग.
- उद्यानात कोणत्याही मोठ्या नद्या वाहत नाहीत, परंतु असंख्य बारमाही प्रवाह एकमेकांना छेदतात, अखेरीस पेरियार आणि कावेरी नद्यांच्या उपनद्या बनतात.
- लक्कोम धबधबा**, एक आकर्षक नैसर्गिक वैशिष्ट्य, उद्यानाच्या हद्दीत वसलेले आहे.
- अनामुडी, दक्षिण भारतातील सर्वात उंच शिखर** 2,695 मीटर, हे उद्यानाचे प्रमुख वैशिष्ट्य आहे.

मार्टंड सूर्य मंदिर

- अलीकडेच, कमी ज्ञात हिंदुत्व गटाच्या सदस्यांनी **भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण (ASI) संरक्षित मार्टंड सूर्य मंदिरात** जबरदस्तीने प्रवेश केला, ज्यामुळे मंदिराच्या सुरक्षेबाबत चिंता निर्माण झाली.

बद्दल:

ऐतिहासिक महत्त्व

- करकोटा राजघराण्यातील राजा ललितादित्य मुक्तपिदा याने 8व्या शतकात** बांधलेले, मार्टंड सूर्य मंदिर हे शासकाच्या राजकीय महत्त्वाकांक्षा आणि भव्य बांधकामाद्वारे आपला अधिकार प्रदर्शित करण्याच्या इच्छेचा पुरावा आहे.
- काश्मिरी वास्तुकला** प्रतिबिंबित करणारे, मंदिर अखंडपणे ग्रीक, रोमन, इराणी आणि भारतीय शैली एकत्र करते, त्याच्या भव्यतेसाठी आणि कलात्मक उत्कृष्टतेसाठी साजरा केलेला उत्कृष्ट नमुना तयार करते.
- एका पठारावर वसलेले, मंदिर चित्तधरारक दृश्ये देते, **अंगणाने वेढलेल्या कॉलोनेड मंडपाप्रमाणे** डिझाइन केलेले आहे.
- सूर्य देवाला** समर्पित मध्यवर्ती मंदिर, मूळतः **84 लहान** देवस्थानांनी वेढलेले, देवता, खगोलीय प्राणी आणि पौराणिक आकृत्यांसह हिंदू पौराणिक कथांमधील दृश्ये दर्शविणारे गुंतागुंतीचे कोरीव स्तंभ आहेत.
- उल्लेखनीय म्हणजे **ग्रीक, गंधारन, गुप्त आणि चिनी वास्तुशैलींचा** प्रभाव आहे, ज्यामुळे या प्रदेशाचे सांस्कृतिक आत्मसातत्व प्रतिबिंबित करणारे अनोखे संलयन निर्माण झाले आहे.

थंथाई पेरियार वन्यजीव अभयारण्य

- तामिळनाडू सरकारने अधिकृतपणे **थंथाई पेरियार वन्यजीव अभयारण्य राज्यातील 18 वे वन्यजीव अभयारण्य म्हणून घोषित केले.**
- बरगुर हिल्स, इरोड जिल्ह्यातील** 80,114.80 हेक्टर राखीव जंगलांचा समावेश आहे.

भौगोलिक महत्त्व:

- निलगिरी बायोस्फीअर रिझर्वला कावेरी दक्षिण वन्यजीव अभयारण्याशी जोडणारा एक महत्त्वपूर्ण कॉरिडॉर म्हणून कार्य करते.
- निलगिरी येथे पश्चिम घाटात विलीन होऊन पूर्व घाटात मोक्याचे स्थान आहे.

संवर्धनात भूमिका:

- सत्यमंगलम व्याघ्र प्रकल्प (STR) ला माले महादेश्वरा हिल्स व्याघ्र प्रकल्प आणि कावेरी वन्यजीव अभयारण्य यांना जोडणारा कॉरिडॉर म्हणून कार्य करते.
- राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणाद्वारे व्याघ्र कॉरिडॉर म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या व्यवहार्य वाघांची संख्या राखण्यात ती महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते.
- हा निलगिरी हत्ती रिझर्वचा एक भाग आहे, हत्ती आणि भारतीय गौरांसह मोठ्या शाकाहारी प्राण्यांची निरोगी लोकसंख्या आहे.

भारत ऊर्जा सप्ताह 2024

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी मंगळवारी गोव्यात ऊर्जा सप्ताह 2024 च्या भारताच्या दुसऱ्या आवृत्तीचे उद्घाटन करणार आहेत.

आढावा:

- 6 ते 9 फेब्रुवारी दरम्यान होणारा ऊर्जा सप्ताह हा भारतातील सर्वात मोठे ऊर्जा प्रदर्शन आणि परिषद असेल.
- ऊर्जेमध्ये 'आत्मनिर्भरता' साध्य करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे आणि भारताच्या ऊर्जा संक्रमणाच्या उद्दिष्टांवर जोर देऊन जागतिक तेल आणि वायू सीईओसह गोलमेजांचा समावेश असेल.
- विविध देशांतील सुमारे 17 ऊर्जा मंत्री उपस्थित राहतील, जे जागतिक दृष्टीकोन दाखवतील.
- या कार्यक्रमात स्टार्टअप्सना ऊर्जा मूल्य साखळीत प्रोत्साहन आणि समाकलित करण्यावर भर दिला जाईल, नवोपक्रमाला चालना मिळेल.
- एनर्जी वीकमध्ये कॅनडा, जर्मनी, नेदरलँड्स, रशिया, यूके आणि यूएसए असे सहा समर्पित कंट्री पॅव्हेलियन असतील.
- पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालयाच्या अधिपत्याखाली भारतीय पेट्रोलियम उद्योग महासंघाने आयोजित केलेला, इंडिया एनर्जी वीक, 2024 उद्योग तज्ञ, धोरणकर्ते, शैक्षणिक आणि उद्योजक यांच्यात चर्चा, ज्ञान देवाणघेवाण आणि सहकार्यासाठी एक व्यासपीठ प्रदान करेल.

डस्टेड अपोलो

- डस्टेड अपोलो हे दुर्मिळ समुद्रसपाटीपासून उंचीवर राहणारे फुलपाखरू हिमाचल प्रदेशातील चंबा जिल्ह्यात दिसले आणि त्याचे छायाचित्र काढण्यात आले.
- हिमाचल प्रदेशात पूर्वी कागदोपत्री नसलेली, ही प्रजाती आतील हिमालयात 3,500 ते 4,800 मीटर उंचीवर राहते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- डस्टेड अपोलो लडाख बॅन्डेड अपोलोशी मजबूत साम्य साधते.
- अपोलो फुलपाखरांना त्यांच्या व्यावसायिक महत्त्वामुळे शिकारीपासून धोक्याचा सामना करावा लागतो, ज्यामुळे लुप्तप्राय प्रजातींचे संरक्षण करण्यासाठी संरक्षण प्रयत्नांची तातडीची गरज अधोरेखित होते.

द हेल्दी इंडियन प्रोजेक्ट (THIP) आणि व्हॅक्सिन सेफ्टी नेट (VSN)

- द हेल्दी इंडियन प्रोजेक्ट (THIP) नुकतेच जागतिक आरोग्य संघटनेने (WHO) स्थापन केलेल्या व्हॅक्सिन सेफ्टी नेट (VSN) मध्ये सामील झाले आहे.
- अचूक लसीकरण तपशील सुनिश्चित करण्यासाठी जागतिक प्रयत्नांशी संरेखित करून, भारतीय लोकसंख्येला विश्वसनीय लस सुरक्षा माहिती प्रदान करणे हे या सहकार्याचे उद्दिष्ट आहे.

तपशील:

- THIP हे भारतातील एक प्रमुख आरोग्य माहिती मंच आहे.
- हे सदस्यत्व भारतातील लोकांना विश्वासाह आणि सत्यापित लस सुरक्षा माहिती वितरीत करण्यासाठी THIP च्या समर्पणावर प्रकाश टाकते.
- VSN, 45 देशांमधील 110 वेबसाइट्सचा समावेश आहे आणि 43 भाषांमध्ये माहिती प्रदान करते, लस सुरक्षिततेची विश्वसनीय माहिती प्रदान करणारे जागतिक नेटवर्क म्हणून काम करते.

प्रमुख ठळक मुद्दे:

- THIP चा VSN मध्ये समावेश केल्याने त्याच्या लस सुरक्षा माहितीची विश्वासाहता वाढते.
- कठोर मानकांचे पालन आणि नियमित मूल्यमापन THIP च्या सामग्रीची अचूकता आणि विश्वासाहता सुनिश्चित करते.
- VSN मधील सदस्यत्व THIP ला व्यापक प्रेक्षकांपर्यंत प्रवेश देते, ज्यामुळे भारतातील विविध लोकसंख्येमध्ये अचूक लस माहितीचा प्रसार करणे सुलभ होते.

- THIP, VSN सदस्य म्हणून, भारतातील सार्वजनिक आरोग्य उपक्रमांना चालना देण्यासाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावते.

क्यासनूर फॉरेस्ट डिसीज

- क्यासनूर फॉरेस्ट डिसीज (KFD), ज्याला **माकड ताप** म्हणूनही ओळखले जाते, हा एक विषाणूजन्य संसर्ग आहे जो **1956 मध्ये कर्नाटकातील शिवमोग्गा जिल्ह्यातील सोराब तालुक्याच्या कायसनूर वनक्षेत्रात आढळला होता.**
- या वर्षी 1 जानेवारीपासून कायसनूर फॉरेस्ट डिसीजमुळे (केएफडी) **दोन जणांचा मृत्यू** झाला आहे.

संक्रमण आणि लक्षणे

- KFD **टिक चाव्याद्वारे** पसरतो, ज्याची लक्षणे चाव्यानंतर तीन ते आठ दिवसांनी दिसून येतात.
- सामान्य लक्षणांमध्ये **ताप, डोकेदुखी, अंगदुखी आणि डोळे लाल होणे** यांचा समावेश होतो.
- गॅस्ट्रोइंटेस्टाइनल लक्षणे अनुसरण करू शकतात आणि गंभीर प्रकरणांमध्ये नाकातून रक्तस्राव होऊ शकतो. निदानामध्ये रक्त चाचणी समाविष्ट असते.

वर्तमान परिस्थिती आणि उपाय

- **KFD साठी कोणताही विशिष्ट उपचार नाही.**
- केएफडी सुरुवातीला शिवमोग्गा जिल्ह्यापुरते मर्यादित होते, तेव्हापासून ते कर्नाटकातील इतर जिल्ह्यांमध्ये आणि तमिळनाडू, केरळ आणि महाराष्ट्रासारख्या शेजारील राज्यांमध्ये पसरले आहे.
- सरकार इंडियन इम्युनोलॉजिकल सारख्या संस्थांच्या सहकार्याने लस विकासाचा शोध घेत आहे.

आदी महोत्सव 2024

संदर्भ:

- **नवी दिल्लीतील मेजर ध्यानचंद नॅशनल स्टेडियमवर आयोजित वार्षिक राष्ट्रीय आदिवासी महोत्सव, आदि महोत्सव 2024 चे राष्ट्रपतींनी उद्घाटन केले.**
- आदिवासी व्यवहार मंत्रालयाच्या अंतर्गत TRIFED द्वारे आयोजित, हा कार्यक्रम भारताच्या आदिवासी वारशाची समृद्ध विविधता प्रदर्शित करतो.

उद्दिष्टे:

- **प्रतिभेचे प्रदर्शन:** आदि महोत्सव आदिवासी कारागिरांची विलक्षण प्रतिभा आणि कारागिरीचे प्रदर्शन करण्यासाठी एक व्यासपीठ म्हणून काम करते, आदिवासी कला, हस्तकला, नैसर्गिक उत्पादने आणि पाककृती यांचे विशाल श्रेणी प्रदर्शित करते.
- **सशक्तीकरण:** आदिवासी समुदायांना त्यांची उत्पादने विकण्यासाठी, उत्पन्न मिळविण्यासाठी आणि त्यांच्या

कौशल्यांना ओळख मिळवून देण्यासाठी त्यांना थेट बाजारपेठ उपलब्ध करून देऊन त्यांना सशक्त करणे हा या महोत्सवाचा उद्देश आहे.

- **विविधता साजरी करणे:** हा चैतन्यशील आणि वैविध्यपूर्ण आदिवासी संस्कृतीचा उत्सव आहे, त्यांच्या अनोख्या परंपरा आणि भारताच्या वारशात दिलेल्या योगदानाबद्दल जागरूकता, समज आणि कौतुकाचा प्रचार करतो.

ट्रायफेड:

- **ट्रायबल को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग डेव्हलपमेंट फंडेशन ऑफ इंडिया** ही **1987** मध्ये स्थापना करण्यात आलेली भारत सरकारच्या आदिवासी व्यवहार मंत्रालयाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील राष्ट्रीय स्तरावरील सहकारी संस्था आहे.

दयानंद सरस्वती

- स्वामी दयानंद सरस्वती यांच्या 200 व्या जयंतीनिमित्त आयोजित कार्यक्रमात पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी व्हिडिओद्वारे संदेश दिला.
- हा कार्यक्रम स्वामी दयानंद यांच्या जन्मस्थानी टंकारा, मोरबी, गुजरात येथे झाला.

बद्दल:

- दयानंद सरस्वती, एक भारतीय तत्वज्ञानी आणि समाजसुधारक यांनी हिंदू धर्म सुधारण्याच्या उद्देशाने आर्य समाजाची स्थापना केली.
- "सत्यार्थ प्रकाश" हे त्यांचे प्रभावी कार्य वैदिक तत्त्वज्ञान आणि मानवी जबाबदाऱ्या स्पष्ट करते.
- 1876 मध्ये, त्यांनी "भारतीयांसाठी भारत" ची वकिली केली, जो लोकमान्य टिळकांनी चॅम्पियन केलेल्या स्वराज चळवळीचा अग्रदूत होता.
- त्यांनी मूर्तिपूजा आणि कर्मकांड प्रथांना तीव्र विरोध केला, वैदिक तत्त्वांचे पुनरुज्जीवन करण्याचा प्रयत्न केला.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- एस. राधाकृष्णन आणि श्री अरबिंदो यांसारख्या प्रख्यात व्यक्तींनी आधुनिक भारताला आकार देणारी प्रमुख व्यक्ती म्हणून त्यांचे कौतुक केले.
- दयानंद सरस्वती यांनी जातिव्यवस्था, सती प्रथा, बालविवाह आणि मूर्तिपूजा यांसारख्या सामाजिक अन्यायांविरुद्ध मोहीम चालवली आणि त्यांच्या शिकवणींना वेदांच्या तत्त्वांशी संरेखित केले.
- समाजासाठी अत्यावश्यक ज्ञान आणि अध्यात्मिक सत्यांचे भांडार म्हणून वेदांचे महत्त्व सांगून त्यांनी "वेदांकडे परत जा" ही घोषणा दिली.

- स्वामी दयानंद सरस्वती यांच्या तपस्वी जीवनशैलीने वेदांबद्दलचा त्यांचा अगाध आदर आणि त्यांच्या शिकवणींबद्दलची त्यांची वचनबद्धता अधोरेखित केली.

ब्रुमेशन

- मगर आणि इतर सरपटणारे प्राणी** थंडीच्या महिन्यांत सुप्त दिसू शकतात, ज्यामुळे ते जिवंत आहेत की मृत याबद्दल संभ्रम निर्माण होतो.
- या अवस्थेला ब्रुमेशन म्हणतात, सस्तन प्राण्यांमध्ये हायबरनेशन प्रमाणेच, ज्यामुळे सरपटणाऱ्या प्राण्यांना ऊर्जा वाचवता येते आणि कठोर पर्यावरणीय परिस्थिती सहन करता येते.

ब्रुमेशनची वैशिष्ट्ये

- सुप्तावस्था: सरपटणारे प्राणी सुप्तावस्थेत किंवा मंद क्रियाकलाप अनुभवतात.
- पर्यावरणीय ट्रिगर: थंड तापमान आणि मर्यादित अन्न उपलब्धतेमुळे ब्रुमेशन प्रवृत्त होते.
- चयापचयातील मंदी: सरपटणाऱ्या प्राण्यांचे चयापचय लक्षणीयरीत्या कमी होते, ज्यामुळे ते आठवडे किंवा महिनेही अन्नाशिवाय जगू शकतात.

ब्रुमेशन दरम्यान वर्तन

- निवारा शोधणे: सरपटणारे प्राणी भूगर्भातील बुरुज, खडकाच्या खड्ड्यांत किंवा स्थिर तापमान असलेल्या इतर आश्रयस्थानांकडे माघार घेतात.
- घटलेली क्रियाकलाप: ऊर्जा वाचवण्यासाठी क्रियाकलाप पातळी कमी होते.
- संसाधन संवर्धन: सरपटणारे प्राणी या कालावधीत संसाधनांची आवश्यकता कमी करतात.

संपूर्ण प्रजातींची उदाहरणे

- पेटी कासवे आणि पेंट केलेले कासवे: ही कासवे तलावाच्या किंवा तलावांच्या तळाशी चिखलात बुडतात.
- साप: भूमिगत गुहा किंवा गुहांमध्ये आश्रय घेतात.
- सरडे: खडकाखाली किंवा वनस्पतींमध्ये लपतात.

ब्रुमेशनचे महत्त्व

- जगणे: सरपटणाऱ्या प्राण्यांना थंड हवामान आणि आव्हानात्मक पर्यावरणीय परिस्थिती सहन करणे महत्त्वाचे आहे.
- पुनरुत्पादन: त्यांना आहार आणि पुनरुत्पादनासाठी अधिक अनुकूल परिस्थितीत पुन्हा येण्याची परवानगी देते.

ग्लोबल वार्मिंगचे नमुने समजून घेणे

- ग्लोबल वार्मिंगचा प्रभाव केवळ त्याच्या एकूण स्तरांवरच नव्हे तर त्याच्या नमुन्यांवरही होतो.

- स्थानिक परिस्थिती ग्लोबल वार्मिंगच्या प्रभावांना मध्यम किंवा वाढवू शकते.

एल निनोची भूमिका

- एल निनोच्या घटना जागतिक तापमानवाढीच्या नमुन्यांवर परिणाम करतात, मान्सूनसारख्या घटनांवर परिणाम करतात.
- एल निनोचे स्थान आणि तीव्रता त्याच्या जागतिक परिणामांवर परिणाम करते.

अचूक अंदाजाची गरज

- आधीच उतरलेल्या हवामान बदलाच्या परिणामांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी तापमानवाढीच्या नमुन्यांबाबत अचूक अंदाज लावण्याची गरज जास्त महत्त्व देणे शक्य नाही.
- आपल्याला केवळ घटना-ते-इव्हेंटच्या आधारावरच नव्हे तर बदलत्या ऋतूशी जुळवून घेण्यासाठी आणि ते जीवन, उपजीविका आणि अर्थव्यवस्था यांना होणारी अपरिहार्य हानी यांच्याशी जुळवून घेण्यासाठी देखील अशा अंदाजांची आवश्यकता आहे.

2023 चे मूल्यांकन

- 2023 मध्ये तापमानवाढीचे अनेक विक्रम मोडले गेले, त्यात वणवा, चक्रीवादळ, दुष्काळ आणि पूर यासारख्या हवामान आपत्तींसह.
- 1.5 अंश सेल्सिअस तापमानवाढीचा उंबरठा ओलांडला आहे की नाही यावर सार्वजनिक लक्ष केंद्रित केले जाते.

स्वाती पोर्टल: STEM मध्ये महिलांचे सक्षमीकरण

- भारत सरकारच्या प्रमुख वैज्ञानिक सल्लागारांनी "महिलांसाठी विज्ञान-एक तंत्रज्ञान आणि नवोपक्रम (SWATI)" पोर्टल लाँच केले.

स्वाती पोर्टल बद्दल:

- उद्देश:** STEM क्षेत्रातील भारतीय महिला आणि मुलींच्या योगदानाचे प्रतिनिधित्व आणि प्रदर्शन.
- डेटाबेस:** लैंगिक भेदभाव या सारखी आव्हाने संबोधित करण्यासाठी सरकारला मदत करणारा व्यापक डेटाबेस.
- परस्परसंवादी वैशिष्ट्ये:** डेटाबेसमध्ये प्रवेश आणि योगदान सुलभ करण्यासाठी परस्परसंवादी म्हणून डिझाइन केलेले.
- विकास:** नवी दिल्लीतील नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ प्लांट जीनोम रिसर्च (NIPGR) द्वारे विकसित आणि देखरेख करण्यात येणार आहे.

उद्दिष्टे:

- **घातांकीय पदमापन:** प्रत्येक भारतीय स्त्रीला करिअरच्या सर्व टप्प्यांवर आणि विषयांमध्ये विज्ञानात समाविष्ट करणे.
- **संशोधन समर्थन:** समानता, विविधता आणि सर्वसमावेशकता यावर दीर्घकालीन संशोधनास समर्थन देण्यासाठी सर्वसमावेशक डेटाबेसचे संकलन.
- **सक्रिय शोध इंजिन:** महिला शास्त्रज्ञ, त्यांची संलग्नता, स्वारस्य असलेले क्षेत्र आणि यशाबद्दल माहिती मिळवणे सोपे आहे.

तुम्हाला माहित आहे का?

- भारतात राष्ट्रीय महिला दिन दरवर्षी 13 फेब्रुवारी रोजी साजरा केला जातो.
- हा दिवस प्रख्यात स्वातंत्र्यसैनिक आणि कवयित्री सरोजिनी नायडू यांची जयंती आहे, ज्यांना "भारताची कोकिळा" म्हणूनही ओळखले जाते.

संगीत नाटक अकादमी

- संगीत नाटक अकादमीचे दक्षिण भारत केंद्र हैदराबादमध्ये असेल.
- संगीत नाटक अकादमी (SNA): 31 मे 1952 रोजी स्थापन झालेली राष्ट्रीय संस्था.
- उद्दिष्ट: संगीत, नृत्य आणि नाटकात भारताच्या समृद्ध सांस्कृतिक वारशाचे जतन आणि प्रचार करणे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- कला सादर करण्यासाठी सर्वोच्च संस्था, सरकारे आणि कला अकादमी यांच्याशी सहयोग.
- मणिपूर डान्स अकादमी, कथक केंद्र यांसारख्या संस्थांची स्थापना केली.

पुरस्कार आणि मान्यता

- संगीत नाटक अकादमी पुरस्कार: कलाकार आणि अभ्यासकांसाठी सर्वोच्च मान्यता.
- SNA फेलोशिप (रत्न सदस्य): प्रतिष्ठित व्यक्तींसाठी.
- उस्ताद बिस्मिल्ला खान युवा पुरस्कार: तरुण कलाकारांसाठी.
- टागोर रत्न आणि टागोर पुरस्कार: रवींद्रनाथ टागोरांचा सन्मान.
- कला दीक्षा उपक्रम: सतत गुरु शिष्य परंपरा.

झड्स

- झड्स ही मंगोलियासाठी विशिष्ट प्रकारची आपत्ती आहे.
- अतिशीत तापमान, प्रचंड बर्फवृष्टी आणि गोठलेली जमीन हे अत्यंत हिवाळ्याचे वैशिष्ट्य आहे, ज्यामुळे प्राण्यांना कुरणापर्यंत पोहोचणे कठीण होते.

झड्सची कारणे

- झड्स नेहमी कोरड्या उन्हाळ्याच्या आधी येतात त्यामुळे कमीत कमी चान्यामुळे जनावारांकडे हिवाळ्यात टिकण्यासाठी जास्त चरबी उरत नाही.
- **UN इकॉनॉमिक अँड सोशल कमिशन फॉर आशिया अँड द पॅसिफिक (ESCAP)** 2015 पासून झड्सची वाढती वारंवारता आणि तीव्रतेचे श्रेय हवामान बदल आणि खराब पर्यावरणीय प्रशासनाला दिले आहे.

झ्युअल "व्हाइट" आणि "आयर्न" झड

- या हिवाळ्यात, मंगोलिया दुहेरी झड अनुभवत आहे, दोन टप्प्यांद्वारे वैशिष्ट्यीकृत:
- **व्हाइट झडमध्ये** खोल बर्फाचे आवरण आहे, जे प्राण्यांना गवतापर्यंत जाण्यापासून प्रतिबंधित करते.
- **आयर्न झड** आधी कमी वितळते आणि त्यानंतर कडक गोठवते आणि कुरणांना बर्फात बंद करते.

झड्सचा प्रभाव

- झड्स माती गोठवतात, ज्यामुळे प्राण्यांना कुरणात प्रवेश करणे अशक्य होते.
- पशुधन पुरेशा अन्न स्रोताशिवाय उरले आहे, त्यांना जगण्यासाठी अपारंपरिक अन्न, जसे की झाडाची साल, यांचा अवलंब करावा लागतो.

हस्तसल मिनार: पश्चिम दिल्लीतील एक विसरलेले रत्न

- मिनी कुतुब मिनार, एक दर्जेदार संरक्षित वारसा वास्तू, हस्तसलमधील शाहजहानच्या उपस्थितीचे स्मरण म्हणून काम करते आणि त्याचे ऐतिहासिक महत्त्व टिकवून ठेवण्यासाठी संरक्षणाची नितांत गरज आहे.

इतिहास

- **1650 मध्ये मुघल सम्राट शाहजहानने** हस्तसल येथील शिकार स्थळाजवळ बांधले.
- मूळतः शाहजहानच्या मनोरंजनासाठी घुमटाकार छत्री मंडप असलेला 5 मजली मनोरा.
- पौराणिक कथा सांगतात की मनोऱ्या पासून शाही शिकारी स्थळापर्यंत एक बोगदा अस्तित्वात होता.
- वरचे दोन मजले आणि घुमटाकार मंडप 18व्या शतकात कोसळला.
- बेबंद आणि विसरलेले, सध्या शहरीकरणाने वेढलेले.

वास्तुकला

- लाखोरी विटा आणि लाल वाळूच्या दगडाने बांधलेल्या **दिल्लीतील कुतुबमिनारसारखे** दिसते.
- मुळात अरुंद व्यासाचे पाच मजले होते ज्यावर अरुंद जिऱ्याने प्रवेश करता येतो.
- कुतुबमिनार सारख्या **ओव्हरहॅंगिंग इव्ह (छज्जा)** सह **अष्टकोनी कडांनी वेढलेला प्रत्येक मजला.**

धोके

- अनेक दशकांपासून दुर्लक्षित आणि संवर्धनाच्या अभावामुळे धोक्यात आले आहे.
- नैसर्गिक घटकांचा धोका आणि हस्तसालमधील नवीन बांधकामांचे अतिक्रमण
- अस्ताव्यस्तपणे बांधलेली घरे आणि इमारतींनी पूर्णपणे वेढलेले, खालच्या प्लॅटफॉर्मवर नवीन बांधकामे अतिक्रमण करत आहेत.

ई-जागृती पोर्टल

- ग्राहक व्यवहार सचिवांनी 'ई-जागृती' पोर्टलमध्ये ग्राहक न्यायालयांमधील प्रलंबित खटले कमी करण्यासाठी AI च्या क्षमतेवर प्रकाश टाकला.

बद्दल:

- ग्राहक व्यवहार विभाग, ग्राहक व्यवहार, अन्न आणि सार्वजनिक वितरण मंत्रालयाचा पुढाकार.
- ग्राहक कमिशनसाठी पोर्टल म्हणून काम करते.
- ग्राहकांचा अनुभव वाढवण्याचा उद्देश आहे.
- एक साधे, जलद आणि किफायतशीर ग्राहक विवाद निवारण सॉफ्टवेअर निरसन प्रदान करते.
- OCMS, E-Dakhil, NCDRC केस मॉनिटरिंग सिस्टीम, CONFONET वेबसाइट आणि मध्यस्थी ऍप्लिकेशनसह एकाच प्लॅटफॉर्मवर विविध ग्राहक तक्रार प्लॅटफॉर्मच्या एकत्रीकरण या मध्ये केले आहे.
- वैशिष्ट्यांमध्ये केस दाखल करणे, ऑनलाइन फी भरणे आणि सर्व आयोगांद्वारे केसेसचा निर्विग्रहण निपटारा करण्यासाठी केस मॉनिटरिंग मॉड्युल्स समाविष्ट आहेत.
- संग्रहित ग्राहकांच्या तक्रारी/प्रकरणे/निर्णय, मेटाडेटा आणि कीवर्ड निर्मिती आणि निर्णयांचे व्हाईस-टू-टेक्स्ट रूपांतरण, केस इतिहास आणि इतर तपशीलांवर स्मार्ट शोध सुविधेसाठी AI तंत्रज्ञानाचा वापर हे पोर्टल करते.
- हे ग्राहकांच्या तक्रारींचे सोयीस्कर आणि सुलभ निराकरण करण्यासाठी व्हर्चुअल कोर्ट सुविधा एकत्रित करेल.

काळा दिवस : 14 फेब्रुवारी

- भारतावरील पुलवामा दहशतवादी हल्ल्याला 5 वर्षे पूर्ण होत आहेत.
- 2019 मध्ये जैश-ए-मोहम्मद (JeM) च्या हल्ल्यामुळे 14 फेब्रुवारी हा 'काळा दिवस' मानला जातो.
- या हल्ल्यात केंद्रीय राखीव पोलीस दलाचे (CRPF) किमान 40 जवान शहीद झाले.

बालाकोट हवाई हल्ला

- भारतीय सुरक्षा दलांनी 26 फेब्रुवारी 2019 रोजी पाकिस्तानच्या खैबर पखूनख्वा प्रांतातील

बालाकोट भागात 'ऑपरेशन बंदर' नावाचा प्रतिहल्ला केला.

- या ऑपरेशनमध्ये नियंत्रण रेषेपासून (एलओसी) अंदाजे 50 किमी अंतरावर असलेल्या जैश-ए-मोहम्मद (JeM) तळांवर हवाई हल्ले करण्यात आले.
- भारतीय हवाई दलाने (IAF) या हल्ल्यात **इस्त्रायल-निर्मित "स्मार्ट बॉम्ब"** आणि 12 मिराज 2000 लढाऊ विमानांचा वापर केला, ज्यामुळे अनेक दहशतवादी मारले गेले.
- 1971 च्या युद्धानंतर भारताने पाकिस्तानवर हवाई हल्ला केल्यावर ही कारवाई पहिल्यांदाच झाली.

मोहम्मद कुली कुतुबशाहाच्या कबरीची प्रतिकृती

- अलीकडेच हैदराबादमधील हेक्सागॉन या रिअॅलिटी टेक्नॉलॉजी कंपनीने मोहम्मद कुली कुतुब शाह यांच्या कबरीची डिजिटल प्रतिकृती उघड केली आहे.

पार्श्वभूमी:

- मोहम्मद कुली कुतुब शाह हे गोलकोंडाच्या कुतुबशाही राजघराण्यातील पाचवा सुलतान होते, जे हैदराबाद शहराची स्थापना करण्यासाठी आणि चारमिनार बांधण्यासाठी ओळखले जातात.
- त्यांचा कारभार त्याच्या प्रशासकीय पराक्रमासाठी आणि सांस्कृतिक कामगिरीसाठी ओळखला जातो.
- ते पर्शियन दिवाण शैलीत श्लोक रचणारे उर्दू कवी देखील होते.
- त्याचे शासन अकबर द ग्रेट, जगत गुरू आणि इब्राहिम आदिल शाह यांच्या समकालीन होते.

बद्दल:

- कुतुबशाहाची कबर, इब्राहिम बाग, हैदराबाद येथे आहे, ही पर्शियन, हिंदू आणि पठाणी शैलींचे मिश्रण असलेला वास्तुशास्त्रीय चमत्कार आहे.
- या प्रतिकृती तयार करण्यासाठी वापरलेली डिजिटल ट्रीन तंत्रज्ञान एखाद्या वस्तू, व्यक्ती किंवा प्रक्रियेचे डिजिटल स्वरूप प्रदान करते, ज्यामुळे चांगले निर्णय घेण्यासाठी अंतर्दृष्टी मिळू शकते.

बाल्टिक समुद्र

- जर्मनीतील बाल्टिक समुद्राच्या खाली सापडलेली पाषाणयुगीन भिंत ही मानवाने बांधलेली युरोपातील सर्वात जुनी महारचना असल्याचे मानले जाते.

बद्दल:

- बाल्टिक समुद्र हा उत्तर युरोपमधील अर्ध-बंद अंतर्देशीय समुद्र आहे, जो दक्षिण डेन्मार्कपासून जवळजवळ आर्क्टिक सर्कलपर्यंत पसरलेला आहे.

- स्वीडन, पोलंड आणि रशिया सारख्या देशांद्वारे सामायिक केलेला अंदाजे 8,000 किमीचा समुद्रकिनारा आहे, ज्याचे क्षेत्रफळ सुमारे 377,000 वर्ग किमी आहे.
- बोथनियाचे आखात आणि फिनलंडचे आखात यांसारख्या प्रमुख खाडींसह, तो ताजे पाणी आणि उथळपणामुळे कमी पाण्याच्या क्षारतेसाठी ओळखला जातो.
- समुद्राला 250 हून अधिक नद्या आणि नाले येऊन मिळतात, ज्यामध्ये नेवा सर्वात मोठी आहे.
- यात 20 पेक्षा जास्त बेटे आणि द्वीपसमूह आहेत, ज्यामध्ये गॉटलँड सर्वात मोठे आहे.

आखात प्रवाह

- अलीकडील अभ्यासात असे दिसून आले आहे की आखात प्रवाह 2025 पर्यंत लवकर कोसळू शकते, ज्यामुळे लहान हिमयुग होण्याची शक्यता आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- आखात प्रवाह हा एक प्रमुख सागरी प्रवाह आहे जो हवामान, हवामान आणि सागरी परिसंस्थेवर खोलवर परिणाम करतो, मेक्सिकोच्या आखातापासून सुरू होतो आणि अटलांटिक महासागर ओलांडून युरोपपर्यंत पसरतो.
- अटलांटिक महासागरात आणि युरोपच्या दिशेने पूर्वेकडे वळण्यापूर्वी तो युनायटेड स्टेट्सच्या पूर्व किनारपट्टीने ईशान्य दिशेला वाहतो.

प्रभाव:

- आखात प्रवाहाचा हवामान आणि हवामानावर होणारा परिणाम कृषी, मासेमारी, पर्यटन आणि वाहतूक यासारख्या उद्योगांवर लक्षणीय आर्थिक परिणाम करतो.
- हा समुद्री मार्ग आणि शिपिंग मार्गांवर प्रभाव टाकतो, उत्तर अमेरिका आणि युरोपमधील नेव्हिगेशन आणि व्यापार प्रभावित करतो.
- उदाहरणार्थ, यूएसए मधील मियामी आणि सवाना सारख्या बंदरांना आखात प्रवाहाच्या मध्यम प्रभावाचा फायदा होतो आणि वर्षभर तुलनेने सौम्य तापमान राखले जाते.
- त्याचप्रमाणे, नेदरलँड्समधील रॉटरडॅम बंदर आणि जर्मनीतील हॅम्बर्ग बंदर यांना आखात प्रवाहाचा फायदा होतो, ज्यामुळे बर्फाच्या निर्मितीमुळे महत्त्वपूर्ण व्यत्यय न येता वर्षभर शिपिंग क्रियाकलाप सुलभ होतात.
- बेल्जियममधील अँटवर्प बंदराचाही फायदा होतो. खाडी प्रवाहातील बदलांमुळे किनारपट्टीवरील समुदाय,

अर्थव्यवस्था आणि परिसंस्थेवर दूरगामी परिणाम होऊ शकतात.

चाबहार बंदर

- भारताने मध्य आशियाई राष्ट्रांना भारत आणि इतर जागतिक भागीदारांशी संपर्क आणि व्यापार वाढवण्यासाठी इराणमधील चाबहार बंदराचा वापर करण्यास प्रोत्साहित केले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- बिश्केक येथे झालेल्या सुरक्षा परिषदांच्या सचिवांच्या / राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागारांच्या सहाय्या क्षेत्रीय चर्चेच्या सहाय्या चर्चेमध्ये, भारताचे उप-राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागार विक्रम मिसरी यांनी अफगाणिस्तानमध्ये "समावेशी आणि प्रतिनिधित्वात्मक" सरकार असण्याची गरज अधोरेखित केली आणि तालिबानने चालवलेल्या प्रशासनाबाबत सहमतीवर आधारित दृष्टिकोन अवलंबण्याचे आवाहन केले.
- इराण, रशिया, किरगिझस्तान, कझाकिस्तान आणि तुर्कमेनिस्तानच्या प्रतिनिधींशी चर्चा करताना, मिसरी यांनी मध्य आशियाई शेजारी राष्ट्रांना चाबहार बंदर आणि शाहिद बेहेश्ती टर्मिनलचा भारतासोबत सागरी व्यापारासाठी लाभ घेण्यासाठी आमंत्रण दिले.

चाबहार बंदर

- ओमानच्या आखातावर आग्नेय इराणमध्ये वसलेले चाबहार बंदर हे इराणचे एकमेव महासागर बंदर आहे, ज्यामध्ये शाहिद कलंतरी आणि शाहिद बेहेश्ती या दोन स्वतंत्र बंदरांचा समावेश आहे.
- हे पाकिस्तानी बंदर ग्वादरच्या पश्चिमेला अंदाजे 170 किलोमीटर अंतरावर आहे.
- हे बंदर रणनीतिकदृष्ट्या सिस्तान आणि बलुचिस्तान प्रांताच्या मकरन किनाऱ्यावर, होर्मुझच्या सामुद्रधुनीच्या मुखाशी आहे, जे इराणला हिंदी महासागरात थेट प्रवेश प्रदान करते.
- अफगाणिस्तान, तुर्कमेनिस्तान, उझबेकिस्तान आणि इतर मध्य आशियाई देशांच्या जवळ असल्यामुळे, या बंदिस्त असलेल्या राष्ट्रांसाठी ते "सोनारी दरवाजा" म्हणून ओळखले जाते.
- चाबहार हे सिस्तान आणि बलुचिस्तान प्रांताची राजधानी झाहेदानपासून 700 किलोमीटर अंतरावर आहे.

युविका

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) ने शाळकरी मुलांसाठी तयार केलेला "यंग सायंटिस्ट प्रोग्राम" किंवा "युवा विज्ञानी कार्यक्रम" (युविका) नावाचा विशेष कार्यक्रम सुरू केला आहे.

- या प्रयत्नांचे प्राथमिक उद्दिष्ट तरुण विद्यार्थ्यांना अंतराळ विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि ॲप्लिकेशन्स मधील मूलभूत ज्ञान प्रदान करणे, त्यांना या क्षेत्रातील नवीनतम प्रगतीची माहिती देणे हे आहे.
- ISRO ने हा कार्यक्रम "कॅच देम यंग" या ब्रीदवाक्याने तयार केला आहे आणि हे मान्य केले आहे की तरुण हे आपल्या राष्ट्रातील अंतराळ संशोधन आणि तंत्रज्ञानाच्या भविष्यासाठी निर्णायक आहेत.
- युविका अधिकाधिक विद्यार्थ्यांना विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी आणि गणित (STEM) मध्ये करिअर करण्यासाठी प्रेरित करण्याचाही प्रयत्न करते.
- 2019 मध्ये स्थापन झाल्यापासून, YUVIKA 2019, 2022 आणि 2023 मध्ये यशस्वीरित्या आयोजित केली गेली आहे, प्रत्येक वर्षी वाढत्या सहभागाला आकर्षित करत आहे.

छत्रपती शिवाजी महाराज

- 19 फेब्रुवारी 1630 रोजी जन्मलेल्या छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या 394 व्या जयंतीनिमित्त पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी त्यांना आदरांजली वाहिली.

बद्दल:

- शिवाजीराजे भोसले, ज्यांना छत्रपती शिवाजी महाराज म्हणूनही ओळखले जाते, ते एक भारतीय शासक होते आणि भोसले मराठा कुळातील सदस्य होते.
- विजापूरच्या ढासळत्या आदिलशाही सल्तनतीतून एक प्रदेश काढून त्यांनी मराठा साम्राज्याची स्थापना केली.
- 1674 मध्ये, रायगड किल्ल्यावर त्यांचा औपचारिकपणे छत्रपती म्हणून राज्याभिषेक करण्यात आला.
- त्यांनी आठ मंत्र्यांची परिषद, किंवा अष्ट प्रधान मंडळाची स्थापना केली, ज्यामध्ये सामान्य प्रशासनासाठी पेशवे (पंतप्रधान), अर्थासाठी अमात्य आणि परराष्ट्र व्यवहारासाठी सुमंत किंवा डबीर सारख्या पदांचा समावेश होता.

भारत सरकारचे अलीकडील योगदान:

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी राजकोट किल्ला, सिंधुदुर्ग, महाराष्ट्र येथे छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या पुतळ्याचे अनावरण केले.
- शिवजयंती साजरी करण्यासाठी, महाराष्ट्र सरकारने फेब्रुवारी 19 रोजी सुट्टी जाहीर केली आहे. हे छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या जन्मदिवसाचे स्मरणार्थ केले जाते.

मोरोधारो

- पुरातत्वशास्त्रज्ञांनी अलीकडेच गुजरातमधील कच्छ जिल्ह्यात मोरोधारो नावाची तटबंदी असलेली हडप्पा वसाहत शोधून काढली.
- 2600-1900 BCE पूर्वीच्या, या वसाहतीत 102 मीटर बाय 58 मीटर तटबंदीची सरासरी 3.3 मीटर जाडी आहे.
- वसाहतीमध्ये 10x10m व्यासपीठ आणि एक विहीर समाविष्ट आहे.
- दफन पात्रे आणि हडप्पाची मातीची भांडी सापडली, ती ढोलावीराच्या वस्तूंसारखी होती.

IVC ची प्रमुख वैशिष्ट्ये:

- हडप्पा सभ्यता ही दक्षिण आशियातील पहिली नागरी सभ्यता होती, जी अंदाजे 800,000 वर्ग किमी पर्यंत व्यापलेली होती.
- प्रमुख हडप्पा शहरांमध्ये हडप्पा, मोहेंजोदारो, धोलावीरा, लोथल, सुरकोटाडा, कालीबंगन, बनावली आणि राखीगढी यांचा समावेश होतो.
- सभ्यतेच्या नगर नियोजनात आयताकृती ग्रिड पॅटर्न, नियोजित रस्ते आणि गल्ल्या, तटबंदी आणि उंचावलेला किल्ला आणि खालच्या शहरामध्ये विभागणी दर्शविली होती.
- हडप्पाने मोठ्या प्रमाणावर जळलेल्या विटांचा वापर केला होता आणि बहुमजली घरे, अंगण आणि अत्याधुनिक ड्रेनेज सिस्टीम असलेले चांगले विकसित निवासी क्षेत्र होते.

रिप प्रवाह

- इंडियन नॅशनल सेंटर फॉर ओशन इन्फॉर्मेशन सर्व्हिसेस (INCOIS), हैदराबाद आणि इंडियन स्पेस रिसर्च ऑर्गनायझेशन (ISRO) हे रिप प्रवाहांच्या संदर्भात सतत निरीक्षण आणि ऑपरेशनल अंदाज सूचना जारी करण्यासाठी एका प्रकल्पावर सहयोग करत आहेत.

बद्दल:

- रिप प्रवाह हे समुद्रकिनाऱ्यावरून उघड्या महासागर, समुद्र किंवा तलावाकडे जाणारे शक्तिशाली पाण्याचे प्रवाह आहेत.
- त्यांची रुंदी 45 मीटर (150 फूट) पेक्षा जास्त असू शकते परंतु सामान्यतः 9 मीटर (30 फूट) पेक्षा कमी रुंद असते, ज्याचा वेग 8 किलोमीटर (5 मैल) प्रति तास असतो.
- रिप प्रवाह हे जागतिक स्तरावर सर्वात धोकादायक नैसर्गिक धोक्यांपैकी एक मानले जातात.

ते कसे तयार होतात?

- किनाऱ्याजवळ लाटा तुटतात, तुटणाऱ्या लाटा आणि समुद्रकिनारी पाणी साठते तेव्हा रिप प्रवाह तयार होतात.
- हे पाणी समुद्रात परत येण्याचा एक मार्ग म्हणजे रिप प्रवाह तयार करणे, पाण्याचा एक अरुंद प्रवाह किनाऱ्यापासून वेगाने दूर जातो, बहुतेकदा किनाऱ्याला लंब असतो.

जागतिक सामाजिक न्याय दिन

- संयुक्त राष्ट्र महासभेने 20 फेब्रुवारी हा वार्षिक जागतिक सामाजिक न्याय दिन म्हणून नियुक्त केला, 26 नोव्हेंबर 2007 रोजी जाहीर केलेल्या महासभेच्या 63व्या सत्रापासून लागू होतो.
- 2024 च्या जागतिक सामाजिक न्याय दिनाची थीम "ब्रिजिंग गॅप्स, बिल्डिंग अलायन्सेस" आहे.

भारतीय परिस्थितीत सामाजिक न्याय

- भारतामध्ये, सामाजिक न्याय ही एक बहुआयामी संकल्पना आहे ज्यामध्ये जातीवाद, महिलांवरील भेदभाव आणि आर्थिक असमानता यासह विविध समस्यांचा समावेश आहे.
- भारतीय संविधान विविध तरतुदींमध्ये ही संकल्पना स्वीकारते, ज्यात 'समाजवादी', 'सामाजिक आणि आर्थिक न्याय', 'समानता' इत्यादींचा प्रस्तावनेचा समावेश आहे, जे स्पष्टपणे सांगते की राज्य लोकांच्या सामाजिक कल्याणामध्ये मोठ्या प्रमाणावर सहभागी आहे. आणि समान समाजाची स्थापना करण्याचा प्रयत्न करतो.

सामाजिक न्यायाला मदत करणाऱ्या सरकारी योजना:

- मनरेगा
- स्किल इंडिया मिशन
- आयसीडीएस
- पंतप्रधान आवास योजना
- अटल वायु अभ्युदय योजना (अवयव)
- पीएम-जनमन

प्रयोगशाळेत निर्मित हिऱ्यांमुळे नैसर्गिक रत्न उद्योगावर प्रचंड दबाव येतो

- मानवनिर्मित रत्नांची निर्मिती ही 89 बिलियन डॉलर्सच्या जागतिक हिऱ्यांच्या दागिन्यांच्या बाजारपेठेचे स्वरूप बदलत आहे, विशेषतः सूरत येथे जेथे जगातील 90% हिरे घडवले आणि झळाळवले जातात. 2019-2022 दरम्यान भारतातून प्रयोगशाळेत तयार केलेल्या हिऱ्यांची निर्यात मूल्यानुसार तिप्पट वाढली तर एप्रिल ते ऑक्टोबर 2023 दरम्यान निर्यात 25% वाढली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- चमकणाऱ्या हिऱ्यांची चमक सारखीच असते, परंतु काही महत्त्वाचे फरक आहेत: खाणीतून मिळवलेली नैसर्गिक रत्ने ही अब्जावधी वर्षांपेक्षाही जुनी आहेत, तर प्रयोगशाळेत तयार केलेले दगड नवीन आहेत आणि किंमत दुप्पटीपेक्षा कमी आहे.
- "हे तेच उत्पादन आहे, यात रसायन आहे, तेच ऑप्टिकल गुणधर्म आहेत."
- प्रयोगशाळेत तयार केलेल्या या उद्योगालाही काही अडचणींचा सामना करावा लागला आहे. पुरवठा झपाट्याने वाढला आहे आणि किंमती मोठ्या प्रमाणात कमी झाल्या आहेत, केवळ 2023 मध्येच ठोक विक्री किंमती 58% कमी झाली.

नायजेरिया

संदर्भ:

- चलनाचे डॉलरच्या तुलनेत प्रचंड अवमूल्यन करणाऱ्या चलनविषयक धोरणांमुळे होणाऱ्या गगनाला भिडणाऱ्या महागाईमुळे नायजेरिया सध्या अलिकडच्या वर्षातील सर्वात गंभीर आर्थिक संकटाशी झुंजत आहे.
- या भीषण परिस्थितीमुळे देशभरात संताप आणि निषेध व्यक्त होत आहे.

बद्दल:

- अधिकृतपणे नायजेरियाचे फेडरल रिपब्लिक म्हणून ओळखले जाणारे, ते पश्चिम आफ्रिकेत स्थित आहे, उत्तरेला नायजर, ईशान्येला चाड, पूर्वेला कॅमेरून आणि पश्चिमेला बेनिनने वेढलेले आहे.
- नायजेरियाच्या उत्तरेला साहेल आणि दक्षिणेला गिनीचे आखात अटलांटिक महासागराच्या सीमेवर आहे.
- हा जागतिक स्तरावर सहाव्या क्रमांकाचा सर्वाधिक लोकसंख्या असलेला देश आहे, ज्यामध्ये 36 राज्ये आणि फेडरल कॅपिटल टेरिटरी यांचा समावेश आहे, ज्याची अबुजा ही राजधानी आहे.
- लागोस, जगातील सर्वात मोठ्या महानगरांपैकी एक, नायजेरियातील सर्वात मोठे शहर आहे.

अर्थव्यवस्था:

- 2020 मध्ये चार दशकांतील सर्वात जास्त मंदीचा अनुभव घेत देशाच्या अर्थव्यवस्थेवर गंभीर परिणाम झाला आहे.
- 2023 मध्ये, नायजेरियामध्ये 17 वर्षांतील उच्च चलनवाढीचा दर 25.8% इतका दिसला, ज्यामुळे

मंदावलेल्या वाढीला हातभार लागला आणि लाखो लोक गरिबीत ढकलले गेले.

आव्हाने:

- नायजेरियाला अनेक आर्थिक आव्हानांचा सामना करावा लागत आहे, ज्यात समाविष्ट आहे: **चलन धोरणांमुळे त्यांच्या चलनाचे अवमूल्यन**, भरपूर कोळसा, तेल आणि वायू साठा असूनही **वीज क्षेत्रात चालू असलेले पुरवठा संकट**, **वाढत्या किंमती** आणि रस्त्यावरील वाढलेल्या असुरक्षेमुळे **झपाट्याने वाढणारा जीवनमान खर्च**.

कपिलवस्तुचे अवशेष

- दिल्लीतील राष्ट्रीय संग्रहालयात** भगवान बुद्धांच्या 20 अवशेषांचे निवासस्थान आहे, ज्यांना **'ए' (दुर्मिळ) कलाकृती** म्हणून वर्गीकृत केले आहे आणि ते महत्त्वपूर्ण सांस्कृतिक खजिना मानले जातात.
- यापैकी चार अवशेष सध्या थायलंडला महिनाभर चालणाऱ्या प्रदर्शनासाठी**, थाई सरकारच्या विशेष विनंतीनुसार पाठवले जात आहेत.

अवशेषांचे महत्त्व

- जगभरातील बौद्धांसाठी या अवशेषांचे धार्मिक आणि सांस्कृतिक महत्त्व आहे.
- ते **पवित्र वस्तू म्हणून पूजनीय** आहेत आणि **पुजेसाठी अनेकदा पॅगोडा आणि स्तूपांमध्ये स्थापित** केले जातात.

बद्दल:

- कपिलवस्तु अवशेष **उत्तर प्रदेशातील सिद्धार्थनगर जिल्ह्यातील पिप्रहवा** येथून उत्खनन करण्यात आले होते, जो एकेकाळी कपिलवस्तुच्या प्राचीन शहराचा भाग होता.
- कपिलवस्तु, ज्याला तौलिहावा म्हणूनही ओळखले जाते, हे दक्षिण नेपाळमधील लुंबिनी प्रांत, कपिलवस्तु जिल्ह्यात स्थित एक नगरपालिका आणि प्रशासकीय केंद्र आहे.
- हे युनेस्कोचे जागतिक वारसा स्थळ आणि गौतम बुद्धांचे जन्मस्थान असलेल्या लुंबिनीच्या नैऋत्येस अंदाजे 25 किलोमीटर अंतरावर आहे.

संत गुरु रविदास

- वाराणसी येथे **संत गुरु रविदास यांच्या 647 व्या जयंतीनिमित्त** पंतप्रधान मोदी यांनी संत रविदासांच्या नवीन पुतळ्याचे अनावरण केले आणि विविध विकास प्रकल्पांचे उद्घाटन केले.

बद्दल:

- गुरु रविदासजी, ज्यांना रविदास, रोहिदास आणि रुहिदास म्हणूनही ओळखले जाते, ते 15व्या ते 16व्या शतकातील भक्ती चळवळीचे उत्तर भारतीय गूढ कवी-संत** होते.
- उत्तर प्रदेश, बिहार, राजस्थान, गुजरात, महाराष्ट्र, मध्य प्रदेश, पंजाब आणि हरियाणा या प्रदेशात त्यांची पूजा केली जाते.

गुरु रविदासजींबद्दलचे काही महत्त्वाचे मुद्दे येथे आहेत.

- त्यांचा जन्म **1377 मध्ये उत्तर प्रदेशातील सीर गोवर्धनपूर** या छोट्या गावात झाला.
- गरीब कुटुंबात जन्माला येऊनही गुरु रविदास यांनी आपले जीवन मानवाधिकार आणि समानतेचा संदेश देण्यासाठी समर्पित केले.
- ते **संत, कवी, तत्त्वज्ञ होते आणि त्यांची शिकवण साजरी** केली जाते.
- त्यांच्या भक्तिगीते आणि श्लोकांचा भक्ती चळवळीवर कायमचा प्रभाव पडला.
- त्यांच्या काही कविता गुरु ग्रंथ साहिबचा भाग आहेत.**
- गूढ कवयित्री आणि भगवान कृष्णाची निस्सीम भक्त, **मीरा बाई यांनीही गुरु रविदासांना तिचे आध्यात्मिक गुरू मानले.**
- त्यांचा जन्मदिवस **रविदास जयंती** म्हणून साजरा केला जातो.

सम्माक्का-सरलम्मा जतरा

- केंद्रीय आदिवासी व्यवहार मंत्री श्री अर्जुन मुंडा यांनी अलीकडेच **तेलंगणातील मेदारम येथील सम्माक्का-सरलम्मा जतरा** या देशातील सर्वात मोठ्या आदिवासी उत्सवाला भेट दिली.
- आदिवासी व्यवहार मंत्रालयाने आदिवासी संस्कृती आणि वारसा यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी मेदारम जतरा 2024 साठी 2.30 कोटी रुपयांची तरतूद केली आहे.

बद्दल:

- या सणाचा इतिहास आणि त्याचे शुभ महत्त्व लक्षात घेऊन **1996 मध्ये जतरा हा राज्य महोत्सव** म्हणून घोषित करण्यात आला.
- कोया जमातीने चार दिवस साजरा केलेला** आदिवासी सण हा **कुंभमेळ्यानंतर** भारतातील दुसरी सर्वात मोठी जत्रा आहे.
- सम्माक्का सरलम्मा जतरा, ज्याला मेदारम जतरा म्हणूनही ओळखले जाते, हा भारतातील तेलंगणा राज्यात हिंदू आदिवासी देवीच्या सन्मानार्थ साजरा केला जाणारा सण आहे.**

- हा सण एक आई आणि मुलगी, सम्माक्का आणि सरलम्मा यांच्या एका अन्यायकारक कायद्याविरुद्ध राज्यकर्त्यांसोबत लढ्याचे स्मरण करतो.
- देवीशी संबंधित विधी पूर्णपणे कोया जमातीचे पुजारी कोया प्रथा आणि परंपरांनुसार करतात.
- मुलुगु जिल्ह्यातील तडवाई मंडळातील मेदारम येथून जतरा सुरू होतो.
- हे दर दोन वर्षांनी आयोजित केले जाते आणि चार दिवस चालते.
- लोक बेल्लम (गूळ) देतात, ज्याला स्थानिक भाषेत बंगाराम म्हणतात.
- आता, मोठ्या संख्येने कोया नसलेले लोक मेदारमला भेट देतात आणि कोया लोकांचा समावेश एकूण उपासकांपैकी फक्त 2% आहे.

तेलंगणातील मंदिर शोध: चालुक्य राज्याच्या पोहोचाचे अनावरण

- तेलंगणातील मुदिमानिक्यम आणि कर्नाटकातील बदामी यांच्यामध्ये जवळपास 500 किमी अंतर असूनही, अलीकडील पुरातत्वीय शोधांवरून असे दिसून आले आहे की नलगोंडा जिल्ह्यातील मुदिमानिक्यम हे गाव एकेकाळी बदामी चालुक्यांच्या अधिपत्याखाली होते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- पुरातत्वशास्त्रज्ञांनी नदीच्या काठावर दोन आणि गावात पाच मंदिरे शोधून काढली.
- याव्यतिरिक्त, त्यांना इसवी सन पूर्व 543 ते इसवी सन पूर्व 750 पर्यंत राज्य करणाऱ्या बादामी चालुक्यांच्या कारकिर्दीचा एक शिलालेख सापडला.
- मंदिरे दख्खन प्रदेशाचे वैश्विक स्वरूप प्रतिबिंबित करतात, जिथे अनेक धर्म एकत्र राहतात.
- ब्राह्मणी धर्माबरोबरच बौद्ध आणि जैन धर्मालाही जागा होती, जे त्यावेळच्या धार्मिक विविधतेचे प्रदर्शन करत होते.
- एकेकाळी सध्याच्या कर्नाटक आणि आंध्र प्रदेशावर राज्य करणाऱ्या राज्याच्या पतनानंतरही, या प्रदेशाने हिंदू देवता विष्णू आणि शिव यांची उपासना करणाऱ्या भक्तांचा एक दोलायमान समुदाय राखला.
- चालुक्य बदामी राज्याच्या सर्वात दूरच्या सीमांना पूर्वी आलमपूर येथील जोगुलांबा मंदिरे आणि बुडलेल्या येलेश्वरम स्थळांची ओळख पटली होती.
- या नवीन शोधांमुळे राज्याची ऐतिहासिक पोहोच वाढली आहे.

चालुक्यः
कालावधी

- चालुक्य राजवंश हा एक हिंदू राजवंश होता ज्याने 6व्या आणि 12व्या शतकादरम्यान दक्षिण आणि मध्य भारताच्या मोठ्या भागांवर राज्य केले.

त्यांनी तीन संबंधित तरीही वैयक्तिक राजवंश म्हणून राज्य केले:

बदामी चालुक्यः सहाव्या शतकाच्या मध्यापासून कर्नाटकातील वातापी (आधुनिक बदामी) येथून राज्य केले.

पूर्व चालुक्यः पुलकेसीन II च्या मृत्यूनंतर पूर्व दख्खनमध्ये एक स्वतंत्र राज्य बनले. त्यांनी वेंगीपासून 11व्या शतकापर्यंत राज्य केले.

पश्चिम चालुक्य साम्राज्यः बदामी चालुक्यांचे वंशज, ते 10 व्या शतकाच्या उत्तरार्धात उदयास आले आणि त्यांनी कल्याणी (आधुनिक बसवकल्याण) पासून 12 व्या शतकाच्या अखेरीपर्यंत राज्य केले.

खाजगी कंपनीचे पहिले चंद्र लँडिंग

- 24 फेब्रुवारी, 2024 रोजी, जेव्हा अंतराणी यंत्रांनी तयार केलेले ओडिसियस लँडर चंद्रावर यशस्वीरित्या उतरले तेव्हा विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रातील एक महत्त्वपूर्ण टप्पा गाठला गेला.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हे यश 1972 मध्ये नासाचा अपोलो कार्यक्रम बंद झाल्यानंतर प्रथमच चंद्राच्या पृष्ठभागावर युनायटेड स्टेट्सचे परत येण्याचे चिन्ह आहे.
- अंतराणी मशिन्सचे यशस्वी लँडिंग हे अंतराळ संशोधनातील एक महत्त्वाचा टप्पा आहे, जे चंद्र मोहिमांमध्ये खाजगी क्षेत्राच्या वाढत्या क्षमतांचे प्रदर्शन करते.
- भविष्यात अधिक नियोजित मोहिमांसह, चंद्र हा शोध आणि वैज्ञानिक शोधांचा केंद्रबिंदू आहे.

सुदर्शन सेतू

- देवभूमी द्वारका येथील ओखा किनाऱ्यावरील बेट द्वारका बेटाशी मुख्य भूभाग गुजरातला जोडणारा सुदर्शन सेतू या भारतातील सर्वात लांब केबल-स्टेड पुलाचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी उद्घाटन केले.
- सिग्रेचर ब्रिज या नावानेही ओळखला जाणारा हा गुजरातचा पहिला सी लिंक आहे.
- एकूण लांबी: 4,772m, 900-m-लांब केबल-स्टेड सेक्शनसह.
- खर्च: 978 कोटी रुपये, केंद्र सरकारने निधी दिला.

मरियम नवाज यांनी मुख्यमंत्रीपदाची शपथ घेतली

- मरियम नवाज यांनी पंजाबच्या मुख्यमंत्रीपदाची शपथ घेतली आहे.
- यामुळे पाकिस्तानच्या पूर्व पंजाब प्रांतात हे पद भूषवणाऱ्या त्या पहिल्या महिला ठरल्या आहेत.
- 371 सदस्यांच्या पंजाब विधानसभेत 220 मते मिळवून त्या विजयी झाल्या.

बद्दल:

- पाकिस्तानचे माजी पंतप्रधान नवाझ शरीफ यांची मुलगी मरियम नवाज या पंजाबचे मुख्यमंत्रीपद भूषवणाऱ्या त्यांच्या कुटुंबातील चौथ्या सदस्या ठरल्या आहेत.
- यापूर्वी, ही भूमिका त्यांचे वडील, त्यांचा भाऊ शेहबाज आणि शहबाजचा मुलगा हमजा यांच्याकडे होती.
- 2017 मध्ये नवाझ शरीफ यांना पंतप्रधानपदावरून अपात्र ठरवल्यानंतर मरियम राजकारणात अधिक सक्रीय झाल्या आणि पक्षात महत्त्वाची भूमिका स्वीकारली.

भारतातील पहिली स्वदेशी हायड्रोजन फ्युल सेल फेरी

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी स्वदेशी बनावटीच्या पहिल्या हायड्रोजन फ्युल सेल फेरी बोटीला हिरवा झेंडा दाखवला.
- हरित नौका उपक्रमाचा एक भाग असलेले हे जहाज कोचीन शिपयार्ड येथे बांधण्यात आले.
- हे 24-मीटरचे कॅटामरन आहे जे 50 प्रवाशांना पूर्णपणे वातानुकूलित परिस्थितीमध्ये वाहून नेऊ शकते.
- हा उपक्रम निव्वळ-शून्य उत्सर्जनासाठी भारताच्या वचनबद्धतेची संरक्षित करतो, शाश्वत इंधन स्रोत म्हणून ग्रीन हायड्रोजनची क्षमता दर्शवितो.
- या फेरीचे प्रक्षेपण भारताच्या तांत्रिक पराक्रमात लक्षणीय प्रगती दर्शवते आणि सागरी अनुप्रयोगांमध्ये हायड्रोजनचा वापर करण्यास चालना देईल अशी अपेक्षा आहे.
- जहाजाचे तंत्रज्ञान पूर्णपणे देशी आहे आणि शहरी गतिशीलता अनुप्रयोगांसाठी देशाच्या इतर भागांमध्ये प्रतिरूपित केले जाऊ शकते.

पंचेश्वर प्रकल्प

- भारत आणि नेपाळ यांच्यात दीर्घकालीन वीजवाटपाच्या करारावर स्वाक्षरी होऊन एक महिन्याहून अधिक काळ लोटला तरी दोन्ही बाजूंनी ऐतिहासिक पंचेश्वर बहुउद्देशीय प्रकल्प (पीएमपी) वरील रखडलेल्या वाटाघाटींवर कोणतीही हालचाल करण्यात यश आलेले नाही.

बद्दल:

- नेपाळमधील 1,30,000 हेक्टर जमीन आणि भारतीय भूभागाच्या 2,40,000 हेक्टर जमिनीच्या सिंचनासाठी पाण्यासह सुमारे 6,480 मेगावॉट ऊर्जा (दोन बाजूंमध्ये समान रीतीने विभागली जावी) निर्मितीचे PMP चे उद्दिष्ट आहे.
- हा प्रकल्प रखडला आहे कारण भारतीय आणि नेपाळी बाजूंनी फायदे वाटण्याबाबत एकमत होऊ शकले नाही.
- वीज समान प्रमाणात विभागली जात असताना, भारताला सिंचन आणि पूर नियंत्रण लाभांचा सिंहाचा वाटा मिळतो.
- दुसरीकडे काठमांडूला पाणी हे 'पांढरे सोने' वाटते आणि भारताने नेपाळला त्याची किंमत मोजावी असे त्यांना वाटते.

तपशील:

- शारदा नदी, ज्याला काली नदी आणि महाकाली नदी देखील म्हणतात, हिमालयातील कालापानी येथे उत्तराखंडमधील पिथौरागढ जिल्ह्यातील 3,600 मीटर (11,800 फूट) उंचीवर उगम पावते.
- हे नेपाळच्या भारताच्या पश्चिम सीमेवर वाहते आणि त्याचे खोरे क्षेत्र 14,871
- चौरस किमी आहे.
- या नदीवर सिंचन आणि जलविद्युत निर्मितीसाठी भारत आणि नेपाळचा संयुक्त उपक्रम असलेले पंचेश्वर धरण प्रस्तावित होते.

महाकाली संबद्ध अधिक वाचा.

दुर्मिळ आजारांविरुद्ध भारताची लढाई

- 19 वर्षीय बाल अभिनेत्री सुहानी भटनागरचा डर्माटोमायोसिटिस या दुर्मिळ विकाराने मृत्यू झाला, ज्यामुळे स्नायूंमध्ये जळजळ होते, त्याच महिन्यात दुर्मिळ रोग दिवस आला. दरवर्षी फेब्रुवारीचा शेवटचा दिवस कोट्यवधी व्यक्तींना आधार देण्यासाठी पवित्र केला जातो, ज्यांना त्यांच्या दुर्मिळ वैद्यकीय परिस्थितीमुळे, दीर्घकाळ दुर्लक्षित आणि कलंकित केले जाते.

जागतिक दृष्टीकोन

- वर्ल्ड हेल्थ ऑर्गनायझेशनच्या मते, दुर्मिळ आजार दर 1,000 लोकसंख्येमागे 1 व्यक्तीला किंवा त्याहून कमी होतात.
- जगभरातील 7,000 हून अधिक ज्ञात आजारांपैकी केवळ 5% उपचार करण्यायोग्य आहेत.
- बहुतेक रुग्णांना सामान्यतः केवळ प्राथमिक उपचार मिळतात ज्यामुळे लक्षणे कमी होतात.

- काहीना त्यांच्या आयुष्यभर अत्याधिक किमतीच्या अँटीडोट्स आणि सहाय्यक औषधांची आवश्यकता असते, जे त्यांना परवडत नाही.

भारतातील दुर्मिळ आजार

- 450 हून अधिक ओळखल्या गेलेल्या रोगांसह, **जागतिक दुर्मिळ रोगांच्या घटनांपैकी एक तृतीयांश भारताचा वाटा आहे.**
- हे स्पाइनल मस्कुलर ऍट्रोफी आणि गौचर रोग यांसारख्या मोठ्या प्रमाणावर ज्ञात असलेल्यांपासून ते म्यूकोपॉलिसॅकरिडोसिस प्रकार 1 आणि व्हिपल्स रोग यांसारख्या कमी ज्ञात रोगांपर्यंत आहेत.
- अंदाजे **8 कोटी-10 कोटी भारतीय एक किंवा दुसऱ्या दुर्मिळ आजाराने ग्रस्त आहेत**; 75% पेक्षा जास्त मुले आहेत.
- तरीही या आजारांकडे **दुर्लक्ष केले** जाते. संसाधनांच्या मर्यादांशिवाय, दुर्मिळ आजारांबद्दल जागरूकता, निदान आणि औषध विकासात भारत तळाशी आहे.

पुढे जाण्याचा मार्ग:

- राज्य सरकारांनी सामाजिक **सहाय्य कार्यक्रम सुरू केले पाहिजेत आणि CoEs अंतर्गत उपग्रह केंद्रे विकसित केली पाहिजेत.**
- सार्वजनिक आणि खाजगी कंपन्यांना निधीसाठी सहनियुक्त केले जाऊ शकते;
- कमतरता भरून काढण्यासाठी सीएसआर उपक्रम आणि भागीदारींचा लाभ घेता येतो.

Maharashtra
ka mahapack

Live classes, Test series
Recorded videos, E-books

MPSC (राज्यसेवा) MPSC (संयुक्त) महाराष्ट्र पोलीस तलाठी, वनरक्षक, कृषी विभाग महानगर पालिका नगर परिषद, जिल्हा परिषद, SSC & ALL OTHER STATE EXAM

